

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLAS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit
illető minden küldemények ezimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HÍRDETÉSI DIJAK

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyujt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test, egy lélek vagytok. Gal. IV. 4.

Tartalom: Hát vége a zsinatnak? Szász Béla. — Telleki Sámuel prédikációja. Közli: Koncz József. (Vége.) — Irodalom. — Világ folyása — Tárca: A protestantismus. — Különfélek. — Körözüvények.

HÁT VÉGE A ZSINATNAK?

Kolozsvár, szept. 1.

A csatározás megindult a Felsőg üzenete ellen, az ellenzéki lapok bőven szolgáltatják a danausok tanácsát, a magok szempontjából abban reménykedvén, hogy a kérdésből politikai tökélet lehet kovácsolni — a vérmesebbje még avall is ábrándozik, hogy most az alkalom megbuktatni az átkos Tisza-kormányt — sőt az „Egyetértés“ Egy kálvinistája még örvendeni látszik a leiratnak, mint a mely legalább kiábrándít a zsinatolási mániából s egyenesen föl is szólítja a zsinatot, hogy „tegyük le a zsinati művet“, a mint eddig megéltünk a magunk szegénységünkben, majd csak megéltünk ezután is.

Ez a kálvinista ugyanis azt követeli a Felsőgtől, hogy en bloc erősítse meg a zsinati törvényeket, változtatásokat bennök tenni ne merészeljen, mert különben mi nem játszunk.

Mi is volnánk valamelyes ismerői és védői a protestáns autonomiának, de ha így állana a dolog, nem tudnók: mire való egyáltalán a megerősítés, vagy épen sanctio alá terjesztés? Az anekdotában hallottuk ugyan, hogy „itt van a

pej, meg a szürke; válaszs — hanem azt előre megmondom, hogy a szürkét én veszem“ — de azt még sem hallottuk, hogy valakinek legyen meg, vagy meg nem erősítési joga, de arra ne, hogy így szóljon: „ha ily értelemben módosítod: megerősítem, különben nem.“

Persze, a ki mindjárt elején ily álláspontot foglal el — minden békekötéseinkben, Leopoldi diplománkban, 1790—91-beli alaptörvényünkben foglalt világos föntartások mellett is — a felségi főfelügyeleti joggal szemben, avall nehéz vitatkozni a továbbiak fölött is, mert ha ily kényszerhelyzetben levőnek itéli a Felsőget, hogyan ismerné el, hogy az állam minden területén levő egyénnel és testülettel szemben főnhatósággal bir minden létérdekével kapcsolatban álló kérdésre, jogformára, intézményre nézve is?

Mert, ha elismerné ezt, s ha a közoktatás legfelső intézésének jogát az állam tulajdonának tartaná alig faraghatna gravament abból, hogy a leirat nem akarja engedni, hogy az egyházi törvényhozás praejudicáljon az államinak az iskolaügyben s alig tehetne kifogást ennek természetes consequentiája ellen, hogy a Felsőg nem erősíti meg az alsóbb fokú törvényhozás alkotását addig, míg a felsőbb rendűnek küszöbön álló alkotása létre nem jön s egyszersmind követeli az általános határozmánybeli ama kijelentést, hogy iskoláink az országos törvények határain belül tartoznak mindenestől az anyaszentegyház testéhez.

És ha az állam ily értelmű főhatósága iránt érzéke volna: nem ütköznék meg azon, hogy a Felső, mint az alkotmányos állam feje, ki maga is esküt tett az állam törvényei iránti engedelmessegre, engedelmesseget köt ki az egyház részéről is az állam meglévő és alkotandó törvényei iránt s végrehajtását követeli a parlamenti kormány törvényeken alapuló rendeleteinek, nem lévén hajlandó minden egyes egyházi közeg bíráló belátására bizni, ha végrehajtandó-e valamely törvényen alapuló rendelet vagy sem, hanem egyedül az egyház főhatóságának kívánja megadni az előterjesztés jogát, de melynek sikertelensége esetén csak extra dominium történhessék a fölfolyamodás.

Persze, ha a czikkező a modern államélet talaján állana: tudná, hogy a parlamenti kormányforma szerint berendezett állam nem valamely idegen és ellenséges hatalom megközelíthetetlen mumusa, mely esetleg külön, az állampolgárok jogaival és jólétével ellentétes érdekek szolgálatában állhatna, hanem magoknak az állampolgároknak egyeteme s ezek az állampolgárok három évről három évre állapítják és határozzák meg az államnak (illetőleg maguknak) élet és jogformáit, minden újabb képviselő-választás változhatatlanul döntvén a parlamenti többség s evel az alkotandó törvények és az azokat végrehajtó kormány iránya és szelleme fölött, mihez képest más választás nem lehet — ismétljük: nem lehet — mint, vagy ígérjük és fogadjuk, hogy az állam (azaz magunk) törvényeinek, kormányának és törvényes rendeleteinek engedelmeskedni fogunk föltétlenül, vagy pedig megtagadjuk magának e népképviselői rendszernek jogosultságát és érvényét s pronuncialjuk a bellum omnium contra omnes ex lex állapotát. Tertium non datur.

De miután az „Egy kálvinista“ evel az államelmélettel homlokegyenest ellentétes állást foglal el: sem a Felső jogát el nem ismervén, hogy mint a törvényhozás egyik önálló factora, föltételekhez köthesse az általa megerősítendő egyházi törvények megerősítését; sem az állam jogában állónak nem ítélvén, hogy a hazai összes közoktatás legfelső intézését maga szabja és föltételeiben maga határozza meg; sem a parlamenti felelős kormánynak a jogot meg nem akarja adni, hogy a törvények által reá rubázott hatalmat, a mennyiben parlamentjének felelni tud róla, a felekezettel szemben is érvényesítse: nyilván más consequentia főn nem maradhat számára, minthogy kiábránduljon a zsinatolási mániából, minthogy „letegye a zsinati művet“ s meghagyni kívánja az egyetemes magyar refor-

mált egyházat abban az állapotban, a melyben, szerinte, eddig is jól meg tudott élni.

Ám mi részünkről ezen a területen egyetlen és kizárólagos gazdának ezt az ilyen értelemben vett alkotmányos államot ismerjük — és pedig nemcsak és nem is főképen azért, mivel elméletünk így hozza magával, hanem azért is, mivel hazánk magyar volta csak és kizárólag csak így biztosítható (ezt talán nincs miért bővebben fejtegetnünk: Szent István sok-nyelvű országának minden igaz fia megért bennünket...) s épen mivel kiirthatatlan meggyőződésünk ez: egyes részletre vonatkozó, inkább alárendelt jelentésű megjegyzések kivételével, lényegében helyesellük, magunkévá tesszük a Királyi üzenet megjegyzéseit s állami szempontból magunk vádoltuk volna a Korona tanácsosait, ha nem ily értelemben tettek volna a zsinati törvényekre a megjegyzések.

És mi nem is tudjuk, vagy legalább nem akarjuk a zsinatnak olyan többségét képzelni, a mely akár állami, akár egyházi szempontból az „Egyetértés“ Egy kálvinistájának álláspontjára helyezkedhessék. Állami szempontból nem, az alkotmányos népképviselői állam e fogalmának és e föld magyarságának érdekében s egyházi szempontból nem, mert képzelhetetlen, hogy azt a komoly méltóságot, melylyel a zsinati munkálkodást megkezdettük, azt az örömujjongatást, melylyel sikerét kísértük; azokat az alkotásokat, melylyel az unio, az egységes törvényhozás és igazságszolgáltatás, a hozoktatás rendezése, a konvent, a domestica tényeiben rejlenek, gyerekes könnyelműséggel sutba lökjük, lökhesük, mint a melyek nélkül megélhettünk száz évekig és így megélhetnénk további századokig is, s mint a melyek discutálásába csak azért fogtunk nagy hévvel-lévvél, hogy most a világ, az idegen felekezetek gúnyjára és a magunk szégyenére letegyük és abba hagyjuk, s miért? — mert protestáns nevünkkel meg nem fér, hogy ne protestáljunk az ellen a követelés ellen, melylyel nyilatkozatot kívánnak tőlünk, hogy az alkotmányos magyar állam törvényeit érvényeseknek ismerjük el magunkra nézve is.

Ha pedig csakugyan végére jutottunk volna a zsinatnak: ne felejtjük el, hogy most nem más, hanem mi magunk fognók a synodust nodus-szá változtatni!

Szász Béla.)*

*) Talán fölösleges megjegyezmem, hogy itt csak az elvről van szó, és hogy a részletekre azért lehetnek s vannak is nekem magamnak is megjegyzéseim. Sz. B.

GR. TELEKI SÁMUEL PRÉDIKÁCIÓJA

Közli: KONCZ JÓZSEF.

„Teleki Sámuel szép életét fölemlíteni: szent kötelesség, azon hecses tanulságok tekintetéből, melyeket abból csaknem minden lép-ten vonhatni.“ K. M. (=Krizbai Miklós). Mentor 1843 51 l.

(Vége.)

Az Istenben vetett reménség meg nem csal, K. H. mert hiv és igaz az Ur az ő ígéreteiben, hogy tselekedjék az ő beszéde szerint. Ő mondotta: Te veled lészek, el nem hagylak tégedet, sem el nem maradok te tőled. Josué 1. Rész. 5. Versében. Ő mondotta: Szt. Dávid 50. Soltárának 15. Versében: Hivj segítségül engemet a te nyomoruságodnak idején, én meg szabaditlak tégedet, és te ditsőitesz engemet. Ismét a 91. Soltárnak 14. és 15. Verseiben: Mivelhogy ez engemet szeret, meg szabaditom őtet, felmagasztalom őtet, mert ősméri az én nevemet, segítségül hívott engemet, és én meghalgtom őtet; Véle vagyok háboruságában, meg mentem őtet, és meg ditsőttem őtet.

De továbbra a mi Istenben való bizodal munknak nem tsak álhatatosnak, hanem általlyában valónak, és minden meg határozás nélkül valónak kell lenni; Ugy hogy egyedül az Istenre támasszuk mi magunkat, és a mi ügyünket, mint a ki előtt nyilván vadnak minden mi szükségünk: ő reá vessük minden gondunkat, mint a ki leg jobban tudja mi légyon mi nekünk idvesség, és a mi akaratunkat „bocsássuk“ egész engedelmességgel az Isten szent akaratjának alája. Azon nyugodgyunk meg, ne békétlenkedgyünk, ne zugalodgyunk, és ne kívánnunk az Istennek utat, modot, avagy időt szabni a meg szabadittásra, mert ő meg tselekeszi alkalmas időben, és jobban mint sem mi tőlle kérni tudnok. Neis kössük Sz. H. az Istennek gondviselését ez vagy amaz dologhoz, hanem valaminthogy az Istennek gondviselése minden dolgokra a nap alatt egy aránt ki terjed, ugy szintén a mi Istenben való bizodal munkis légyen meg határozás nélkül való; és mind a kedvünk szerint való, mind pedig a kedvetlen állapotokban, az Istennek bölts végzésén és tetszésén nyugodgyunk meg, mert tudgyuk azt; hogy azoknak a kik őtet szeretik, mindenek egy aránt javokra szolgálják. Szt. Pál. Rom. 8. Rész 28 Versében: Mondgyuk azért ezt a mi vagyon Sámuel 1 könyvének 3. Részének 18. Versében: Ő az Ur, és tselekedgyék ugy, a mint néki jonak tetszik.

Ne gondollyátok mind azon által K. H. hogy a restségre, tynyaságra, és testi bátorságra, utat mutatnék, vagy rést nyittanék tinéktek, midőn arra intelek és tanittalak benneteket az Apostolnak tzélya szerint; hogy minden gondotokat az Istenre vessétek; mert meg vagyon írva Mozes 1. könyvének 9. Részének 19. Ver-

sében: a te ortzádnak verejttékével egyed a te kenyeredet. Szt. Pál Apostolis ezt hadgya Thess. 2. Levelének 3. Részének 10 versében: a ki egyszersmind maga példájávalis erre tanitt bennünket, ugyan a Thessalonicabeliekhez küldött 2-dik Levelének 3. Részének 8. Versében: Senkinek, ugy mond, kenyereét ingyen nem ettük, hanem fáradtsággal és nyomorusággal, éjjel és nappal munkálkodván. Azértis ruházta fel isten az embert más teremtett állatok felett értelemmel, józan okossággal, a maga állapotjának meg jobbítására igyekező akarattal, és a munkálkodásra alkalmas tagokkal, hogy ezek által, mint meg annyi Istentől rendeltetett szabados eszközök által, a mi boldogságunkra, sorsunknak meg jobbítására, életünknek, s Házunk népének táplálására munkálkodgyunk; Ugy mind azon által, hogy mindeneket az Isten nevének segítségül való hívásával az ő kijelentett akarattya szerint tselekedgyünk, és minden mi munkáinkra ő tőlle várjuk és kérjük az áldást; mert a nélkül hijjában való dolog néktek reggel hamar felkelnetek, későn le fekünetek, és nagy fáradtsággal kenyeret ennetek. Szt. Dávid 127. Soltárának 2. verse szerint.

Jollehet pedig az Isteni gondviselésben való bizodalomra eléggé kötelező ok vólna, az Istennek kijelentett akaratya és világos parancsolattya tsak magábannis; mindazonáltal vigyázzván az Apostol, a természet szerént mi belénk oltatott magunk szeretetire, hogy a maga intését annyivalis foganatosabbá tehesse, a Letzkének második részében ezt teszi fel indító okúl: mert neki gondja vagyon ti rollatok. Ugy vagyon Sz. H. mert tsak ő benne vagyon életünk, lételünk, lehelletünk és mozgásunk, és a mi Mennyei Atyánknek akaratya nélkül csak egy hajszális nem eshetik el fejünkről. Szt. Máté 10 Részének 30 Verse szerint. Számtalanokis az Istennek gondviselése iránt való ígéretei a maga Hiveihez, a Szent Írásban; nevezetesek pedig ennek példái a Noében, Abrahámban, Jákobban, Joseffben, a pusztában 40 esztendeig bujdosó Izraelben, a Dávidban, az égő tüzes kemenczében vettetett három férfiakban, az oroszlánok vermében meg tartatott Dánielben, a fogságból tsodalatos képen meg szabadittatott Szent Pál Apostolban, és a Christus Evangeliumi igazságáért üldözést szenvedett ujj Testamentombeli Hivekben; melyeket itten rövidségnek okáért el halगतok.

Nem tsak edgyen a hiveken nyugoszik meg pedig az Istennek gondviselése, hanem közönségesen ki terjed az Istennek itt e földön vitezkedő Anya szentegyházára, különös gondgya volt eleitől fogva, és vagyon mais erre az Istennek; sőt ugyan ebben tündöklük ki kiváltképen való modon az Istennek gondviselése. A honnét ezt sok helyeken a tellyes Szt. Írásban nevezi az Isten Választott népnek, drága áron meg váltott maga saját örökségének, Mátkájának, Kertnek, Szőlőnek, és a maga Legeltetésének, nyájának; s. a. t. Ennek tagjait pedig: kogyelemnek edényeinek, szépen zöldelő plántáknak, élő fáknak és maga nyájának Ju-

hainak; a kikre úgy vigyáz Isten, mint maga szeméinek fényére, hogy azoknak csak egy hijjokis nem lehet Szt. János 10. Részének 9. Versében; mert a kiket öröktől fogva tudott azokat elis választotta, hogy az ő Fiának ábrázattya-hoz légyenek hasonlatosok, a kiket pedig el választott, azokat elis hívta, és a kiket el hívott azokat meg is igazította, a kiket pedig meg igazított, azokat meg is ditsőítette, a mint vagyon Szt. Pál. Rom. 8. Részének 29-ik és 30-dik Verseiben.

De talán azt mondod itt Keresztény Halgató! Mi módon lehet hogy az Istennek gondgya légyen a maga Házára és annak tagjaira, holott úgy látjuk, hogy az Istennek Háza ottan ottan üldöztetik, annak pedig tagjai háborgattatnak, és sokszor a hamisságnak páltzája uralkodik az Igazaknak sorsokon? Ugy vagyon bizonyára Szerelmes Atyámfiai, hogy az Isten a maga böltsességének, hatalmának és ditsőségének ki nyilatkoztatására, sokszor a maga Házát az ördögtől és ennek tagjaitól ostromoltatni meg engedi; de ha szintén el jönnek is a szelek, el jő az eső, el jönnek az üldözésnek árvizei, és meg ütköznek a Házban, nem romlik el, mert erőss kősziklán építettett, és a Pokolnak kapui azon erőt nem vehetnek. Szt. Maté 16. Részének 18. Versében. Nem erővel pedig, nem is hatalommal, vagy fegyverrel, hanem a maga Lelke által erősíti és oltalmazza meg Isten ennek kőfalait. Zachar. 4. Részének 6. Versében.

Látjuk sőt ugyan tapasztaljuk azt is, hogy az Isten a maga Szabados tettése, és végére mehetetlen böltsessége szerint, a maga Hiveit különb különb féle nyavalyák, nyomoruságok, próbák, kísértetek, szorongattatások, tsapások és üldözések által gyakorollya; de ez is a Hiveknek javokra, és az ő hitőknek megpróbáltatására vagyon; mert a mint Szt. Pál Apostol mondgya Sidokhoz irt Levelének 12 Részében: A kit szeret az Ur meg dorgállya azt, meg ostoroz pedig mindent valakit fiává fogad, és minden dorgálás, jollehet mostan nem láttatik örvendetesnek, hanem szomorúságosnak lenni, mind az által végtére az igazságnak tsendes gyümölcsét adgya azoknak, a kik abban gyakorlották magokat. Mely szerint megpróbáltatnak a Hivek, mint az arany a tűzben, és a kiket sem nyomorgatás, sem szorongató keserűség, sem inség, sem éhség, sem mezitelenység, sem veszedelem, sem fegyver, sem élet, sem halál, sem Angyalok, sem Fejedelemségek, sem hatalmasságok, és semmi egyéb teremtetett állat, el nem szakszthatnak az Istennek szerelmétől, mely vagyon a Christus Jesusban, azok mindem diadalmasoknál fellyebb valók lévén, végezetre meg ditsőítettnek, és el vészik az örök életnek hervadhatatlan Koronáját. Szt. Pál. Rom. 8. Részében.

Azok ellenben, a kik az ő Mennyei Attyoknak dorgálását meg unván, meg vetik az Istennek ígéréteit, a Vérről és a Testtel tanátskoznak, és vagy az üldözések, s nyomoruságok által magokat meg győzöttetni, vagy pedig a Világnak szem fény vesztő és csak egy szem pillantásig tartó gyönyörűségeitől meg nyerettetni engedik, azok mondom, mint a konkoly a rostában tétetett tiszta buza közül ki hullanak, hogy így a próbák és kísértetek által, az igaz Hivektől el választassanak, meg különböztessenek, és végezetre az örökké való tűzre vettessenek, mint a kik a Hiveknek közötté voltak ugyan, egy darab ideig, de közülök valók nem voltak, mert Tudgya az Ur kik légyenek az övéi, és azoknak csak egy hijjokis nem lehet. Szt. Pál. Timoth. 2. Levele 2. Rész 19 Versében és Szt. János 18. Részének 9. Versében.

Mind ezek szerint, könnyen által látthatjátok Sz. H. mi légyen a mi mennyei hivatalunk szerint való keresztényi tisztünk és kötelességünk. Hogy tudni illik: Meg tagadván mi magunkat, és meg vetvén minden magunk haszontalan erejében, vagy egyéb emberi erőtelen segítségben való csalárd bizodalmat, folyamodgyunk minden állapotunkban egyedül az Istenhez, bizzunk csak az ő segedelmében, mert ő mondotta Én vagyok, Én vagyok az Ur, és én nállamnál több szabadító nintsen. Esaias 43. Részének 11. Versében.

Mind a kedvünk szerint való, mind pedig a kedvetlen dolgok iránt nyugodgyunk meg az Istennek szent akaratyán, ne békétlenkedgyünk, ne zugolodgyunk, hanem birjuk békességes türelemmel a mi Lelkeinket; mert: Az Ur gondot visel, mind Lelki mind Testi szükségjeinkről, és meg tselekeszi mind azt valami ő néki jónak tetszik alkalmas időben.

Midőn az Isten Házának meg aláztatását, és a Hiveknek nyomorgattatásokat látjuk, ne essünk kétségben, és ne tsüggedgyünk el reménységünkben, mert az Ur meg vigasztalja az ő népét, a mint szoll Esaiásnál a 49. Részben: Ha ezt mondgya a Sion: El hagyott engem az Ur, és az Ur el felejtkezett én rollam! Vallyon el felejtkezhetiké az Anya az ő kis Gyermekeiről, úgy hogy ne könnyörülljön az ő méhének fián? Ha azok, úgy mond, el felejtkeznének is, de én nem felejtkezem el te rollad. Imé az én kezeimre fel irtalak tégedet, a te kőfalaid szüntelen én előttem forognak; A te rontoid és pusztitoid messze távoznak te tőled. Midőn ellenben az Istenteleneknek felemeltetések, békességeket, és jó szerentséjeket látjuk, ne zugolodgyunk: mert ezeknek részek csak a Világban vagyon, Szt. Lukats 16. Rész. 25. versben és olyanok mint a Mészárszékre meghizlattott barmok; egy szem pillantásban ki vágattatnak, oda lésznek, el pusztittatnak, el vesztetnek, és egy kevés idő mulva ha helyeket nézed, nem lészen: a mint vagyon a 37. soltárban.

Midőn pedig végezetre és utollyára a nyomoruságoknak sötétes fellegei be borittanak bennünket, és az Üdö-

zéseknek keserű ár vizei ki áradnak mi reánkis edgyen edgyen; légyünk békességes tüdő, alázzuk meg magunkat az Istennek hatalmas keze alatt, hogy minket alkalmatos időben felmagasztaljon. Szt. Péter 1. Levelé 5. Részének 6. versében.

Vigasztaljuk a mi hiveinket az Istennek ígéreteivel. Várjuk az Urat, mert közel vagyunk a töredelmes szivekhez, és azokhoz a kik nyomoruságot szenvednek. Bizzunk ő benne mert ő meg tselekeszi, ki ment minket minden nyavalyánkból hiven. Ki hozza a mi igasságunkat, mint a világosságot, és az ítéletet miképen a délt. Szt. Dávid 37. Soltár 6. versében. Velünk vagyunk a mi háborúságainkban, és nem engedi fellyebb kísértetnünk, hogy sem mint el hordozhatnok. Nem rövidültenek meg az ő kezei, és az ő karja nem erőtlenedett meg, hogy ne segíthetne. Az ő karjának hatalmával meg tart minket, az ő kezei, és az ő karja nem erőtlenedett meg, hogy ne segíthetne. Az ő karjának hatalmával meg tart minket, az ő jobb kezének erejével el szaggattya a mi fogságunknak köteleit, és az ő igasságával meg erősít mind örökké.

Keressük mindenknek előtte az Istennek országát, és annak igasságát. Becsülyük meg az Istennek mi közöttünk meg gyújtatott égő Szövetnekét, az ő életet adó szent beszédét, mely az ő mi velünk való létének bizonyos záloga. Járjunk ennek világánál, és ne hadgyuk ezt el elunni, vagy haszontalan emberi találmányok által meg homályosítottani a mi sziveinkben, hogy meg ne üssük lábainkat a botránkozásnak kövében. Légyünk buzgók a könyörgésben, fáradhatlanok a mi felebarátinkal való jó tételben, és serények a jóságos tselekedetekben, mert ezek a mi Hitünknek gyümölcsei. Légyünk szorgalmatosok a mi hivatalunk szerint való rendes munkáinknakis végben vitelekben a Szt. Pál Apostol tanítása szerint, hogy felettéb való szegénységgel ne terheltessünk és felebarátainkkal jól tehecsünk, és tilalmas dolgoknak tselekedésére ne vetemedgyünk, miglen osztán végezetre meg nyugosunk minden fáradtságos munkáinktól, és pályánkat meg futván, hitünket meg tartván, bé vitetünk amaz örökké való boldogságban, a holott el töröl Isten, a mi szemeinkről minden könyv hullatást.

Amen.

Az Istennek légyen ditséret, ditsősség, és hála adás, most és mind örökké. Amen.

I n v o c a t i o.

Világosságoknak Attya, Szent Ur Isten! bocsássad ki ez Orábann a te igazságodat és a te világosságodat, hogy azok vezérellyenek bennünket, és bé vigyenek a te hajlékidban, hogy bé mennyünk te hozzád, a mi békességünknek és reménységünknek erőss Istenéhez. Amen.

Irtam Sáromberkén 1769-ben Augustus elein; midőn sok viszontagságaim után az Urnak gondviselésében bizván.

IRODALOM.

Megjelent Szegeden a Taub B. és társa kiadásában: „Népiskolai olvasókönyv a leányiskolák IV. osztálya számára. A csongrádmegyei tanító-egyesület határozatából és megbízásából szerkesztette Vass Mátyás szegedi tanító. Bolti ára kötve 50 kr.“

E munka létrejövésére azon meggyőződés szolgált alapul, hogy a leánynevelésnek és oktatásnak a fiuk nevelésétől sokban eltérő irányt és szellemet kell követnie, ha a czélt, melyet a nemzedék képzésében az iskola feladatul kitűz, elérni akarjuk. Az egyes olvasmányok megválasztásánál és azok összeállításánál két fő elv mutatja ki ez irányt. Egyik az erkölcsi képzést, mint nőre, mint egyedre, mint a lépcső alanyára vezetni vissza; a másik: az általános ismereteket is oly mértékben nyújtani, hogy az oktatás egyoldaluvá ne legyen. Ezek közül az első a nő erkölcsi képzését czélozza, azon érzelmek ápolása és fejlesztése által, melyek a családi és társadalmi életben szoktak nyilatkozni. A második a közismeret gyarapítására az értelem nevelése és lehető kiképzésére akar hatni a jelen kor paedagogiai elvei által megállapított és megkívánt módon és mértékben. Ezen elveknek gyakorlati kivitelére az egyes olvasmányi darabok elismerésre méltó szakavatottság és kellő tapintattal vannak megválasztva, melyek tárgyuk szerint a következő körökre vannak beosztva: 1. Az iskolai élet. 2. A családi élet, háztartás, házi foglalkozás. 3. Egészségtan. 4. A társadalmi élet. 5. A természetből. 6. A haza (földrajz). 7. Nemzetünk múltja (történelmi kör). A jellem fejlesztésére, mi a nevelés egyik főfeladata, különös tekintet van fordítva a mű legkimagaslóbb részét képező s a hazafias érzelem élesztésére igen szerencsésen választott történelmi olvasmányok által, melyeknél a magyar nemzet kimagasló nőalakjainak leírása által különös súly van fektetve a leány gyermekek szellemi szükségletére, kiknek számára e könyv iratott. A szerző neve a II. és III. osztály számára készített olvasókönyvei által már ismeretessé vált a tankönyv-irodalom mezején, s ezen valóságos ürt pótló munkájának mentől szélesebb körben való megszerzését melegen ajánlva, kívánjuk, hogy neve is, olvasókönyvével kapcsolatosan, általános elismerésre találjon!

* * *

A dunamelléki ref. egyházkerület kiadványaiból megjelent IV. sz. a.: „Keresztyén erkölcsstan a reformált hitfelekezetű népiskolák V-ik osztálya számára. Irta Papp Károly szigetszentmiklósi lelkész. Ára kötve 15 kr. Budapest, Kókai Lajos bizománya. 1882.“

A 32 lapra terjedő kis tankönyv tartalma a következő: Bevezetés: Az ember erkölcsi valóság. Az erkölcsi jó alapja. Az erkölcsstan kutforrása. Az erkölcsstan meghatározása. I. Rész: Isten iránti kötelességeink. II. Rész: Magunk iránti kötelességeink. III. Rész: Felebarátaink iránti kötelességeink. A keresztyén ember kötelességei a polgári társaság iránt. Függelék: Az állatok iránti kö-

telességeink. Imádságok. Egy futó pillantás azonnal meggyőz a tartalom helyes beosztása felől, s a közelebbi megfigyelés azon meggyőződésre vezet, hogy a munka a gyermekek értelmi fejlettségének kellő szem előtt tartásával van összeállítva, mely mind az egyes fogalmak megválasztásánál, mind ezeknek lehető egyszerű és könnyen felfogható világos leírásánál nem lépi át azon határokat, melyek a tanulók értelmi fejlettségének köre által vannak kimérve. Mint irodalmunkban méltó helyét betöltő művet az illetőknek figyelmébe ajánljuk.

* * *

Megjelent Budapesten az Aigner Lajos kiadásában: „Magyar Plutarch. Új magyar Athenas. Újabbkori magyar protestáns írók életrajz gyűjteménye. Kálmán Farkas, Bierbrunner Gusztáv s mások közreműködésével gyűjté Sz. Kiss Károly. II. Füzet.“

A jelzett cím alatt megjelenő vállalat Bod Péter híres „Athenas“-ának mintegy folytatását képezvén, az előre tervezett terjedelemben való megjelenése által nagy lézapot fog betölteni az irodalom-történetben; minthogy kellő pártfogoltatása esetén a protestáns egyházi írók életrajzát, mely mintegy 10 füzetre van előirányozva, követni fogná a katolikus egyházi írók, az egyház és iskola kiválóbbjainak, az államférfiak és a közélet szereplőinek, az egyes tudományok, a gazdaság, kereskedelem és ipar jelesbbjeinek, a harctéren kitűnt férfiaknak stb. életrajzai. Ezen füzet tartalmát a Bodola és Fekete vezetékek között ábcéze sorban egymásután, feles számú említésre méltó egyének élet-leírása képezi. Ezek közül is Boross Mihály, Borsodi József, Budai Ezsaiás, Czelder Márton, Dobos János, Erdélyi János és Fejes István élete és munkássága van terjedelmesebben rajzolva. Ezen szép vállalatnak közérdekű tárgya és gyakorlati haszna elég ajánló levél önmagában; de ezek mellett saját részünkről is kedves kötelességünknek érezzük a t. olvasó közönség figyelmét rá különösen is felhívni, s főleg a prot. egyház multja sjelene iránt érdekel viseltetőknek megszerzését melegen ajánlani. Egy füzet ára 50 kr. Havonként 2 füzet jelenik meg. Előfizetési ára negyedévre, vagyis 6 füzetre 3 frt.

* * *

Megjelent Miskolczon Löwy József kiadásában: „A falusi gyermekek népiskolai kézikönyve. Irta: Szikor József. Tartalom: I. Magyar nyelvtan. II. Történelem. III. Polgári jogok. IV. Földrajz. V. Természetrész. VI. Természettan. VII. Számítan.“

Ezen tankönyv a vallás- és erkölcsanon kívül a népiskola minden tantárgyát felöleli és így hét tantárgynak szolgál tankönyvéül, még pedig úgy, hogy az egyes tantárgyakat a népiskolában megkívánt egész terjedelemben elől-től végig, magában foglalja. Természetes, hogy ezt a mint a 126 lapból álló művecske is előszavában előrebocsátja: dióhéjba szorítva. Szerzőnek ennek összeállításánál, mint maga megjegyzi, az „opportunitas“ szolgált irányadójjául s

könyvecskéjét „szegény községek gyermekeinek szánta.“ Részletes bírálatot a tér szűke nem enged számunkra; de hogy mégis felfoghatóvá tegyük miként lehet annyi tudományt ily kis helyre összetömöríteni, mutatványul idézzük egy pár király uralkodásának teljes leírását. „13. §. Géza. A szelid lelkű Géza után, ki csak rövid ideig uralkodott, szent László lett a király.“ „24. §. V. István (1270—1272.) V. István csak 2 évig uralkodott.“ „27. §. Venczel és Ottó. 1301—1308.) Venczel és Ottó után a nemzet Róbert Károlyt választotta meg királynak.“ Ily tévedésre vezérli az embert az „opportunitas“ s általában mindazon elvek, melyeket a helyes nevelés köréből száműzött!

A VILÁG FOLYÁSA.

— Heti szemle. —

Kossuth Lajos nevenapját m. hó 24-én nagyon sok helyen megülték. A hol függetlenségpárti körök, kaszinók vannak, mindenütt ünnepélyeket rendeztek, néhol jótékonycélú előadásokat tartottak, s az ország minden részéből üdvözlő táviratokat küldtek Turinba az agg hazafihoz. A fővárosban szintén több helyen volt ez este ünnepély. — Bismarck és Szende. Az elhunyt Szendéről egyre közölnek lapjaink jellemző vonásokat. Bécsben egyszer Bismarck megszólította őt, egyenesen feléje tartva a tömeg közt: „Mi vagyunk itt — mondá — ketten a legnagyobb emberek!“ s kezét fogott vele. „Herczagséged valóban a legnagyobb, — én csak a legmagasabbak egyike vagyok!“ — válaszolá szerényen Szende. — A Szent-Istvánnapi népnépvételről és kiadásairól a rendezőség a következő adatokat közli: báró Atzél Béla, ki aug. 15-ig kezelte a befolyt pénzeket, e napig 13,100 frtot vett be. Az ünnep napján a pénztárnaknál 14,600 frt. folyt be s a pénzt átadták már Falk Zsigmondnak, az egyet pénztárnokának. Augusztus 15-étől a pénzt Heinrich Jenő kezelte, ki még nem készülhetett el számadataival. Hozzávetőleg 15,000 frtot vett be, melyből kiadása mintegy 13,000 frt. volt. Az ünnep tiszta jövedelme tehát 25—30,000 frt. — Nagy jégzivatar vonult el m. hó 27-én délelőt a főváros közelében, a nélkül, hogy a fővárosban csak sejtették volna is, mert ott mindössze rövid ideig tartó zápor volt, villámlással és dörgéssel. De Kőbánya, Szt.-Lőrincz, Gubacs, Soroksár, Halom-Péteri, Czinkota határai rendkívül sokat szenvedtek. A vihar Gödöllő felé vonult. Rákos, Csaba és Pécel, ugyszintén Pécel és Isaszegh közt a vasuti töltéseket is elrombolta a zápor. — Bécsben a rendőrség szenzációs esetet nyomozott, melynek szála Budapestre is elérnek. A tény röviden az, hogy a szociálisták rablásokat követtek el és abban részes a „Zukunft“ nevű bécsi szociáldemokrata ujság szerkesztője is. A rendőrség állítása szerint a rablás pártczélokából történt, hogy a szociálista eszmék terjesztésére pénz legyen. De azt sem bizonyítja, hogy csakugyan pártczélokra használták a pénzt a jó madarak, a kik rablást követtek el és véletle-

nül szociálistáknak hirdették magokat. Kezdetben a bécsi és budapesti rendőrség mindjárt nagyon kapott a fogáson, hogy az utóbbi időben történt vakmerő betörések elkövetői is — szociálisták. Budán is bizonyosan azok törték föl gr. Andrassy Gyula palotáját. De csakhamar le kellett mondani a reményről, meg arról is, hogy a szociálista pártot összekötetésbe hozzák a gaztettel. — Király, a ki biztosítja életét. II. Oszkár Svédország és Norvégia királya, skakdináv lapok jelentése szerint, mielőtt norvégiai útjára indult volna, 600,000 korona-tallér összegig biztosította életét. Ez a száraz jelentés élénken illusztrálja a Norvégiában uralkodó politikai hangulatot. — Az egyiptomi bonyodalmak. A harcztéren megindultak a véres események. Az egyiptomiak eddig nem tudtak megállni az angol fegyverek előtt, s nem lehetetlen, hogy az angolok előbb és könnyebben bevonulnak Kairóba, mint eleinte hitték. Most, mikor Anglia már megszállta egészen a szuezi csatornát és megkezdte a háborút, a porta egyszerre megváltoztatta eddigi magatartását és aug. 27-én Szaid pasa külügyminiszter kijelentette az angol nagykövetnek, hogy a minisztertanács elhatározta a katonai szerződés elfogadását az Anglia által indítványozott szövegben és ki-

bocsátja a proklamációt Arabi ellen. A minisztertanács, mely ezt elfogadta, m. hó 26-án délben ült össze és 27-ikéig este tartott. A porta ez elhatározására bizonyosan döntő befolyással volt Németország tanácsadása. Az angolok egyiptomi háboruja főleg a francziákat érintette érzékenyen. Anglia megnyugtató nyilatkozatokkal csillapította a francia kormányt. A francia sajtó epés kifakadásokkal szól az angolokról. A gambettista lapok azonban védelmezik az angolok háboruját. — Mohamedán izgalmak. Szíriából folyvást oly hírek érkeznek, hogy ott a keresztények nincsenek biztosságban. Konstantinápolyban is izgatnak az ulemák a keresztények ellen. Az izgalom terjed. Nevezetesen Bejrutból, Jaffából, Tripoliszból, Benghaziból érkező hírek azt erősítik, hogy fanatikus muzulmánok közt általános keresztény-öldöklés czéljából tényleg összeesküvés létezik, mely Konstantinápolyból veszi az utasításokat. A hatalmak, a konzulok által a helyzet veszélyes voltáról értesítettvén, együttes lépéseket tettek a portánál, mely komoly rendeletet bocsátott ki, hogy az öldöklést megakadályozza. Mindazonáltal az izgatás a keresztények ellen Afrikában és Szíriában folyvást tart.

A „PROTESTANS KÖZLÖNY” FÁRCZÁJA.

A PROTESTANTISMUS.*)

(Tanszéki beszéd.)

Mindannyiszor fáj szívem K. H. valamikor különbséget hallok tétetni vallás és vallás között. Egy a természet, egy annak alkotója, őt csak egyféleképpen lehet hinni, hinni annak, a mi, t. i. a világ utolsó alkotójának, és mozgató erejének. Ezen erő hatja keresztül a világegyetemet, ezen erő dolgozik a mi sziveinkben, K. H., midőn a szépért és jóért hevülünk, ezen erő tölti be fejünket, midőn az észszel az igazság és jog világát bekalandozzuk és menyeyi virágokat akarunk a földre átültetni. Ezen erőt ilyenek lehet csak és kell hinni, s ekkor nincs több vallás a

világon egynél, egyetlen egynél s ezen vallás K. H. nemcsak a föld embereinek szól, hanem ezen valláson kell lenni a világegyetem minden okos lényének, földön, napon, csillagokon.

De, fájdalom, nincs így az emberek között: ők a vallást mindenben keresik, csak abban nem, miben keresni kellene, t. i. Isten valódi megismerésében s az erkölcsök tisztaságában. A vallásnak ugyanis, K. H., kettős czélja van: az igazságnak elébe vezetni az embert, és szeméit az eget felé irányozni, nem különben tetteit a jóra kormányozni. E kettős czél elérése képezi az emberi faj feladatát: az észuraságot megállapítani az elmében és gondolkozásban, az erkölcsöket pedig a tiszta jog állapotára vinni a gyakorlati életben.

*) E szép és érdekes tanszéki beszéd Vajda Péternek, a keleti elbeszélések hírneves írójának s a zsoltáriás költészet avatott képviselőjének amaz oktató fejtegetéseiből való, melyeket Vajda, mint tanár, az 1843—44-iki iskolai év folyamában az ágostai evangélikusok szarvasi főiskolájának növendékei előtt tartott. E beszédek akkoriban oly vonzó hatást gyakoroltak, hogy a városi és megyei miveltebb körök a tanuló ifjúsággal versenyezve jártak meghallgatásukra. A költő összegyűjtve egy kötetben, felküldötte a cenzurának, hogy kinyomathassa. A censor azonban a censorum collegium elébe vitte, az viszont a Helytartó Tanácshoz terjesztette föl s ez a cancelláriához, honnan V. Ferdinánd király elé került a kötet. Vajda Pétert a beszédek szabad szelleméért tanszékétől megfosztani akarták s pert kezdettek ellene, melynek méltatlan üldözésétől felekezete jó részben megkímélte s közbejött halála végkép megszüntette. Mint egyik jeles írónak s mint amaz időnek érdekes emléké adjuk e beszédet lapunk dolgozó társá, Széchy Károly, sziveségéből, ki Vajda Péterről részletes tanulmányt írt.

Szerk.

Erre kell munkálkodniok a vallás szolgáinak, és nem kevesen vannak, kik ezt lelkiismeretesen teszik. Így halad a világ és pedig szemünk láttára K. H. De nem halad oly gyorsan, mint haladhatna s haladnia kellene. Mert az emberek majmai az ó időknek, — mindig csak a régi kerékvágásokat keresik és nem mernek új fölfedezésekre kimenni. Kört járnak, mint a német tánczban, ugyanazon falak között, ugyanazon zene után s mikor majdnem agyonizzadták magukat, ott vannak, a hol kiindultak, azon különbséggel, hogy belefáradtak a munkába és sem kedvek, sem erejek távolabbra hatni. Mi másképpen haladnánk s mennyivel távolabbra jutnánk, ha eféle falak által nem hagynók magunkat korlátozni; ha Isten szép nap- és észvilágánál mindig csak előre törekednénk. A napvilág messze vezetne bennünket, az észvilág még messzebb.

Minden vallásnak meg van a maga tekintélye, K. H. férfiak, kikre követők mindent építenek. Ez rendén van, csak az kár, hogy földi férfiak miatt Isten tekintélye hanyagoltatik el. Megmagyarázom a dolgot. A vallások dogmáit emberek írták könyvekbe és az emberek kizárólag ezen könyveknek hisznek, felejtve hogy az Isten maga is irt vallási könyvet, melyet nagyobb szorgalommal kellene tanulni. Isten vallási könyve a szívbe van írva K. H. s ezen könyvet mindenki olvashatja, a legmiveletlenebb is, és le van írva az észbe, melyet nem olvashat mindenki, melyet csak értelmes, tanult, mivel emberek magyarázgatnak. Isten tekintélye a szívbe vagy ösztönbe és az észbe van ültetve, s épen ennek hódolnak kevésbé az emberek, mint más gyarló s halandó emberekének.

Ezen tekintély után indultak a vallásalapítók K. H. azaz hirdették Istent s az erkölcsösséget, a mint ösztönök s eszök indította őket; követőknek hasonlót kellett volna tenniök, azaz mestereik tanítását össze kellett volna mérniök Isten szavával szívökben és eszökben. De ők ezt nem tették: a mesterek szavára esküdtek. És mivel a mesterek a szellemi vallást anyagi köntösbe öltöztették, ők a ruhára voltak a legnagyobb figyelemmel, míg utóbb a köntös miatt a lélekről majd egészen megfeledkeztek. Elkezdének a köntös miatt perlekedni. Egyik azt mondá: ide való a redő; a másik: itt szükséges a gomb; a harmadik: ezen varrás nem jó helyen van, hanem ide illik, stb. és az egész világ szemei a köntös redőin, varrásain, gombjain, szegésén akadt fön s eretnekezék egymást az emberek s a hatalmasabb megégeté a gyöngébbet.

Ez hű menetele a vallások történetének K. H., minél tovább haladtak az emberek a századokban, annál kevésbé látták a vallások szellemét, annál inkább veszték el a külsőségekben. Már nem vala szabad nézni és látni saját szemekkel, gondolkozni saját észszel, indulni a szív sugalmait után: a századok magyarázatát, a zsinatok fejtegetéseit kelle tudni, s ezek szekerén lehet közelíteni az üdvösséghez. Íráshalmazatok fogták az embert körül s látatlan hálókkel tartották fogva, nem lehet mozdulni, alig lélekezni.

Szerencse ránk nézve K. H., hogy mikor legmagasabb fokra hágott a baj, akkor van legközelebb a szabadulás. Mindig sötétedik az éj, mignem éjféli zordonságát elérte: ekkor fordul és ellenébe megy a hajnalnak. A vallásnál is megtörtént ezen fordulat s a napnak, a délnek megyünk ellenébe.

A középkor szükségei egy napi épületet hoztak létre, mely szükséges és mellözhetlen volt az emberi nem javára nézve. Oda menekült a tudomány és szabadság, a zordon idő s a zsarnokság elől. De kitavaszkodott a világ s azon épület kapui csukva maradtak. Többen kívánczoktak ki, maga a tudomány, a hit és szabadság is e falak közül. Nem volt szabad. Ekkor akadtak férfiak, kik a rezeseket leszakaszták és kirentették a fogságból.

Ez képes előadása a reformationnak K. H., ezt a dolgok rende hozta magával, ennek be kellett következnie s

ha Márton és János végre nem hajtják, végrehajtotta volna Péter es Pál. Hasonló történt az új világ felfedezésével. Az iránytű az ember birtokában lévén, neki indult a nagy tengereknek s nem nyugodott mindaddig, míg a szép földtekét egészen be nem barangolta: s bizonyosak lehetünk a felől is, hogyha Kristóf nem hajóz is San-Salvadorig, megtette volna azt Vespucci, megtette volna Diaz vagy más akárki s Amerika és Polynesia fölfedezésének lehetetlen volt többé elmaradni.

Nem azt akarom ez által kifejezni K. H., hogy nem tisztelem Columbus érdemeit, ki az új világot fölfedezte, vagy Luther és Kalvinét, kik a reformatiot létrehozták; ők tiszteletre méltó tagjai az emberi társaságnak s nevék éljen! s élni fog minden időnkön át. Ők eszköz voltak a sors, a gondviselés, vagy talán legjobban mondva Isten kezében, s rájuk mindig úgy kell tekintenünk, mint a kik nélkül ez ügy hátramaradást szenvedett volna. Mit is kívánhat halandó ember egyebet, minthogy a sors által szerepvitelre kiválasztassék. Boldogok, kiknek kitűnő szerep juta és ezt dicsően befejezheték.

Német- és Franciaország reformatorai ezen állapotban voltak. Lelkők kikivánczoktak a korlátok közül és ki is tört. Az egyik megtámadá a bünbocsánat árulását, hogy t. i. pénzért joga van embernek más ember büneit megbocsátani, s mivel e lépést neki meg nem bocsáthaták, kivála mint idegen elem a többiek közül s az elem kedvező körülmények közé lépe, megerősödött, testté lön, magába szorítva a szellemet és fiává nevedék, melynek árnyában sokan pihentek, sokan kéjelegtek.

A reformatio földata volt megtörni a zsarnokságot, mely az észet és értelmet korlátolá munkálkodásában s fejlődésében. Nagy munka, ha meggondoljuk, hogy az egyház ezen korban mindenható volt s még a császároknak és királyoknak is törvényt szaba. De nehéz földat is volt, mert az ember szereti túlságba esni s a zsarnokság helyére féltelenséget, a vakduzgótság helyére hitetlenséget hajlandó állítani. Eképen tett Voltaire iskolája, K. H., mely a francia forradalmat idézte elő, észistenséget és jogegyenlőséget hirdete, de fejtelenségbe hullott és legalább eddigelő, sőt valószínűleg örökre, enyészetbe ment.

A mi reformatoraink őrizkedtek e túlságtól, sőt az egyik egész az eretnekségig kényur vala: volt egy máglya, melyet az új tudomány emberei raktak és gyujtottak meg a régi iskola szellemében, de ezen szennyet csakhamar kiforrotta az új tudomány és szabad mezőt nyitá a fontolgatásnak, a kutatásnak, az ész bírálgatásának. Meg lön törve az egyház, a zsinatok, a pápa tekintélye és mértékül az egy szentírás fogadtatott el. E szentírást lefordítani, a nép kincsévé tenni iparkodtak és arra építék okoskodásukat, beszédeiket, tetteiket. E bánásmód ellen kikélt az egyház, kikélt a világi hatalóm és nyomasztó végzések hozattak a német országgyűlésen az új tan emberei ellen, melyekre ezek protestatioval válaszoltak s innen protestáns nevet kaptak.

A reformatio szükséges kerék volt az emberi kifejlődés történetében, fokozat és lépcső, melyen át az igazság-

Folytatás a mellékleten.

Melleklet a „Protestáns Közlöny“ 36 számához.

hoz jutunk. De a reformatórok nem végezték be a munkát, csak megkezdték s a befejezést az utókorra hagyják. Nem nyultak azonnal teljesen hóna alá a dolognak, hanem csak lökést adtak neki, mely irányban az ivadék célhoz juthat. Ez oka annak egyszersmind, hogy a reformatio az első két század alatt bevezetettnek látszik pályáját és többé nem terjedt maga körül. A keresztényen vallás három százados korában még csak csecsemő volt, de óriási csecsemő, melynek karjain még lehetne ösmerni, hogy a félvilágot fogja egykor átkarolni.

Mi volt és mi ma is ezen megállapodásnak oka? Hiszen a szellem keresztül tör mindenben és az anyagokat kénye és tetszése szerint gyurja s alakítja. Jön a folyam s utat tör magának, míg a tengerrel egybe nem olvadt. S a protestantismus bele simúlt egy bizonyos mederbe és örvend, ha ott békén hagyatik. Ezt szellemnek nem volna szabad tennie, ez eszmének nem szabad megállapodni, míg teljes diadalt nem arat minden ellenségei fölött. Ime az ótan nem nyugszik, hat, dolgozik, munkál és vissza akarja foglalni előbbi medrét.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, szept. 2 dikán.

— **Feles számú hátrálékosainkat ismételt izben fölkérjük tartozásaik törlesztésére, mert odáig jutottunk, hogy a kiadás költségeit a bevétel már hónapok óta nem fedezi, s így a lap fönntartása teljességgel lehetetlenné lesz.** Lapunk mai számához a hátrálékosok részére elösmervényeket csatolunk s kérjük az illetőket, hogy megjelölve hátrálékaik lefizetésének utolsó határidejét, azokat posta fordultával visszaküldeni sziveskedjenek.

A kiadóhivatal.

— Lapunk zártakor vesszük a döbbsé hirt, hogy a kolozsvári lutheranus egyházközség derék első papja, tisztelendő Máday János úr, ki nemcsak saját egyházközségének vala kedvelt lelki vezére, de egész városunknak a közügyek terén buzgó munkása, ma reggel 1/2 8 órakor szívvelhűdésben hirtelen meghalt, özvegyet és nagy családot hagyva hátra. Legyen áldott emléke!

— **A vallásos türelem szép példája.** Szamosújvári ref. egyházközségünknek temploma már évekkel ezelőtt romladozott állapotra jutván, a szegény egyházközség önjerején nem volt képes a kijavítás tetemes költségeit fedezni. A város, melynek lakossága — túlnyomó részben — örmény katolikus, a javítás költségeire 250 frtot adományozott s ezenkívül az örmény-katolikusok közül feles számmal tekintélyes összegeket ajándékoztak e nemes célra, sőt ígértet tettek, hogy a belső felszerelés költségeihez is járulni fognak. A megújított templomban az első istentisztelet szept. 3-án — vasárnap — fog megtartatni s az egyházközség fölkérése folytán alkalmi egyházi beszédet Szász Domokos, lapunk szerkesztője mond, s vele együtt a felekezetek közti testvériség e szép ünnepére Kolozsvárról többet átrándulnak.

— **Buzgó kálvinista eoclézsia.** A holtmarosi ref. egyházközségnek temploma még 1868-ban leégett. Az eoclézsianak vagyona nem lévén, a hives elhatározták, hogy saját szorgalmuk útján fogják előteremteni a templomépitésre szükséges tőkét. Br. Kemény Kálmántól jutányos áron földeket béreltek ki s az egyházközség összes munkaképes tagjai, férfiak és nők egyaránt, tíz éven át mivelték azokat s a bérlet hasznát a templom javára tőkésítették. 1879-ben a templom már készen volt, de azzal sem elégedtek meg. Mivelték a földeket tovább is, hogy képesek legyenek az ünnepélyes fölszentelés költségeit is önjerejükön fedezni. A régóta várt nap, mint lapunk közelebbi számában jelezve is volt, múlt hó 27-én érkezett el s a diszes új templom fölszentelését főt. Nagy Péter püspök úr hajtotta végre. A szép ünnepre a görgényi egyházmegye papságának s világi értelmiségének nagy része megjelent, úgy hogy az egyházközség által szivesen látott vendégek száma meghaladta a 200-at s ezenkívül a vendégségben részt vett az egyházközségnek is nagyja, apraja, 300-nál többen. A vallásos buzgóságnak, a lankadatlan jó igyekezetnek ritka szép példája ez egy kicsinyke — alig 400 lelket számláló — egyházközség részéről, mely tizenkét éven munkált, fáradozott, hullatta verejtékét, hogy Isten dicsőségére egy új hajlékot emelhesen! Adjon Isten anyaszentegyházunknak sok ilyen buzgó egyházközséget, mely derék papjának, tiszt. Boka György kollegánknak vezérlete alatt ily szép, nemes, dicséretes munkát végzett!

— **Családi Bibliák.** Az angol biblia-társaság oly bibliákat bocsátott forgalomba, melyekben a családi fontosabb események följegyzésére külön lapok vannak bekötve s diszes czimiratokkal ellátva. A papok nagyon jól tennék, ha az esketések alkalmával az ifjú párokat ilyenek megszerzésére figyelmeztetnék, hogy azokban a családi élet örömdetes vagy fájdalmas eseményei megörökíttessenek. A bibliáknak diszes kiállítású ily példányai az erdélyi részek számára a kolozsvári bibliaraktárban kaphatók 1 frt. 50 krót.

— **Tréfort Ágoston** vallás- és közoktatásügyi miniszter szept. 4-én ünneplő miniszterségének tízedik évfordulóját. E nap megünneplésére a magyar közoktatásügy minden körében nagy előkészületek tétettek. Tisztelegni fognak és pedig testületileg a középiskolai tankerületi főigazgatók, a kir. tanfelügyelők s valószínűleg az összes gymnasiumi és képezdei igazgatók. A kolozsvári m. kir. tudomány egyetem üdvözlő feliratot küld. A nap azonban, melyen a miniszter a tisztelgőket fogadja, még nincs véglegesen megállapítva. A kir. tanfelügyelők arcképeikből összeállított diszalbomot nyujtanak át a miniszternek.

— **A vasárnapi munkaszünetet** a kormány hir szerint törvény által kívánja szabályoztatni. Hogy ez élénken érzett szükségnek felelne meg, bizonyítja a fővárosban és a vidék több pontján is már társadalmi úton megindult mozgalom, mely azonban, sokféle magánérdekekbe ütközvén, általánossá válni még nem tudott. Egyes felekezetek s főképp a katolikus főpapok fölterjesztéseket is intéztek a kormányhoz a vasárnapi és ünneplő munkaszünet érdekében, de a kérdés megoldása nem könnyű feladat, mert egyaránt érint magánjogokat és ellentétes felekezeti viszonyokat. Az ünneplés kötelezettsége nálunk törvényileg szabályozva nincs, s a kormány mielőtt törvényjavaslat készítéséhez fogna, a külügyminiszterium útján megszerzi a külállamokban e tekintetben fennálló törvényeket és rendeleteket s ez adatok alapján fog külön bizottság, hazai viszonyainknak számbavételével, javaslatot készíteni.

— **A dunamelléki helv. hitv. egyházkerület tanárai**, mint az „Egyetértés“-nek írják, m. hó 27-én tartották meg Nagy-Körösön gyámegyleti közgyűléseket. Ez alkalommal napirendre volt kitűzve az egyházkerületi és esetleg az országos prot. tanáregylet megalakításának ügye is. Protestáns tanári körökben tudvalevőleg régi óhajlás egy országos protestáns tanáregylet megalakítása, melynek célja lenne a tanügy és oktatás terén a protestáns érdeket képviselni és esetleg védelmezni. Ez országos-egylet azonban mindeddig nem jött létre. A tiszai kerületi tanáregylet az idén Kis-Újszálláson tartott ülésében megbizta a debreczeni tanári kart, hogy az országos egyesület érdekében a jövő tanév végén Debreczenbe gyűlésre hívja össze valamennyi protestáns tanintézet tanárait, vagy esetleg ezek küldötteit. Az országos egylet e szerint a jövő évben előreláthatólag meg fog alakittatni, s ezért a dunamelléki kerület tanárai felhasználván a nyugdíjintézet ügyében itt Nagy-Körösön tartott közgyűléseket, a maguk részéről is siettek megtenni azt a lépést, mely az országos egyesület létrejöttelét előmozdítja. A gyámintézeti ügyek elintézése után ugyanis a jelen voltak megalakították a dunamelléki ref. tanáregyesületet, azon szándékkal, hogy az ekkép megalakított egyesület a tiszántúlival szövetkezvén, ez által a rég óhajtott országos egyesület ténynyé legyen. A dunamelléki egyházkerület 9 tanintézete az elfogadott alapszabályok értelmében valamenynyen kötelezettek az egyesületbe való belépésre. Az alapszabályok a superintendentia elé terjesztettek megerősítés végett. A míg ez megtörténék, az egylet ügyeinek vezetése egy bizottságra ruháztatott, melynek elnöke Adám Gerzson a nagykörösi gymn. igazgatója, tagjai Bihari Péter és Szócs Farkas budapesti, Öreg János, Dóczi és Kiss Kálmán nagykörösi és Szakács kecskeméti tanárok.

— **Gyászhir.** Egy régi, hű lelkipásztort szolított magához az élet és halál Úra! Bodor Mózes, háromszék-megyei Angyalos, tisztán református egyházközségének derék papja, aug. 26-án, éltének 67-dik évében négy hónapi súlyos szenvedés után megszűnt élni, miután 40 éven át sok kitarással és önfeláldozással munkálkodott az „Úr szőlőjében“ oly hiv sáfárkodással, mint kevesen a sok hivatott közül. Temetése aug. 28-án, d. u. 2 órakor ment véghez, mely alkalommal n. t. Csizsér Gábor esperes úr a koporsó mellett tartott hallotti imát; a templomban az egyházi szónoklat terén jó hirben álló Kis Lajos étfalva-zoltáni lelkész tartott alkalmi gyászbeszédet, Máté efángeliumának (25, 21)

ezen szent igéit véve fel alapúl: „Jól vagyon jámbor és hiv szolgám, kevésben voltál hiv, sokra bizlak ezután: meny ny bé a te Úradnak örömébe“ — A temetésen az elhunyt tisztársai közül többen vettek részt s megjelentek a Mikó-tanoda tanárai és Szentgyörgyről még mások is. — Az elhunytat özvegyén s testvérén kívül két gyermeke is gyászolja, kik közül Bodor Domokos a Székely Mikó-collégium jelenlegi igazgatótanára. — A hátrahagyottakat vigasztalja a kegyelem Istene; az elhunytak pedig földi fáradalmi s szenvedési után adjon megérdemelt lelki jutalmat és örök nyugalmat!

FÖTISZT. NAGY PÉTER PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ
KÖRÖZVÉNYEKET BOCSÁTOTTA KI:

Tudásútl és megtartásútl.

967—1882. A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter úr ó nagyméltósága f. évi aug. 7-én 15027 sz. a. kelt leirata értelmében utasítom t. lelkész affait, hogy úgy a tankötelesek összeírásánál, mint a tanév és iskolába járásra nézve a legszigorubban járjanak el, annyival is inkább, mivel olyan esetben, midőn bárminemű mulasztás vagy visszaélés következtében panasz tétetik, az illetővel szemben kénytelen lesz a vallás- és közoktatási miniszter úr ó n. mltsga a köztörvények értelmében a legérelyesebben intézkedni.

Köröztetnek.

1016—1882. A n.-szebeni egyházmegyében a kis-nyedi IV. osztályú lelkészi állomás. Fizetése 460 frtra van számítva. A lelkész kötelessége a rendes tanítás is. Pályázati határnap: szept. 30-ika. Folyamodványok t. t. Sylveszter Domokos esperes afiához Vizaknára küldendők.

922—1882. A n.-nyedi egyházmegyében az istvánházi kántor-tanítói állomás. Fizetése 24 kal. buza; 18 v. kukuricza (16 kupás); 10 v. alakor; 20 v. 5 k. must; 12 frt. fapénz; 7 hold I. és II. oszt. szántó, melyből évenként 4 holdat az egyház mivel meg; 1007 □ öl kaszáló az egyház által mivelve; stola: 2—3 frt.; tandij: 40—50 v. kukuricza. Az öszs. fizetés 200—225 frt pénzürtékre tehető. Pályázati határnap: szept. 30-ika. Folyamodványok t. t. Hegedüs Lajos esperes afiához Gerendre (u. p. Gyéres) küldendők.

Kolozsvártt, 1882, aug. 31.

H I R D E T É S.

PÁLYÁZATI HIRDETMEŒY.

Állami tanodába történt kinevezés folytán a csurgói főgymnasiumnál a magyar, német nyelv és irodalom tanszéke megüresedvén, ezen állomásra pályázat hirdettetik.

Évi fizetés 600 frt., 50 frt. ötöd éves pótlékkal, 800 frt. legmagasabb összeg erejéig, természetbeni lakás, kerttel.

Az elválasztott a tanári nyugdíj és gyámintézetnek kötelezett tagja, tanóráinak száma 24. Kiköttetik 2 próba-év, a mely alatt egyuttal a netán hiányzó tanári oklevél is beszerzendő.

Pályázati kérvények, szakképzettséget igazoló okmányok, szüületési és egészségi bizonyítványokkal felszerelve, f. évi szeptember hó 15-ig Kaposvárra czimezve, közvetlen hozzám küldendők; a később beérkezettek figyelmen kívül hagyatnak, azért is, mert az állomás már f. évi szeptember 18-án elfoglalandó lesz.

(2—2)

MATOLCSI JÓZSEF,
a gymn. igazgató bizottság elnöke.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLAS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyújt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test, egy lélek vagytok. Gal. IV. 4.

Tartalom Az isten előtt való kedvesség. Szász Domokos. — Egy pár szó a „Nemzeti ének“ érdekében. Ivánka Samuel. Tanodai értesítő. — Világ folyása — Tárza: A protestantismus. Vége. — Különfélek.

AZ ISTEN ELŐTT VALÓ KEDVESSÉG.

Egyházi beszéd.

Szamos-Ujvártt, a ref. egyház meghívása folytán, a megújított templomban, tartotta:

SZÁSZ DOMOKOS,

ref. pap.

Alapige. **Apost. Csel. X. 29—35.** Monda Péter: minden ellenmondás nélkül eljöttem hozzátok a ti meghívástokra. Azt kérdezem tehát, mi okból hivattatok engemet? És Kornélius monda: Negyednaptól fogva az én házamban imádkozám: és imé egy férfiú áll meg előttem fényes ruhában és monda: Kornélius! a te imádságod meghallgatta az Isten, és a te alamizsnálkodásaid emlékezetben vannak nála. Küldj ezért Joppába és hívasd Simont, a ki Péternek vezetetik; ki minekutána eljövend, szól néked. Azonnal azért küldöttem hozzád és te jól tetted, hogy eljöttél. Most azért mindnyájan mi az Isten előtt állunk, hogy meghallgassuk mindazokat, a miket Isten néked megmondott. Akkor Péter megnyitván az ő száját, monda: Bizonyynyal látom, hogy az Isten nem személyválogató; hanem minden nemzetségben kedves előtte az, a ki őt féli és az igazságot cselekszi.

Istennek népe, mindnyájan kedves atyámfiai! Aligha tévedek, ha azt állítom, hogy midőn végig hallgattátok a felolvasott szavakat, közületek nem egynek önkénytelenül

is ez a gondolat támadott lelkében: „Ime az irás rólunk szól!“

Ennek az evangéliumi történetnek két város vala színhelye. Az egyik Czesarea, Palestinának nem nagy, de virágzó kereskedő városa. Még a régi időkben bevándorlott oda s megtelepült egy kolonia, mely idők folytán ott egészen meghonosult. Új hazájának megtanulta nyelvét, megszerette földjét lett annak örömében, fájdalomában hiven osztozó, a munkásságnak, a vallásos buzgóságnak és türelemnek, a haza és emberszeretetnek erejében tündöklő népe Atyámfiai! e nemes város lakosságának nagy többsége!*) kiknek őseitek bölcsője távol innen, egy más világrész földjén rengett, kik kerestetek s találtatok új hazát, kincsekkel bővölködő erdőtől koszorúzott, kalászoktól rengő, madarak dalától, magyar nyelvtől zengő szép Magyarországot, mely szeretettel fogadott karjai közé, melynek szeretettel borúttatok keblére ti s lettetek annak hí, igaz gyermekei, — Atyámfiai! rólátok szól az irás!

Czesarea városában lakott Kornélius, kiről föl van jegyezve, hogy „jambor és Istenfélő vala az ő egész házanépével együtt és sok alamizsnát osztogat vala a községnék“¹⁾. És ime egyszer vallásos lelke mélyén megszólal egy hang és arra készti őt, hogy hallgassa az Isten szolgájának ajkairól az Isten beszédét. Mint a hévségtől elepedt ajak eseng a forrás friss vize után, úgy kelt föl szivében

*) Örmény-katholikusok, kik nem csak feles számmal részt vettek a ref. egyházközség öröm-ünnepén, sőt tekintélyes összegekkel járultak a templom megújításának s belső felszerelésének költségeihez.

Sz. D.

1) Csel. 10. 2.

a vágy, meríteni abból a forrásból, mely a lelkeknek az örök igazság, világosság s szeretetért esengő szomját csillapítja le. Főnséges vonása, dicsőséges kiváltsága az emberi szellemnek, hogy nem tud megelégedni csupán azzal, a mi földi, a mi elmuló, hanem ellenállhatatlan, kiolthatatlan sovargás zaklatja az után, a mi fensőbb, a mi örökké való. Ezért fürkészi a látható és láthatatlan világ mélységes titkait; ezért emelkedik föl az áhítat szárnyán az örökké Élőhöz; ezért épít magasba emelkedő, az ég felé mutató tornyokkal templomokat s gyűjti azokba össze buzgóságának kincseit; ezért siet segítségére az elesettnek, az elhagyatottnak, a szükölködőnek, hogy a midőn segít, a midőn ad, önmagát tegye gazdagabbá oly javakban, melyek túl élnek az időt s boldogítják őt az örökkévalóságban is.

Ez a vágy élt a Kornélius szívében is, de magára hagyatva nem tudta azt egészen kielégíteni. Gyakorolta ugyan a szeretet cselekedeteit, nem tekintve azt, hogy kinek ajakán milyen nyelv szól, kinek lelkében milyen hit él; segített, áldozott, önkényt, jó szívvvel, buzgón! És mégis úgy érezte, hogy valami nélkül szükölködik, a mit csak az Isten pótolhat ki, a mire csak az Isten igéje taníthatja meg. Ezért borúlt le gyakorta búzó indulattal az örökké való előtt, magános hajléka csöndjében, szerettei körében, az Úr házában esdekelve, hogy hallhassa meg az Isten beszédét, az Isten igéjét. Azt az ígét, melynek beszédei — a koronás próféta szerint — tiszták¹⁾, törvényei édesek²⁾ és bizonyágtételei erősek³⁾ azt az ígét, mely bölcs Salamonként: paizs a ahhoz folyamodóknak⁴⁾; s mint Jeremiás mondja: tűz és pöröly a bűnbe élőknek⁵⁾; az apostólként lelki fegyver az igazán tusakodónak⁶⁾ élő és ható⁷⁾, melytől az ember bölcsesé lesz, s megdicsőül benne az Isten hatalma.⁸⁾

Ezt az ígét akará hallgatni Kornélius s midőn egy alkalommal ezért buzgón esdekelt, megnyilatkozott felette az ég, leszállott az Istennek fényes angyala s így szóla hozzá: „A te könyörgésedet meghallgatta az Isten, és a te alamizsnáid emlékezetben vannak nála; küldj azért Joppéba és hívasd Simon⁹⁾ a ki Péternek neveztetik, a ki minékutána eljövend, szól neked.“

Képzelem, mily kimondhatatlanul boldogító érzés szállhatta meg Kornélius szívét e szavak hallattára! Mily főnséges jutalom az Istentől az ő erényeiert! Hallhatni az Isten igéjét ihlett ajkairól annak a férfinak, kinek hajdan egyetlen beszédére ezrenként hódoltak meg a lelkek s borúltak le a Krisztus szent keresztje előtt; annak a férfinak, kihez az élő Istennek fia szólott így: „Te hívatni fogsz Kefásnak, a mi annyit jelent „kőszikla¹⁰⁾“; és ezen a kősziklán épitem föl az én anyaszentegyházamat és a pokol kapui nem vesznek rajta diadalmat.“¹⁰⁾

Kornélius nem késedelmezve egy szempillantást sem, követi az Isten angyalának útását s embereket küld Joppéba, mely város alig néhány órányi távolságra felelt Czesareától. Joppe annyit tesz, mint hegyen épített város; méltó hely vala arra, hogy az apostol ott hirdesse az ígét. A hagyomány szerint ott épült a Nőé bárkája, mely a végpusztulástól megmentette az emberi nemzetet s a föld állatait; az apostol nem testeket, — lelkeket szabadított ott meg.

A hívó szózatnak készséggel engedve Czesareába ment s Kornélius előtt megállva így szólt „Mindenes ellenmondás nélkül jöttem el hozzátok; most azért azt kérdem, miért hivatottok?“

Atyámfiak! a hívó szóznak engedelmeskedtem én is s eljöttem hozzátok. Távol legyen tőlem, magamat a nagy apostollal hasonlítani össze; kelet nyelvén szólva nem volnék még arra sem méltó, hogy az ő saruját megoldjam. De azért, bár töredékeny edényben, mennyei kincseket hordok én is lelkemben, s hozzám is szól a krisztusi biztatás: „Ne aggódjál, hogy mi módon és mit szólasz, mert nem te lész, a ki szólasz, hanem a te menyei Atyádnak lelke az, mely szólni fog általad.“¹⁾ Az örökké Élőnek vagyok szolgálója én is, s az Isten az ő igéjét adta az én ajakimra, az én szívembe is. S mert vannak Czesareának, akarom mondani e nemes városnak Kornéliussai, hadd legyek én ez egy alkalommal velök szemben az Isten igéjének hirdetője s hadd mondhassam el én is: „Nem csak rólatok, — rólam is szól az irás“; hadd beszéljen általam is az Isten hozzátok, itt az ő templomában, melyre nézve betelyesült az Ámos próféta jóslata: „Abban az időben fölemelem a Dávid leasett sátorát s megújítom annak romlásait, mint volt a régi időben“²⁾; itt az Isten házában, hol e nemes városnak különböző rendű, rangú, hitű lakosait atyafiságos egységben, egy szent társaságban egybegyülekezve, lelki örömmel látom!

És mit tehetnék én jobbat, mint ha a nagy apostol példáját követem, a ki midőn Joppéból Czesareába ment, oly igazságokat hirdetett, melyekben a különben egymástól különböző hitű lelkek egybetalálkoztak s azok előtt önkényt meghódoltak. Atyámfiak! ebben nyilatkozik az örök igazságok ellenállhatatlan hatalma; kiegyenliti az ellentéteket, szent összehangzásban ringatják a lelkeket s összekötik a sziveket. Olyanok mint az ég boltozatján a nap, mely szétfűzi a homályt s beragyogja a végtelen világot; olyanok, mint a levegő ég, mely mindenkit körül ölel és éltet; olyanok mint a mindennapi kenyér, mely gazdagnak, szegénynek, nagynak és kicsinynek éhségét egyaránt lecsillapítja.

Ilyen mindeneket egyaránt megvilágosító, éltető igazságok vannak kifejezve az apostol e szavaiban: „Bizonynyal látom, hogy az Isten előtt nincs

¹⁾ Solt. 93. 5. ²⁾ Solt. 119. 103. ³⁾ Solt. 93. 5. ⁴⁾ Péld. 30. 5. ⁵⁾ Jer. 20. 9. ⁶⁾ 2 Kor. 10. 4. ⁷⁾ Sid. 4. 12. ⁸⁾ 1. Kor. 1. 18. ⁹⁾ Ján. 1. 43. ¹⁰⁾ Mát. 16. 18.

¹⁾ Mát. 10. 19—20. ²⁾ Ámos 9. 11.

személyválogatás, hanem minden nemzetiségben kedveselötte az, aki őt féli s az igazságot cselekszi.“ Az apostol e szavakban választ ad erre a kérdésre:

Ki juthat el az Isten előtt való kedvességre ?

A válasz ez:

A ki őt féli, — és

A ki az igazságot cselekszi.

Mig e két tételt fölfejttem, a Mindenható segedel-mét s a ti figyelmeteket kérem.

Félni az Istent! Mit jelent ez atyámfiak?

Erre a kérdésre az emberiség két legnagyobb val-lásalapítója, törvényadója Mózes és Krisztus s ezeknek szellemében az ő és új szövetség különbözőképen felelnek.

Az ő-szövetség úgy mutatja föl az Istent, mint a ki-nekülő széke a menyiny, slábainak zsámolya a föld;¹⁾ mint erős, bosszúálló Jehovát, ki megbün-teti az apáknak álnokságát a fiakban har-mad és negyediziglen²⁾; a kinek haragja előtt — mint a próféta mondja — megreszket a mélység és magasság³⁾ körülé megemésztő tűznek láng-ja ég⁴⁾ a kinek útja szélvészben és for-gószélben van, és a felhők az ő lábainak pora⁵⁾; a seregeknek mindenható Ura⁶⁾, a ki — mint Jób patriarcha mondja — oly nagy, hogy az ember őt meg sem ösmerheti⁷⁾, oly szent, a kihez a bűnös ember nem is közelíthet, mert életét veszti el, mint Manoa⁸⁾.

És az ő-szövetség szerint, Atyámfiak! ez az erős, bosszúálló Isten csak egy népnek, egy választott nemzetség-nek Istene, a kit az egész földön csak egyetlen egy helytt lehet imádni és haragjának megengesztelésére áldozatokat mutatni be az ő oltárain⁹⁾, hol megjelenik a szentek szentjében, kijelenteni a maga akaratját, melynek törvé-nyeit, az utolsó jottáig, a ki be nem tölti, mint Mózes mondá: Átkozott legyen!¹⁰⁾

Ilyen Isten előtt rettegve kellett leborúlni a porban a halandó bűnös embernek, s még az Istennek oly válasz-tott férfiak is, mint egy Illyés próféta — miként föl van je-gyezve — palástjával fedte be előtte a ő orcáját¹¹⁾ egy Jákób midőn megjelent néki álmában az Úr, remeg-ve riadott föl s reszkető ajakkal szólott így: „Mily ret-tenetes — ez a hely“¹²⁾; még egy Mózesnek is hallani kellett a kérlelhetlen szententiát „Megmutatom neked az ígéretnek földét, de oda be nem mész, mert bűnös ember vagy.“¹³⁾

Atyámfiak! Az Úr Jézus Krisztus Istene nem ilyen Isten, a ki haraggal sújt, kérlelhetlenül büntet és átok

alá rekeszt. Az ő Istene, a mi Istenünk, az irgalmasság-nak, a szabadításnak, a szeretetnek Istene, kitől — az apostolként — száll alá minden jó adomány s tö-kéletes ajándék¹⁾; a ki — mint Krisztus mondá — tudja mi nélkül szükölködünk²⁾, a ki reánk néz titkon s megadja nekünk nyilván a mit tőle kérünk³⁾; a ki mindnyájunknak teremtő, megtartó, megsegítő, megáldó Istenünk, a kit, midőn szí-vünk mélyéből száll hozzá az esdeklő fohász, e főséges szóval nevezhetünk: „Abba, az az Atyánk.“⁴⁾ A mi Istenünk nem egy választott népnek, nem egy nem-zettségnek, nem egyik vagy másik hitfelekezetnek, ha-nem az egész emberiségnek, az ő családjának, az ő gyermekeinek örökjóságú Istene! s a kit lélekben és igaz-ságban imádni mindenkinek mindenütt lehet és kell!

Épen ezért Atyámfiak! nekünk, midőn a Krisztus vallásának világánál Istenhez közelítünk, mélyen kell éreznünk igazságát ez apostoli szavaknak: A z Isten nem adott nekünk félelemnek, hanem erőnek és szeretetnek és józan elmének lelkét⁵⁾; mi a fiaságnak vettük lelkét, mert — mint a szeretet apostola mondja — nincsen rettegés a szeretet-ben.⁶⁾

Ennek a krisztusi hitnek fényességénél úgy kell tekintenünk az egész világot: az ég boltozatján a csilla-gok ragyogását, fellegek futását, szélviharok zúgását, szel-lők suttogását, — a föld színén a magosságot és a mély-séget, a virulást és a hervadást, az életet és az elmúlást, mint az Isten mindenható bölcsességének kinyilat-koztatásait. E krisztusi hit világánál úgy tekintjük az egész emberiséget, mint halhatatlan lelkeknek szent társasá-gát, melynek földadata végnélkül előre haladni, mind inkább közelíteni az Istenhez. E krisztusi hit világánál úgy tekint-jük az emberiségben a Krisztus anyaszentegyházát, mint a büntől való megszabadulásnak, a váltásnak és idves-ségnek szent sátorát, melynek kapui nyitva állanak, e fölirattal: Jöjjetek ide mindnyájan! E krisztusi hit világánál minden egyes ember élete, a mosolygás és a könnyhullatás, a remény és a csalódás, a diadal és a ve-reség, az élet és a halál az isteni szeretetnek tündöklő tüköre!

És Atyámfiak! ha erre tanít minket a mi krisztusi hitünk, hogyan ne borúlnánk mi le gyermeki bizalommal, hálaadó és örvendő szívvvel a mi hitünknek Istene előtt. Érezni mindenütt s mindig az ő közellétét, áhitattal ha-jolni meg az ő akaratjának minden végzése előtt, még akkor is, midőn az keserűséggel sújtja töprengő szívün-ket; áthatva lenni attól a fölemelő tudattól, hogy mi az Is-tennek képerre vagyunk teremtve és ebben a hitben küz-deni, tünni, szenvedni, lemondani, nyugodtan meghalni, hogy örökké éljünk: ez az igazi Istenfélelem, mely min-

¹⁾ Esa. 66. 1. ²⁾ 2. Móz. 20—5. ³⁾ Jer. 10. 10. ⁴⁾ 5. Móz. 4. 24. ⁵⁾ Móz. 1. 3. ⁶⁾ Esa. 37. 16. ⁷⁾ Jób 36. 26. ⁸⁾ Bir. 13. 22. ⁹⁾ 2. Kor. 7. 12. ¹⁰⁾ 5. Móz. 27. 15. ¹¹⁾ V. Kir. 19. 13. ¹²⁾ 1. Móz. 18. 17. ¹³⁾ 5. Móz. 32. 52.

¹⁾ Jak. 1. 17. ²⁾ Móz. 6. 6. ³⁾ Móz. 6. 18. ⁴⁾ Rom. 8. 15. ⁵⁾ 2. Tim. 17. ⁶⁾ 1. Ján. 4. 18.

den bölcsességnek kezdete, minden erőnek kútfeje, minden reménységnek kösziklája, minden igazságnak éltető gyökere, az idvességnek bizonyos záloga, az Isten előtt való kedvességnek első és főfeltétele.

Ez a templom is azért épült s romlásából azért újjáittatott meg, hogy legyen ennek az igazi Istenfélelemnek ápolója, terjesztője, fentartója s az igének sziveket hódító, lelkeket győző hatalmával hirdetője annak az örök igazságnak, hogy minden nemzetségben kedves az Isten előtt az, a ki őt féli!

Igen afiai! A ki az Istent féli és — jegyezzétek meg jól — a ki az igazságot cselekszi. Az Isten előtt való kedvességnek ez amabból folyó, azzal a legbensőbb egybefüggésben lévő második töltétele.

Ismétlem, amabból folyó, azzal a legbensőbb egybefüggésben lévő feltétele. Mert a kinek szivét, lelkét krisztusi Istenfélelem tölti be, az olyan ember önkénytelenül, mondhatnám ösztönszerűleg s így ellenállhatatlanul indíttatik arra, hogy az igazságot keresse, szeresse s kövesse; gondolatlan, szóval, tettel annak szolgáljon.

De talán ti is azt kérditek Pilátussal: „Micsoda az igazság?”¹⁾ Nekünk most már nagyon könnyű megfelelni erre a kérdésre.

Atyámfia! tekints a természetre. Vizsgáld annak örök törvényeit, melyek változhatatlan rendben s csodálatos összehangzásban hatják át, tartják fenn vezérlik a végtelen világokat s azoknak végtelen nagy s végtelen kicsiny alkatrészeit vizsgáld a természetben az életnek csodás tüneményeit nyílását a tavasznak, pompáját a nyárnak, áldásait az ősnek, pihentető csöndjét a télnek; s hallgass figyelő lélekkel arra, a mit ezek szólnak hozzád fölfogod ösmerni, átfogod érteni érzeni, hogy mi az igaz az emberi vizsgálódás, a tudás főszege templomában. — a természetben!

Atyámfia! pillants vissza az emberiség élettörténetére keletkezése bölcsőjétől kezdve a jelenkorig. Nézd az egyes népek, nemzetek küzdelmeit, emelkedését s hanyatlását áldásait a békeséges munkálkodásnak s rombolásait a gyilkoló fegyvereknek; éltető erejét a tiszta erkölcsöknek s fölemésztő, megsemmisítő hatatmát a bünnös szenvedélyeknek; nagyságos alkotásait, diadalmaikat az emberszeretetnek és sivár pusztáját az önző érdekhajászatnak s fölfogod ösmerni, átfogod érteni érzeni, hogy mi igaz az Isten mindenható, teremtő erejének halhatatlan alkotásában -- az emberiség élettörténetében.

És nézd a Krisztus anyaszentegyházát, az emberi nem életfájának ez isteni hajtását, mely ágait szétterjesztette a világ négy tájéka felé s daczolva az idők minden viharával, a századok s évezredek romboló hatalmával, új meg új hajtásokat nevel, virágokat nyit, gyümölcsöket terem s lombkoszorúja alatt népeknek milliói találnak ol-

talmat és enyhet, s fölfogod ösmerni, át fogod érteni s érzni, hogy mi az igaz az emberiség lelki javát, boldogságát munkáló, célzó isteni intézményben. — Krisztus egyházában.

És vess egy pillantást saját magadba, figyeld meg nemesebb természeted törvényeit, szükségeit, hallgass lelkednek tisztább gondolataira, szivednek a szépért, jóért, nemesért hevülő dobbanásaira, lelkiösmeretednek ítélő szavára s föl fogod ösmerni, át fogod érteni s érzni, hogy mi az igaz a nagy világot magában fényével, árnyával visszatükröző kis világban — az emberben!

És ha mindezek daczára még sem tudnál eljutni az igazság ösmertére, ha lelkedet mégis a kételkedés árnya borítaná be, vedd kezébe Krisztus evangeliumát, melynek minden lapján az örök, az isteni igazság fénye tündöklök, nem homályosítva meg semmi földi szennyből, égi tisztaságában, mocsoktalan főségében, mindenekfölött annak személyében, kiből magának az élő Istennek bölcsessége, szentsége szeretete és igazsága lett teljessé, a kiből kibékült az ég a földdel, az Isten az emberrel!

Igen afiai! A ki figyelő lélekkel vizsgálja a természetet, az emberiség történetét, Krisztus egyházát, önmagát s vallásos hittel a Krisztusra tekint, arra törekedvén, hogy úgy gondolkozzék, érezzon és cselekedjék mint ő az olyan ember bármily oltár előtt borúl is le, bármily szavakban imádkozik is, bármily névvel nevezi is magát, kedves az Isten előtt, mert az igazságot cselekszi.

Ti, polgárai e nemes városnak, búzgó fiai s leányai Krisztus anyaszentegyházának s abban a mi magyar nemzetünknek, hazánknek! ne feledjétek az Isten igazságát csak az cselekedheti, a ki az Istent féli, mert az egyik a másikat föltételezi; olyan mint a fény és a sugár, mely abból kilövell; olyan mint a forrás s a hullám, mely abból szétárad; olyan mint az édes anya és a gyermek, mely annak szülöttje!

Oh legyen e nemes város s annak minden rendű, rangű, hitű polgára, legyenek ennek minden intézetei, az iskolák és templomok s azok között ez a megújított templom is, nemzedékről nemzedékre, a haza és anyaszentegyház szeretetének, a családi és polgári erényeknek s azok között mindenekfelett a vallásos türelemnek s emberszeretetnek hirdetője, s hogy pár szóban mindent megmondjak: az Isten félelmétől sugált igazság cselekvésének terjesztői!

És ti Korneliusok! kik e kicsinyke gyülekezetet megsegítették, hogy fölépíthesse templomának romlásait, hozzátok is szól az Isten angyala: a ti imádságotokat meghallgatta az Isten, és a ti alimizsnáitok emmlékezetben vannak nála! Oh hallgassa meg ezután is s áldjon meg titeket az Isten előtt való kedvességnek sziveket boldogító, lelkeket idvezítő áldásaival!

Amen.

¹⁾ Ján. 8. 38.

Egy párszó a „Nemzeti ének“ érdekében.

Sárospatak, 1882. Szept. 6.

A prot. egyházaknak meg van azon egy oldaluságuk, hogy a köz. istentiszteleteken, hiveiket a szószéki tanítások alkalmával bibliai ódonszerűségekkel, a ker. erkölcsi, családi életre vonatkozó dolgok gyakori ismétlésével szórakoztatják. A gyülekezeti tagok tudják, hogy szeretniök kell Istent, emberiséget, — hazát! Mig a két előbbire vonatkozó tanítások nem ritkák, addig a hazára illők alig hallhatók; s épen azért oly énekeink, melyekből az Isten iránti szeretetről énekelhet a gyülekezet, ha bár csekély számmal, de még is vannak, ellenben olyanok, melyek a haza iránti szeretetre emlékeztetnék a hívőket, egyáltalán nincsenek. De hogy is volnának? hiszen nincs még eddig arra eset, hogy tisztán a haza érdekében is olykor-olykor tanítás volna hallható, — hacsak veszély nem fenyegeti a hazát! A szent Sion, Jeruzsálem, Hermon, Hóreb hegye, Juda s Izrael népsége stb. jobban használtatnak a szószékekben, és jelenben is szent postáink által szivesebben beszövetnek az új énekekbe, mint hazánk! Én tehát remélve azt, hogy jőhet idő, midőn a ref. egyházainkban évenként legalább egyszer nemzeti kegyeletes ünnep is fog tartatni, a mikor a hívők serege és az új nemzet-ivadék tisztán nemzeti szellemű és a haza iránti lelkesedésre buzdító tanításokat is fog hallani az Úr hajlékában, — erre való tekintettel közlök alább egy éneket. Vajba akadnának, kik követnének, — mert ne feledjük, hogy ily szellemben írott énekeknek sokkal jogosultabb helyök leend az új énekeskönyvben, mint némely héberismus lehetőől mérgezett zsoltároknak.

Nemzeti ének.*)

(Az új énekeskönyv számára)

Óh ég Úra! nemzetünknek adtál szabad hazát;
Hogy a honfi, ha küzdve is, itt lelje föl honát!
Ama dicsőn küzdő hősök ellenséget vertek;
S örökségül csaták árán egy szép hazát nyertek!

2. Óh szent hazánk, hősök honja!
Benned sehol nincs tér,
Melyért hősi küzdelem közt
Nem omlott volna vér.
Bérczed, rónád legyen áldott,
És ha majd kell, azért
Elleniden hős honfiak
Nyerjék a dicsbabért.

3. Óh Ég Ura! nemzetünknek
Tartsd meg e szép hazát
S engedd, hogy a honfi csak itt
Lelhesse föl honát.
Határiban az igazság,
Rend, lékesség, hűség,
Egyetértés és szeretet
Egymást ölelhessék.

4. Terjedjen itt sikon, völgyön
Jólét s népek üdve,
Fent és alant boldog legyen
Hazánk minden népe.
Virúljon föl sok századon
Népünk e szent hazán,
Szeresse azt minden honfi
Lelkéből igazán!

5. Ha jőnének vészes napok
Óh népek Istene!
Ne legyen itt ki tért s jogot
Hiven ne védene!
Ki ezért küzd, Óh jó Atyánk!
Segítsd célja felé
S gátolj hűtlent, hogy ne menjen
Szándókában elé!

6. Népek Attya, áldott Isten!
Áld és véd e hazát.
Hogy nemzetünk, ha küzdve is
Itt lelhesse honát!
Segítsd azt, hogy tegyen érte
Mindent hűn s igazán,
S legyen boldog fent és alant
Mindenki e hazán!

6-ik vers 2-ik sora így is lehet: Szeresd és véd e hazát.

Ivánka Sámuel.

TANODAI ÉRTESEITŐK.

— Nyolczadik közlemény. —

„A sepsi-szent-györgyi evang. reform. Székely-Mikó-kollegium értesítője az 1881.—82. iskolai évről. Az eljáráság megbízásából szerkesztette Benke István tanvezető tanár.“

Az értesítő a tanoda életének összes mozzanatait, s jelen helyzetét 8 pont alatt írja le, melyek közül az első Benke István és Bodor Domokos r. tanárok székfoglaló beszédeit foglalja magában. Benke István beszéde egyfelől bemutatja a latin műretek irodalmat az azt megteremtett lánghelmék és más fontos tényezők közrehatásában; másfelől kimutatja hogy amaz irodalomnak van-e még ma is nevelő és képző hatása a kultur népek szellemi életére általában és a gymnasiumban az ifjuságra különösen; s végül — mintegy függelékül — a tanár szakbeli hivatásáról és általában feladatáról szól röviden. A Bodor Domokos igazgató tanár székfoglaló beszéde a természettan köréből van merítve. Tárgya az „erély (energia), melynek 8 alakját különbözteti meg: a) tömegek mozgási erélye; b) tömegek helyzeti erélye; c) tömecek mozgási erélye; d) tömecek helyzeti erélye; e) az atomok helyzeti erélye (chemiai különlét); f) villamosság különlét mint helyzeti erély; g) villamárom mint mozgási erély; h) sugárzó erély mint mozgási erély. A második pont

*) Dallamát alkalmilag fogjuk közölni.

alatt a kollegium évi történetéhez megkivántató adatok vannak felsorolva. A tanoda évi életében, mely a múlt évvel fenállásának 23-dik évét zárta be, következő jövőre kiható nevezetesebb események érdemelnek említést. 1881. jun. 15 én a főt. ref. egyházkerület által, a jelzett székfoglaló beszédet tartott 2 tanár személyében 2 rendes tanári katedra töltött be: A tanodai előljároság által néhai Antal Zsigmond helyébe, — ki életben levő neje Jancsó Zsuzsánnával a kollegium részére tett 12—15000 frt értékű alapítvány által a tanoda történelmének lapjaira maradandó betűkkel írta fel nevét — Vásárhelyi Sámuel választott pénztárnokká. A tantárgyak megválasztása és tananyag beosztásánál az előljároság lehetőleg ragaszkodott az erdélyrészi ref. gymnásiumokra érvényes „Szervezeti Javaslat“-hoz de ennek körén kívül még felvette mint rendkívüli tantárgyat a gyors írás és francia nyelv tanítását. Az tanulók egészségi állapota általában kedvezőnek nevezhető. Egész évben csak 6 fekvő betegség és 2 halál eset fordult elő. A halál a tanári karból is követelt áldozatot, elragadta Böhm József segéd-tanárt. Mind három halál eset a szülői háznál következett be. Hálával van felemlítve Bátorszi v Nagy Fer enc z császári királyi nyugalmazott százados halála, ki 500 drb. arany örök-alapítványt hagyott a tanodának elévülhetetlen emlékül. A harmadik pontban a kollegium kormányzata és a tanító-testület van leírva. A tanító-testület állot: 2 rendes- és 3 segéd-tanárból, 6 osztály- és szak-tanítóból. A negyedik pont alatt a tanterv és tananyag vázlatos kimutatása, — az ötödik pontban a tanulók névsora iratik le. A hatodik pontban felsorolt statisztikai adatok szerint a tanulók összes létszáma év elején: 144; év végén: 131 volt. Ezek közül vallásra nézve: ref. 124; luth. 1; unitárius: 1; rom. kath.: 15; gör. kel.: 2; izraelita 1. Nemzetiségre nézve: magyar: 142; német: 1; román: 1. Előmenetelre nézve kitűnő osztályzatot nyert: 27 jelest: 11; elsőrendűt: 76; másodrendűt: 15; vizsgálatlanul maradt: 2. Családi alapítvány, ösztöndíj és jutalom czim alatt 32 tanuló között kiosztatott összesen 393 frt. 38 kr. és öt drb. érem. Könyvjutalmat nyert 33 tanuló 54 frt. 85 kr. értékben. Az összes tanulóifjuságra kiterjedt csaknem ingyen benlakáson kívül a közvetlen vagy közvetett segély főösszege 908 frt. 49 kr. Az iskola jelenlegi tényleges ingatlan vagyona 10,188 □ méter (2830 □ öl) területen mintegy 95,000 frt. értéket képvisel. Az iskola közvetlen pénzalapja 118,391 frt. 41 kr. Az 1881-dik polgári évben az összes közpénztári bevétel: 19,247 frt. 02 kr.; a kiadás 19,162 frt. 21 kr. volt. A hetedik pont szerint a nagykönyvtár a múlt évben rendeztetett el, s magában foglal összesen 36 szekrényben 5324 művet 8905 darabban, a következő műbeosztással: 1) ismerettárak, hírlapok és vegyes tartalmu folyóiratok: 4 szekrény = 131 mű, 938 darab; 2) hittudomány: 7 szekrény = 1300 mű, 1579 drb.; 3) bölcsészeti, nevelés- és oktatástani művek: 1 szekrény = 221 mű, 281 drb.; 4) nyelv-széptudományi és irodalom történeti művek: 3 szekrény = 389 mű, 464 drb. 5) görög és római írók művei: 3 szekrény = 327 mű, 416 drb. 6) szépirodalom: 3 szekrény = 396 mű, 755 drb. 7) törté-

nelem 5 szekrény = 772 mű, 1501 drb. 8) jog és államtudomány: 3 szekrény = 726 mű, 946 drb.; 9) mennyiség és természettudomány: 3 szekrény = 590 mű, 830 drb.; 10) vegyesek: 4 szekrény = 472 mű, 1195 drb.; Tanszerek beszerzésére a múlt tanévben összesen 592 frt. 82 kr. fordítottatott. Az 1882—83-iki tanrend szerint 10 rendes tantárgy heti 114, 4 melléktantárgy heti 22, s 3 rendkívüli tantárgy heti 8 órán; összesen 17 tantárgy heti 144 órán taníttatik.

„A n.-szalontai polgári iskolával összekötöttfelekezeti jelleg nélküli nagy-gymnasium értesítője az 1881—82-ik iskolai évről. Közli Katona Mihály ez évi igazgató tanár.“ A tanintézet szorosán vett beléletében nagyobb fontosságú esemény a tanári testületnek két új tanerővel történt gyarapodása. Az egészségi állapot úgy a tanári kar, mint a tanulókat illetően nem volt kedvező; minek folytán részint a tanerő ideiglenes helyettesítése, részint a járványos betegségek által a tanulók egy részének az iskolától való elzárása vált szükségessé, a ragály további terjedésének megakadályozása szempontjából. A tanulók szorgalma általán kielégítő, erkölcsi magaviselete pedig különösen az év vége felé a tanári kar intézkedése folytán mind kevesebb panaszra nyújtott alkalmat. A tanszerek gyarapodása és a jelesebb tanulók jutalmazása, minthogy az iskolát fentartó hatóság a nyomasztó anyagi helyzet miatt e célra keveset tehetett folyóvá nagyobbára egyesek adományozása folytán tétetett lehetővé. A tanári testület állot 5 rendes, — 2 „mellék“, — és 3 vallásánarból. A tanulók összes létszáma év elején volt: 101; év végén: 94. Vallásuk szerint helv. hitv.: 41; róm. kat.: 19; ágostai hitv.: 1 gör. kel.: 14; mózes vallású: 19. Ezek közül csak magyarul beszél: 75; románul és magyarul: 13; tótul és magyaról: 1. A jelen 1882—83-ik évben a VI. gymnasium és polgári osztály is felállítottatott.

A VILÁG FOLYÁSA.

— Heti szemle. —

A királyi pár és a trónörökös útazása. A királyné a trónörökös pár kíséretében f. hó 16-án reggel Schönbrunból a déli vaspályán Miramareba utazik s ugyanaz nap estve érkezik oda meg. A király Polából tengeren 18-dikán reggel érkezik Miramareba. Szeptember 17., 18. és 19. napjait az udvar Triesztben tölti; 19-én este király ő felsége legközelebbi kíséretével Budapestre utazik, míg a királyasszony és a trónörökös pár f. hó 20-án indulnak a magyar fővárosba, honnan a királyné azonnal Gödöllőre megy, míg a trónörökös pár közvetlenül Görgénybe utazik, hová f. hó 22-én érkezik meg hogy egész október 2-dikáig Görgény-Szent-Imrén időzzék. A király 8—10 napig marad Budapesten. — A pánszlávizmus és a lutheránus egyház. A dunáninnyi evang. egyházkerület aug. 30-án tartotta évi közgyűlését Pozsonyban Szentiványi Márton felügyelő elnöklete alatt, és a közgyűlés elfogadta a turóc-szent-mártoni esperesi gyű-

lés határozatát, vagyis a tót nemzetiségi párt győzött. Először is abban a kérdésben szavaztak, hogy a közoktatásügyi miniszteriumnak ismert rendelete folytán, mely a pánszláv üzemekkel vádolt tanulók ellen a pozsonyi konvent által kiszabott fegyelmi büntetést lényegesen súlyosbította — ugyanahhoz a miniszteriához előterjesztést tegyenek. — Árva-, Nyitra-, Trencsén- és Turóczmegyék szeniorátusai igennel, Pozsony város, Pozsony- és Mosonymegye szeniorátusai pedig nemmel szavaztak. Így tehát egy szavazattöbbséggel az előterjesztés küldését határozták el. A második kérdés a turóczmegyei szeniorátus nevében Mudrony Pál által beadott következő indítvány elfogadására vonatkozott: „Miután a dunáninneni evang. egyházkerületnek egyházi és iskolai ügyekben, valamint a törvénykezés és fegyelmi eljárás gyakorlása terén törvény által biztosított autonómija van, a miniszteri rendeletet, mely az evang. egyházi hatóság által már megbüntetett ifjakat egy másik még szigorúbb büntetés alá vonja, oly rendeletnek tekintti, mely az evangélikus egyházi és iskolai autonómiát sérti, minnek következtében ezt a rendeletet sajnálkozással veszi tudomású s azzal a kérelemmel járul a miniszterium elé, hogy vonja vissza az illetők ellen hozott súlyosabb büntetést.“ Ezt az indítványt is elfogadták 4 szavazattal 3 ellenében. — A tiszta-eszlári eset. Az alügyész, Nagy és a vizsgáló bíró Bary közt fölmerült véleménykülönbségek, melyek egymás batáskörének vitatásából támadtak, a hírlapokban sokféle nyilatkozatra, helyreigazításra és czáfolatra szolgáltatott alkalmat. Főkép az alügyész részéről jelentek meg terjedelmes nyilatkozatok. A viszály, mely a titokzatos bűnyűhöz igen keletlenül mellékletet képez, annyira elmérgesedett, hogy Kozma Sándor királyi főügyész néhány napra Nyiregyházára utazott vizsgálat végett. Az utóbbi napok alatt a bűnyű nyomozásból semmi újabb részlet sem jött nyilvánosság elé. De maga a tiszta-eszlári eset épen e napokban képezte vezérezikkek tárgyát abból az alkalomból, hogy Eötvös Károly védő ügyvéd Scharf

és ennek neje, továbbá Feiermann Sára nevében, ki a 14 éves Scharf Móríczy nagyanyja, terjedelmes emlékiratot nyújtott át a belügyminiszternek, melyben Scharf Móríczy szabadon bocsátása érdekében szólal föl, egyszersmind a vizsgálati eljárást részrehajlással vádolja és végül kéri, hogy Scharf Móríczy a szabolemsmegyei hatóság hatalma alól kivéttessék. — Magyar pecsét egy tót falubam. Padkylove nyitramegyei evang. község számára a bíró magyar pecsétet vésetett. Boor Lajos krajnai lelkész azonban, kihez e község tartozik, hevesen megtámadta e miatt a bírót. Az eset tudomására esvén Csenkey alügyésznek, vádat emelt a tiszteletes ellen közhatósági rendeletnek elloni izgatás vétésége miatt, s a nyitrai kir. törvényszék Boor uramat a magyar nemzetiség elleni izgatás vétéségében vétkesnek találván, egy évi államfogházra és 500 forint birságra ítélte. Vádolt, kinek védője dr. Mudrony Mihály pozsonyi ügyvéd volt, fellebbezést jelentett be. — Az antiszemita kongresszus Drezdában. E hó 11-én nyilik meg Drezdában az antiszemita kongresszus, melyre 5—600 küldöttet várnak. Mint Istóczy lapja, a „12 röpirat“ tudatja, őt magyar küldött is lesz és Ónody Géza képviselő a tiszta-eszlári esetet részletesen fogja ismertetni. A kongresszusra Istóczy és Ónody szolgálhatnak meghívókkal. — A kaszasszini ütközet. Augusztus 28-án este támadták meg az arabok az angoloknak Kaszasszin melletti hadiállását. Az angol jelentések sokat beszélnek a tulnyomó ellenségről, az angol katonák vitéségéről, és kitetszik, hogy igen kemény dolguk volt. Mig az első jelentések azt hirdették, hogy az ellenség 11 ágyut, sok hadiszert vesztett, a későbbi hírek már tudatják, hogy az ellenségnek sikerült visszafoglalni az ágyukat. Wolseley jelentése szerint az ellenség 8 zászlóaljban, 12 ágyuval támadt meg negyedfél zászlóaljnyi angol gyalogságot és egy csapat lovasságot, mely 5 ágyuval rendelkezett. A harc folyamában még egy zászlóalj gyalogság segítette az angolokat. A csatatéren Arabi is jelen volt. Az angolokat Graham tábornok vezette.

A „PROTESTANS KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

A PROTESTANTISMUS.

(Tanszéki beszéd.)

(Folytatás és vége.)

Nem tudom K. H. fejtegette-e e tüneményt valaki, annyi bizonyos, hogy én senkitől nem hallottam, de mégis megmondom okát. Hogy ezt cselekszem, bizom felvilágosodottságokban, jó akaratokban, miszerint ez őszinte szót rossz néven nem veszitek. Mi nem a köntösnek vagyunk esküdt barátai, hanem a léleknek, az igazságnak, és ez valásunk! De ezen vallásra nézve szükséges tisztában lennünk, hogyha a sors cselekvésre szólítana bennünket, tudjuk mit és hogyan tegyünk.

Mondám beszédem elején, barátaim, hogy isten vallási könyvet irt szívünkbe és eszünkbe (s én nem sokára magyarázatot adandok isten ezen könyvről); mondám, hogy a vallásalapítók ezen könyvből merítették és vallási gondolataikat, érzeteiket, szabályaikat bíráló, például Mózes s azután az apostolok és evangyelisták Krisztus szerint, s a többiek mind. Most e könyvek foglalják el a szív és ész helyét, és századokon át különbözőképen magyaráztattak, mignem, majd egészen félremagyaráztattak. A magyarázók csalhatatlanságot követeltek magoknak, s az elme egész munkássága megakasztaték. E baj ellen kelt ki a reformatió s visszament az eredethez, a kútfőhöz, a bibliához. Azonban ő is csak az emberi kézzel irt könyvre, a betük tekintélyére támaszkodott s elfelejté kimondani, hogy van Istentől irt szent

könyv a szív- és észben. A reformatió nem volt gyökeres, azért hatása is mérsékelt lön.

Nagy baj volt a reformatió terjedésére nézve, hogy a reformátorok nem értettek egyet; mindnyájan a betűhöz ragaszkodtak, de egyik jobban mint a másik. Tudjuk mi különbözőleg vélekedtek a kenyér és bor fölül Luther, Kálvin és Socinus. Az első közelmaradt az egyház magyarázatához, a másik attól jóval eltérte, mondván: hogy akármiképen szeszszedi mind az öt érzékét és tudományát, a kenyér a megszentelés után is kenyér s a bor bor marad; míg a harmadik Krisztust ember fiának mondá, mint az evangyelisták írják. Támadtak még számtalan sok apró szakadások, melyek szinte gyöngíték az egész hatását. Szerencsétlenségre pedig a nagy uralkodó-házak közül egy sem ölelte barátságosan az egyházújítás ügyét, sőt ellenségei gyanánt léptek föl V. Károly német császár és spanyol király, I. Ferdinánd Ausztria ura, magyar király s utóbb német császár s a francia királyok. Ezek nem voltak képesek ugyan kiirtani az új elveket, de mégis medret szabtak ki az új vizárnak, mely meder mai napig kényelmesen befogadja az új tant. Ezen idő óta három század folyt le, s egy iszonyu tüneményt látott a világ, a francia forradalmat, mely teljesen összerombolá az egyház tekintélyét, visszamutata az ősi forrásra, de azt kimeríteni nem tudá, mert abban nem kapott személyesítőre s így test nélkül maradván, a zivatárok közt visszahulla a földre, vagy inkább eltemetkezék az elmék tömkelegébe. S midőn a francia nemzet újra visszafogadá a keresztény vallást, oly kevéssé volt előtte csillogó a protestánság, hogy nem ennek nyitá meg a kaput, hanem a régi római egyháznak.

Ezeket mondják a történetnek könyvei, barátim, és mit mondjunk mi hozzájuk? A protestantismusnak nem elegendő ezen tengési szerep, melynek birtokában van, neki nyilvánosabban, sőt egész nyilván ki kell terjesztenie a haladás zászlaját, kimondania, hogy nem a holt betű határoz, hanem a szellem; hogy az emberi kezekkel irt könyvek mellett sérthetetlen szentségben állanak Isten vállalási könyvei, mint azok az emberi szívbe és észbe írvák, hogy ezek egymással összemérendők, hogy az a legjobb vallástaniító, ki legtisztábban ráismer isten kezére a szívben, isten szellemére az észben, ki legbiztosabban vezet isten megismeréséhez a szív gerjedelmeiben s az ész munkálataiban, ki a legtisztább erkölcsösséget tanítja, ki az emberi boldogságnak legszélesebb és legbiztosabb alapot vet. Ha így tekintjük a protestantismust s a vallást, barátaim, akkor mindjárt más színben állunk a világ előtt, sőt elmondhatom: ily értelemben az egész világ minden mivelt és józan embere protestans, protestálni kész az értelem-zsarnokság, az emberi tekintély ellen... kész tettel és szóval a haladás mellett nyilatkozni, levonni a fátyolt a szemek elől, hódolni az igazságnak, a jognak, értelemnek, észnek; kész levetkezni minden közönyösséget és felbúzógni az emberiség szent ügye mellett, vinni azon tanért, mely előbb-utóbb meghódítandja a világot, mely nélkülünk is megszületik, de vajmi dicső lenne, ha nálunk és általunk születnék meg.

Fölszólalás történt a mi napjainkban, K. H. a protestánsok közötti egyesülésre: voltak, kik a hangot lelkesen fogadták és azonnal s nyomban minden létovázás nélkül egyesülni akartak. Az olyanok, kik fölül voltak minden előítéleten, kik a vallásban nem nézik az öltönyt, hanem a lelket. Ugyde az ilyenek nem csak egymás között képesek egyesülni, ezek azonnal kezet adnak nem csak a józan katolikusnak, hanem Allah és Bráma hívőinek is és képesek egy közvállásra lépni, melyből sem zsidó, sem török, sem katolikus nincs kivéve. Ezek készsége a kórdéses ügyben mit sem mond, mit sem nyom, mit sem jelent; ezek a szó közönséges értelmében nem protestánsok, hanem az egy isten imádói, és ilyenek ezerek vannak a föld hátán, s ilyenek mindazok, kik iskoláikat nem úgy végzik, hogy szemök elé kendő, s szájok elé kosár kötöték. — A protestáns többség K. H. ha egészen hidegen nem fogadta is a fölszólítást, de igen melegen sem s lelkesedésre seholnem ragadtaték. Elkézdtek alkudozni, jobbra-balra tanács után kérdezősködni, hidegen fontolgatni: ez mind annak jele, hogy a keblek nem gyultak lángra, hogy az eszme nem vetett lobbot, hogy a lelkesedés mindenható tüze nem olvasztá föl a régi elemeket, belőlök új lényt alkotandó. Természetösmeretemet kellene meghazudtolnom, ha reméleném, hogy ilyen hideg fontolgatások és foltogtatásokból valami lesz. Valamikor újra valamit hoza elő a természet, mindannyiszor lázon és forradalmon ment keresztül s gyuladás nélkül egy nyomon ketté tört csontot sem lehetett összeforrasztani. Ha mi évtizedekig tanakodunk a kenyérről és ostyáról és a praedestinációról, megérdemeljük, hogy egy új, korszerűbb eszme egészen kirántsa kezünkől a cselekvés fonálát.

És én kedves H. távolabbra irányzom szavaimat ezen szűk falaknál, mikor azt mondom: hogy ezen kenyérkérdés nem elég súlyos, nem elég fontos a mozgalomra, hogy ez már hátunk mögött van, miután tudjuk, hogy a keresztény vallás dicső alapítójára nézve mindegy, akárminő alakban üljük meg emlékezetének nagyszerű ünnepét, hogy isten és az igazság fő kérdései mellett ezek eltörpülnek. Rájok viszatérni K. H. rák-menetele az emberi elmének. Mást kell itten elővenni, oly fontos tárgyakat, melyek keblet és lelket a legnagyobb tüzzel megragadnak, melyek nem két felekezeti kérdései, hanem az egész emberiségé, az általános haladásé. Csak az ilyeneknek lehet jövődjük, a kisebb kérdések mellett mosolyog a mai anyagi világ s legfőlebb is szépen elalszik vitatásuk alatt.

Micsoda feladat és sors várakozik tehát a protestantismusra? Az barátim, hogy vesse föl magát a kor orgánává és legyen eszköz isten kezében az általános fölvilágosodásra. Legyen hirdetője istennek, de úgy mint a mai kor kívánja, nem adva semmit hozzá, nem véve el semmit belőle: szavai legyenek az igazság szavai. Az igazság olyan magvacska, barátaim, mely csak kelőben van, egy kis gyökereket bocsáta a földbe s egy kissé dugta ki fejét a levegőre: nagy ápolásra, buzgó mivelésre van szüksége. Ezt tenni a protestantismus természetében fekszik, s üdve ettől függ.

Folytatás a mellékleten.

Igen szép egyesülni a protestánsoknak egymás közt; én kezem adom mindnyájának, hogy nem ösmerek különbséget közöttök és feleim között. . . ezen egyesülés megtenné a maga jótékony hatását, ha a kor kívánatai szerint történék. Híjába törekednek egyes emberek valamit végrehajtani, míg nem találkozik, ki fölülíti a zászlót, hová összegyülekezzenek: itt összegyűlvén, együtt indulhatnak a cselekvés nagy mezejére. Így vagyunk K. H. az észszerű vallással. Százegerek vannak e hazában, kik minden felekezethez főlüllemelkedtek, kik előtt szent ezen szó: ember, benne mindig Isten képét látják és Istentől tudják, hogy minden teremtményét egyaránt szereti; ezek nem találják hon magukat egyik felekezeti vallásban sem, de vallás kellene nekik, mely szívöket és eszöket kielégítené! Engedjétek és én ilyen né tesztem a protestantismust. . . s dagadó árjai előzönlik a világot. . . Ha mi protestánsok nem teszszük ezt, előbb-utóbb megteszi más, s a ki ezt cselekvé, azé lesz utóbb is a diadal.

Rövid szavakban akarom foglalni az egészet K. H. A protestantismus alapját teszi a szabad fontolgatás, szabad gondolkozás. Ezen alapra kell tovább is építenünk, de nem resten, nem hanyagúl, nem fél munkát, hanem meg kell kísérinteni a legnagyobbat: istenre mutatva az észben, istenre mutatva a szívben. Ezen újmutatás villámszikra lenne, mely az egész világot keresztülhatná, s a protestantismusnak egy új korszaka állana be, nagyobb az eddigiéül; a protestantismus világvallás lenne: főnöke a világ nagy alkotója, népe az emberiség, miniszteriuma az ész és szív!

Vajda Péter.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, szept. 9 diken.

— Feles számú hátrálékosainkat ismételt izben fölkerjük tartozásaik törlesztésére, mert odáig jutottunk, hogy a kiadás költségeit a bevétel már hónapok óta nem fedezi, s így a lap föntartása teljességgel lehetlenné lesz.

A kiadóhivatal.

— Trefort ünnepély. Trefort Ágoston közoktatásügyi miniszter szeptember 4-én töltötte be miniszterkedése 10-ik évét. Az első eddig a magyar miniszterek között, ki ily hosszú idő óta bírja a Felség és a nemzet bizalmát. Fáradhatatlan tevékenységével érdemelte ki azt. Vezetése alatt hazánk közoktatásügye igen-igen sokat haladt. A népiskolák száma 13.798-ról 15.824-re emelkedett, a tanítóké 17.792-ről 21.664-re, az iskolába járó gyermekeké 1 millió 152,115-ről 1.619;692-re, az iskolákra fordított költségek pedig 3.760,123 frtról 10,057,149 frtra. Haladt a magyarosodás is, mert míg azelőtt 5819 népiskola volt magyar, ma 7342 a számuk. Felsőbb tanintézet sok helyen létesült, s a nőnevelés ügye is fejlődött. A jubilaris napot tehát nemcsak a miniszterium tisztviselői, hanem a tanügy férfiai is oly alkalomnak tekintették, melyen a miniszter te-

vékenysége iránt a tiszteletnek kifejezést kívántak adni. A tisztelegők sorát a miniszterium személyzete nyitotta meg, ékes albumot nyujtva emlékül, Tanárky államtitkár mondott üdvözlő beszédet, melyért a miniszter megragva mondott köszönetet. Ezután következtek a többi küldöttségek: a műegyetemé, a tudományegyetemé, a tanfelügyelőké, a középiskolai tanártestületé stb. A kolozsvári Ferencz József egyetem föliratát Szász Károly miniszteri tanácsos nyujtotta át ékes ezavak kíséretében, kiemelvén, hogy az egyetem tanárai a 10 éves forduló napot Trefort-alapítvány nyal ünneplik meg, nem a magok, hanem a miniszter nevét örökítve meg. Trefort megindulva, teljes szívből viszonzta a jó kívánatokat, azon bizalmának adva kifejezést, hogy a kolozsvári egyetem a maga nagy feladatát mint eddig a kézzel nehézségei közt, a következő de-
ceniumban több eszközzel fokozott munka kedvvel és sikerrel fogja teljesíteni. Délután a miniszter tiszteletére díszlakoma volt, melyen a miniszterre Tanárky Gedeon, Szily Kálmán, Pulszky Ferencz és Tóth Lőrincz mondtak felköszöntöket.

— Iskolaévi megnyitás és tanári beköszöntés.

A nagy-enyedi Bethlen-főiskolának folyó hó 4-én kettős ünnepe volt: az iskolai év ünnepélyes megnyitása és két újan választott jeles tanárnak: Váró Ferencznek és Szilágyi Gyulának tanári székfoglalója. Hegedüs János theol. tanár buzgó imája és az új igazgató, dr. Kovács Ödön tanári megnyitó beszéde után, Váró Ferencz, eddig a székyudvarhelyi állami főreáliskola tanára s a Bethlen főiskola egykori kitűnő növendéke lépett a székszékre és meleg szavakban köszánve meg a választást felolvasta a magyar irodalom és költészet történetéből választott székfoglaló értekezését, a mely mind tartalmánál, mind szerkezeténél fogva egyaránt nagy hatást keltett a nagyszámú hallgatóság között. Azután Szilágyi Gyula, eddig a nagyszabeni állami gymn. tanára olvasta fel nagy tetszéssel fogadott és általános elismerésben részesült székfoglalóját, M. T. Curot mint bölcsészeti és államférfiút tüntetvén föl benne. Majd dr. Kovács Ödön a tanári kar, Balázs József pedig az ifjúság részéről intezett üdvözlő beszédet a két új tanárhoz. Az ünnepélyt a „Két hattyu“ kertjében a főiskola által rendezett 100 terítékű banquette zárta be. — A helybeli ref. főiskola folyó hó 6-án szintén kettős ünnepet ült. Szász Domokos imája és Hegedüs István igazgató-tanár szép megnyitó beszéde után dr. Török István, a történelem és földrajz új tanára tartotta székfoglalóját. Dr. Török értekezésében Magyarország vallási és politikai mozgalmait fejtegette a 17-ik évszázban, a Querela Hungariae, Attestatio és Refutatio című röpiratok alapján. A szépen írt és előadott értekezés felolvasása után Hegedüs István igazgató tanár az előjáróság és a tanári kar, Barabás László iskolai ellenőr az ifjúság nevében üdvözölte az ifjú tanárt, kitartást és sikert kívánván tanári működéséhez. Részünkről mi is a legmelegebben üdvözöljük az új tanárokat állomásaikon és szívünk mélyéből hívánjuk, hogy működésöket koszorúzza a legszebb siker.

— A kolozsvári Ferencz-József tudomány-egyetem 1882—83-iki tanévének ünnepélyes megnyitása holnap, szeptember 10-én lesz, d. e. 10 órakor a városi redoute nagy termében. Előbb a lelépő rector Dr. Ajtai K. Sándor mond beszámoló beszédet a lefolyt iskolai év eredményeiről, aztán az új rector, Szabó Károly fog székfoglalót tartani, a magyar nemzet létjogáról értekezve. Kitűnő történetírónk a tudomány és meggyőződés erejével hangoztatja, hogy a magyar nemzetnek nincs oka jövője iránt kétségbeesni.

— **Személyi hírek.** Főt. Nagy Péter püspök, Parádi Kálmán, Hegedüs János a tegnap reggeli, Szász Gerő, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Szász Béla és lapunk szerkesztője a ma reggeli vonattal Debreczenbe mentek a zsinatra, a mely holnap nyitattik meg.

— **A dunamelléki ref. egyházkerület** a pápai főiskola érdemekben gazdag tanárának, Bocsor Istvánnak tanári működése félszázados évfordulóját folyó évi okt. 10-én örömnappal szándékozik megülni Pápán, a főiskola nagy termében. Az ünnepély alkalmából, mint értesülünk, a derék tanár tanítványai és jó ismerősei a pápai főiskola szégyen sorsú tanulóinak segélyezésére gyűjtés útján Bocsor alapítványt létesítenek.

— **Templom-főlavatás.** A szamosujvári reformata ecclesiának vasárnap, szeptember 3-án megható szép ünnepe volt, melyen valamennyi odaváló felekezeti testvéries szeretettel egyesült, melyre nemes örömmel és büszkeséggel gondolhat. Szamosujvári egyházközségünk temploma régebben beomlott; — a derék főgondnok, Péterffy Dénes fáradhatatlan buzgalma fölemelte újra. Ez Istennek tetsző munkában segítségére voltak a virágzó kis város minden rendű és rangú lakosai, valláskülönbség nélkül. Most is, a midőn a templom átadatott ismét hivatásának: a polgári, hazafiúi és keresztyén erények hirdetésének, az egész város összegyűlt. Ott voltak az ünnepen a különböző felekezetek papjai és kitűnőségei, a városi hatóság tagjai, — s a templomot a legválogatottabb közönség a szorongásig megtöltötte, a felebaráti türelmesség élő példaként. Ünnepi szónok: Szász Domokos, egyházkerületi főjegyző, lapunk szerkesztője volt, éppen azért tartózkodunk a beszéd méltatásától, a „Közöny“ élén úgy is egész terjedelmében megtalálják olvasóink. Templom után diszebed volt, melyen részt vett Szamosujvár minden kitűnősége a felekezeti papokkal együtt. Az első felköszöntő Placsiintár, Szamosujvár polgármestere volt, ki az ünnepi szónokot, Szász Domokost éltette, ki viszont Szamosujvár polgárainak azok választottjának, a polgármesternek kívánt hosszú életet. Minorich Károly Kolozsvár polgármestere meg a fáradhatatlan Péterffy Dénes főgondnokért emelt poharat.

— **Gyászhir.** Kallós Alajos, a debreczeni ref. főiskola jeles jogtanára, a magy. tud. akadémia tagja, folyó hó 2-án meghalt, Temetése 4-én volt, mely alkalommal a nagy templomban K. Tóth Mihály, a sirnál Balogh Ferencz, akadémiai igazgató-tanár mondott búcsubeszédet, Béke poraira.

— **Papválasztás.** A cécei ref. egyházközség augusz-

tus 27-én Novák Lajos, kassai segédlelkészt választotta papjává.

— **Kovács János**, a helybeli unitárius collegium derék igazgatója, mint a magyarországi unitáriusok megbízottja, folyó hó elején Amerikába indult, hogy jelen legyen az amerikai unitárius és más keresztyén egyházak nemzeti conferentiáján, a mely folyó hó 18—22 napjain fog megtartatni Saratogában. A conferentia után, mint biztos forrásból értesülünk, hosszabb ideig szándékozik Amerikában maradni és több városban felolvasást tartani a magyar mi volttsági viszonyok és az erdélyi unitárius egyház ismertetése végett.

— **A Kossuth Lajos** nagy hazánkfiának születése 80-ik évfordulója alkalmából készült „Emlék-Album“ átnyújtási határideje a küszöbön áll, s még számtalan aláírási ív van kint a közönség kezében, — minthogy pedig az Album e hó 15-én már be lesz kötve, felkérem az ivtartókat, sziveskedjenek az aláírási ivateket, bármily eredménnyel is f. hó 12-éig bezárólag hozzám beküldeni, minthogy e határidőn túl érkező aláírók neveit, a legjobb akarat mellett sem fogom felvehetni az Albumba. Budapesten, sept. 6-án. 1882. Halász István, a „Kossuth-Album“ tervezője és készítője.

— **Papi szigorlat.** A nagyenyedi ref. theol. akadémián f. hó 5 és 6-án tartatott meg a papi szigorlat főt. Nagy Péter püspök elnökelete alatt. Összesen 18-an jelentkeztek, de egy vissza lépven, 17-en állottak szigorlatra, kik közül 3 kitűnően, 4 jelesen, 9 egyszerűen képesített és egy két tantárgyból pótvizsgára útasított.

— **Confucius-ünnepély** Kínában. Kínából a „Temps“ nak egy Confucius tiszteletére rendezett ünnepély leírását küldték meg. Az ünnepély napjának délelőttjén egy ökröt, 9 ürüt és 8 disznót visznek ünnepélyes körmenetben a templomba. Az állatokat kísérő menet mandarinokból, zenészekből és zászlóvivőkből áll. Másnap ez állatokat, melyeket Confucius szellemének ajánlanak föl, a legközelebbi vágóhídon leölik. A megnyuzott testeket azután oltárokra helyezik, az ökröt Confucius emléktáblájával, a többi állatokat nevezetesebb tanítványainak vagy rokonainak emléktáblájával szemközt. A nagy kínai bölcsnek azonkívül 30 különféle fajú gyümölcsből, virágból, kalácsból, 17 tekercs fehér selyemből álló ajándékot adnak. Az áldozati asztalokra ezenkívül még három tál tömjént, két üveg bort s 80 poharat raknak. Hetvenkét zenész kíséri mindenfelé fülhasogató hangszerrel a mandarinok hymnusát, melynek dallama és szövege századok óta változatlan. A hymnus elénekése után egy hírnök az oltár elé áll, térdén állva egy imát mond el, azutn sárga papíron vörös betűkkel írt imát olvas föl, mely a következőképpen hangzik: „E napon ő felsége a császár nevében áldozatot hozunk Kung philosophnak, a nagy bölcsnek, a tökéletes mesternek. Ő mester, kinek erénye hasonló az éghez és a földhöz, kinek tudománya átöleli a multat és a jelent, ki hat könyvet hagyta ránk, s tanaitat átszarmaztatta minden generációra, most e második tavaszi hónapban a régi szabályok alázatos tiszteletben tartása mellett állatokból, selyemből és gyümölcsből álló áldozatot nyújtunk neked. Gondolnunkban veled együtt egybe van kötve Pen bölcs, a te elődöd, Tszeng bölcs, tanaidnak elterjesztője, Tszo-sze bölcs, utódod és Rang bölcs, segéded. Élvezd áldozatunkat.“ — Miután a felolvasott imát tűzbe dobták, mindenki visszavonul s a szertartásnak vége.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLAS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyujt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test, egy lélek vagytok. Gal. IV. 4.

Tartalom Br. Vay Miklós megnyitó beszéde. A debreczeni zsinatról. Tanodai értesítő. Különfélék.

BR. VAY MIKLÓS MEGNYITÓ BESZÉDE.

Mondotta a debreczeni zsinat f. hó 10-én tartott ülésén. —

Méltóságos és főtiszteletű országos zsinat! Méltóztassanak mindenekelőtt kegyesen megengedni, hogy elnök társam és magam nevében szívünk mélyéből üdvözölhessük a zsinat nagyérdemű tagjait. Miután az illető képviselő urak a törvény által megkivánt számmal vannak jelen, zsinatunkat megalakultnak nyilvánítom, és tanácskozásunkat megkezdhetjük. Fölemlítem e helyen, hogy Török Pál püspök urhoz és a főgondnok urak közül gr. Degenfeldhez, Tisza Kálmánhoz nincs szerencsénk, mert ezek megjelenését különböző okok gátolják. Az előzmények után azt hiszem, felesleges lenne hosszasan indokolnom, hogy miért tartottuk kötelességünknek a múlt év végével elnapolt országos zsinat folytatását és az illetőknek erre tisztelettel történt meghívását. A tények jelenlegi állása ugyanis röviden a következő: azon kérdések, melyek tárgyalása végett zsinatunk létrejött, a múlt évi első ülészek alatt megoldást nyertek és alkotott törvényeinkről szerkesztett munkálatunk szentesítés végett Ő Felségéhez, ko-

ronás királyunkhoz, felterjesztettek. Ő Felsége (éljenzés) e felterjesztett munkálatot megvizsgálás végett alkotmányos közegeinknek, az illető parlamentáris felelős miniszteriumoknak kiadta és megbizta a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy az illetők által tett észrevételeket velünk közölje. Így született meg hosszabb idő járásával ezen legfelsőbb kegyelmes leirat, melyet a magas miniszterium a zsinati elnökségnek megküldvén, egyúttal a hivatalos lapban is közzé tett, hogy módot nyujtsa a zsinati tagoknak a tett intézkedések felett gondolkozhatni és azok felett hozandó határozatokat érlelni.

A miniszteriumnak ezen minden kétségen felül loyális eljárása (éljenzések és ellenmondások) biztosítékul szolgál arra nézve, hogy a netaláni jogos észrevételeinket kellően méltányolni fogja (Felkiáltások Ugy van!) és hogy alkotott törvényeink óhajtott szentesítése hova-hamarább megadatni szándékoztatik. Ezt annyival inkább várhatjuk, mivel a leirat munkálkodásunkat általában örömmel üdvözli és az őt superintendentia egyöntetű egyházi törvények által törtéendő egyesülését, az egyetemes conventnek az egyházalkotmányba való beillesztését, a törvénykezés rendezését s a harmadik felebbviteli fok szervezését, valamint az egyetemes egyházi közalap megteremtésére célzó határozatokat, szóval a zsinat főfeladatait illető részeket olyanoknak mondja, melyek

szentesítésére nézve semmi nehézség sem forog fenn. Munkálatunk iskola-ügyi legnagyobb szorgalommal kidolgozott része ugyan nem fogadtatik el, de nem is utasított vissza, hanem annak szentesítését akkoráig kívánják függőben tartani, míg a legközelebről alkotandó országos közép- és felsőbb iskolai törvény létre jövén, autonóm iskola-rendezésünket az 1790—1. törvény értelmében ahhoz alkalmazhatjuk. A tett észrevételek között igen is több elvi jelentőségűek is vannak. Általában, ha nekünk érdekünkben áll egyházunkat a megkezdett úton mentől előbb egyesülve, erősítve s rendezett állapotban látni, a magas kormány is, mint a leirat bevezető, Felsőleges urunknak hódoló tisztelettel fogadott, jóakarataról tanuskodó szavaiból látható, nem kevésbé óhajtja, hogy mielőbb rendezett egységes reformált egyházzal legyen jövőben érintkezésben.

A dolog természetéből folyó ekkénti örvendetes találkozása a mindkét részről kivánságoknak s jól felfogott kölcsönös érdekeknek reményt nyújt tehát arra, hogy megfogjuk azon esetben találni a formát, a módozatot, mely az egyház autonóm jogainak biztosítása mellett, a jogos állami igényeknek is megfeleljen, ha, mint ez fel sem is tehető másként, mellőzve minden mellékes kérdést és czélokat, egyedül rendithetlen hazaszeretetünk és szent vallásunk érdekeinek szem előtt tartása lesz tiszta törekvésünk vezéricsillaga.

E buzgó óhajtásom mellett elnöktársammal együtt ajánljuk magunkat a nagyméltóságú és fő-tiszteletű zsinat kegyeibe.

A DEBRECZENI ZSINATRÓL.

Az öt magyar reformált egyházkerület képviselői együtt tanácskoznak, s midőn lapunk olvasói e sorokat olvassák, már akkora zsinat valószínűleg bevégeztémunkálkodását.

Hiszszük, hogy olvasóink ép oly aggodó kebelrel, oly kételyekkel és ingadozó reményekkel veszik tudósításainkat, mint a minővel mi mentünk a magyar kálvinista Rómába, hogy anyaszentegyházunk és nemzeti közművelődésünk sorsa fölött döntő határozatokat hozzunk, ősi jogainkat, alkotmányos szabadságunkat biztosító, védő és korlátozó törvényeinket a király nevében a kormány által hozzánk leküldött leirat értelmében revideáljuk. Tudtuk azt, hogy nehéz leendő a harc, nagy felelősséget vállaltunk magunkra, mind saját lelkiesméretünkkel, mind küldőinkkel, mind az állam hatalommal szemben, mind a múlt mind a jövőre nézve. De azt is tudtuk — ősmerve a zsinat tagjait — hogy mindeniket az

anyaszentegyház, a haza és nemzet iránt lángoló forró lelkesedés vezérli, s habár különböző úton akarjuk is elérni, egy ezélra törekszünk.

Aggodalmainkat, kételyeinket eloszlatta a zsinat tagjainak jóakarátába, bölcsességébe vetett bizalmunk.

Hogy lapunk olvasói, kik a napi lapok tudósításait nem olvashatták, az ügyek folyásáról lehető részletes és biztos tudósításokat vehessenek tudósítónk által, a részben már más lapok útján is közölt tudósításokat az alábbiak szerint kronologiai rendben közöljük.

Szept. 8.

A zsinat tagjai ma délután csaknem teljes számmal megérkeztek. Az ország különböző vidékeiről összesereglett választottak, a viszontlátás örömevel üdvözölték egymást; de csaknem minden arczon látszott — az öröm és remény mellett — bizonyos aggodalom: hogy fogjuk az előttünk álló fontos culturalis kérdéseket mind az egyház érdekeinek, mind az állam közjólétének fölvirágoztatására megoldani?

A hangulatból előre ítélve: a zsinat tagjainak nagy többségét higgadt, bölcs előrelátás fogja vezérelni. A holnap tartandó előértekezlet döntő irányt fog adni a zsinat működésének.

A debreczeni ref. egyház képviselője, élén Kévész Bálint püspökkel, — és a városi polgárság — most is azzal a lekötélő szívélyességgel és kifogyhatatlan magyar vendégszeretettel fogadta az érkező zsinati tagokat, mint a tavalyi zsinat alkalmával, pedig bizony egy év lefolyása alatt két zsinat, természettudósok, írók, dalárok stb. vándorpróféták csakugyan próbára tehették volna a vendégszeretetet!

Szept. 9.

A zsinat vezérférfiai abban állapodtak meg, hogy ma délután 5 órakor — mire az összes tagok megérkeznek — zárt értekezlet tartassék. A megnyitás után a conferentiák addig folynak, míg a nyílt ülésben, a kölcsönös eszmecserék után, — mindenki teljes tájékozottsággal szólhat a szónyegyan lévő tárgyhoz.

Ha a zsinat többsége a főbb elvi kérdésekben egyetértésre juthat; ha sikerülni fog a zsinat által hozott törvények és a leiratban foglalt módosítások egyeztetett megállapítása és szövegezése: bizalmasan közölni fog a kormánylyal, hogy vele compromissumot hozzanak létre. Ha a kormánylyal kölcsönös bizalom és jóakarát útján nem sikerülne egyetértésre jutni: abban az esetben, a zsinat nem fog a részletes tárgyalásba és a törvény újra szövegezésébe bocsátkozni s egy a koronához intézendő memorandummal szét fog oszlani.

Habár a zsinat vezérférfiait és többségét leghiggadtabb komoly törekvés hatja át, — kétségtelen, hogy a sorompók megnyitásával éles nézeteltérések és tán keserű viták fognak felmerülni.

Mind az államra, mind a két millió magyar reformatusra nézve végzetes baj lenne, ha nem értenők meg egymást.

A megnyitó ülés.

Szept. 10.

A zsinat ma délelőtt 11 óra után nyílt meg. A jelenlevők igazolása után Vay Miklós elnök az ülést megnyitottnak nyilvánította, a jegyzőkönyv vezetésére Tóth Sámuel tanárt és jegyzőt, a szőlők neveinek följegyzésére Vég-helyi Dezsőt, Veszprémmegye alispánját szólította fel.

Ezután Tóth Sámuel jegyző felolvassa a királyi leiratot, mely már részletesen volt ismertetve lapunkban. A felolvasás után Vay elnök mondotta el megnyitó beszédét, mely lapunk élén olvasható.

Dobos János czeglédi képviselő örömmel látja, hogy a király előtt a református zsinat szívesen látott vendég. Előtte fő az egyházalkotmány, az iskolákkal nem sokat törődik és szívesen átadja azok kezelését az államnak. Az alkotmányra vonatkozó részt vessük bele újra a zsinat rostájába, rázás által csak fényesedni fog; a többi megerősíthetetlen részt vessük el. A királyi leiratot örömmel fogadja; igaz, hogy vannak e határozatoknak lomályos helyei, de a szentírásnak is vannak (élénk derűtség). Azért jött össze a zsinat, hogy e helyek tisztáztassanak.

Beöthy Zsigmond, dunántúli főgondnoki helyettes, röviden indítványozza, hogy mielőtt a zsinat a leirat tárgyalásába fogna, alakulna zártkörű értekezletté, a mely vitassa meg a leiratot s csak ha megállapodásra jut, akkor folytassa az ülést és nyilvános tárgyalásait. (Zajos helyeslés).

Az értekezőlet első ülését d. u. 5 órakor tartja.

A zárt ülés.

A zsinat zárt üléssé alakulva d. u. 5—9-ig folytatta tanácskozását, anélkül, hogy megállapodásra jutott volna. A vita általános alapokon, igen széles mederben folyt. A zsinat főbb tagjai tartózkodtak véleményük nyilvánításától. Sok szónok csak meghotránkozásának adott kifejezést a kormány leiratával szemben, anélkül, hogy tényleges indítványt tettek volna. Legfontosabb volt Kiss Áron és Révész Bálint felszólalása. A mai tanácskozásokkal a munkálatok semmivel sem haladtak előre.

A vitát Szentpétery Sámuel tiszáninneri képviselő nyitotta meg, pártolván Hegedüs tegnapi indítványát, hogy a határozatok változatlanul ujabban fölterjesztessenek, és ha nem szentesítettnek, csak akkor hagyandó abba egészen a dolog. Kéri a középiskolai ügyben a püspökök és főgondnokok által a télen beadott memorandumnak a zsinat elé terjesztését. Nézete szerint a kormány álláspontja a leiratban nem erős, mert elfeledte indokolni, hogy a határozatok melyik hazai törvénnyel ellenkeznek.

Lengyel Imre Lónyay gróf tegnapi indítványában, melyszerint az iskolai rész egyelőre elhagyandó, nem lát veszedelmet, a kormány kívánságaiba belenyugszik, mert nem tart attól, hogy Magyarországon valaha oly alkotmányos kormány legyen, mely a reformátusok törvényileg biztosított jogait fentartani ne kívánná. Lónyay indítványát egészben elfogadja, újra tárgyalandónak véli a határozat minden pont-

ját, ha az iskolai rész nem terjesztetik is fel. A tárgyalás gyorsítása végett bizottságnak kívánja az ügyet átadni.

Kiss Áron nem látja oly rózsás színben a leiratot, mint Dobos, ki mai beszédében, mint a „vén gyermek“ mindennek örül, a mi új és csillog (Roppant nyugtalanság és zaj). A reform. egyház nem bántott senkit, megvonult kis egyházába, rendezte ügyeit tetszése szerint. A kormány elfogadta alapúl az 1790—1. XXVI. t. cz.-et, de az 5. szakasznak csak a végét látja, mely az állam jogait említi, megfelelkezik azonban a szakasz első feléről, mely az egyház jogairól szól. Az utóbbi zsinat határozatában foglalt elvek oly szentek, hogy inkább az egészet elejtené, de egy szemernyit sem lehet feladni. Egyébiránt elfogadja Lónyay indítványát.

Kiss Albert Hegedüs indítványát, Ballagi a kormány álláspontját védi, Fejes Ballagival polemizál Szilágyi Sándor pápai tanár beszéde után.

Révész Bálint szólal fel általános figyelem közt. Az általánosságot mellőzve csupán a tanügyi kérdéshez szól. Álláspontjára megjegyzi, hogy jegfeladásra nem gondol. Hivatkozik a történelemre s bátran állíthatja, hogyha a superintendenciák vele kezét fogva haladtak volna, a népiskolai törvény nem születik vala meg úgy, a mint született, s most nem kellene itt az iskolaügyről tanácskozni.

Dobos igen rózsás színben látja a leiratot. Egészen másképp hangzanék a kormány kívánsága, ha óhajait nem indokolta volna oly erős vonásokkal. Midőn a kormány a harmadik szakaszt megtámadja, hitelveinket támadja meg. Valamint nem mondhatja, hogy a reformátusok a szenteket is tartoznak tisztelni, épúgy nem mondhatja azt sem, hogy az iskolák nem tartoznak szorosan az egyház testéhez. Magnyugszik abban, hogy az iskolaügy külön terjesztessék fel, most semmi esetre sem kockáztatná az összes üdvös határozatokat a megerősíthetetlen iskolai határozatokért.

Szász Domokos indítványozza, hogy a tárgyalás további folytatására külön bizottság alakíttassék. A kérdéshez hozzá szóltak: Hegedüs, Révész Bálint, Lónyay Menyhért gróf, Kun Bertalan, Makay Dániel, Beöthy Zsigmond és Vályi János. Hosszas vita után határozat nélkül oszlott el az ülés. A hangulat Lónyay indítványa felé hajlik annak elfogadtatása biztosnak tekinthető.

Szept. 11.

A ma délelőtt tartott konferentián a zsinat többsége kimondotta, hogy a középiskolai törvényjavaslatot mellőzi és a többi törvényekre vonatkozólag tett kifogásokat részletesen tárgyalja. A zsinat nagy többségének hangulata igen mársékelt, és így bizvást remélhető, hogy a tanácskozásoknak jó eredménye lesz.

A zsinat 9 órakor zárt ülésben folytatta tanácskozásait. Vályi János szatmári gondnok egy bizottság kiküldetését indítványozza, hogy a tanácskozások tárgyilagosabbak legyenek. Lónyay ennek ellene van, kívánja, hogy a zárt ülés pontonkint tárgyalja a leiratot, mi egyhangúlag elfogadtatik. Erre a jegyző pontonkint olvassa fel a zsinati végzéseket, párhuzamosan a leirattal. A harmadik paragra-

fus megeozoritása elfogadtatik, úgy szintén a negyediké is. A kifogásolt 7. szakasz ellen több felszólalás történt, végre Lónyay indítványa fogadtatott el, melyszerint a megszorítás a megerősítési záradékba vétessék fel. Nagyobb vitát adott alkalmat a 16. paragrafus.

A zsinat zárt ülésben tárgyalva a zsinati végzéseket párhuzamosan a leirattal, a kifogásolt 3. 4. és 7 §-on könnyen átesett; az első kettő megszorítása elfogadtott s az utóbbinál elfogadtatott Lónyay Menyhért indítványa, mely szerint a megszorítás a megerősítési záradékba vétessék fel.

Hosszabb vitát keltett a 16. szakasz, melyre nézve a leiratban kívánt módosítások így hangzanak:

Az egyház tagjai tartozzanak ugyan egyházi és iskolai adó fizetése által az egyház anyagi terheinek fedezéséhez hozzá járulni, de ha nem állanak az egyház szolgálatában, ne is álljanak annak fegyelmi hatalma alatt, s rájuk az egyháznak csupán erkölcsi befolyása legyen.

Egyházi hivatalok viselése alól, elfogadható okok mellett, az egyes egyháztagok mentessenek fel. Ilyen okok lennének: előhaladott életkor, idült betegség, katonai vagy polgári közszolgálat és azon körülmény, hogy az egyháztagnak minden idejét kenyérkeresetre kell fordítani.

E paragrafusnál hosszasan szólt Kovács Albert, ki után Körmeny Sándor kifejti, mennyire sajnálja, hogy a tanácskozás elvonatott nyilvánosság elől. A szakasz eredeti szövegét fenn akarja tartani és indítványozza, hogy feliratban fejtsék ki a kormány előtt, hogy a hivatalviselési kényszerre szükség van.

Vay báró elnök kifejti, hogy nem volt szándéka a tanácskozást a nyilvánosság elől elvonni, azt remélte, hogy a conferentián az alapelvek röviden megfognak állapítani. Nem tehet róla, ha a zsinati tagok oly sok szót szaporítanak a jelen pontnál. Kovács Albert kifejtette a követetendő álláspontot, nézetét mindenki magáévá tette, mégis tovább folytatják a meddő vitát.

Kiss Albert röviden kijelenti, hogy csatlakozik Kovács nézetéhez.

Szász Domokos a 16. szakasz első részére nézve csak részben ért egyet Kovács Alberttel. Ő nem tartja kényszeríthetőnek az államhatálatat az assistentia megadására; ezt különben Kovács Albert sem állította. Egyetért Kovácsal abban, hogy az egyházi fegyelem fentartandó.

Lónyay Menyhért gróf fölkeri a zsinatot, hogy ne vitassák tovább a kérdést, mert a tárgy Kovács felszólalásával kimerített. Az értekezőt Kovács álláspontjára helyezkedett.

Következtek az 5, 117, 136 szakaszok, melyekre nézve a királyi leirat a következőképen nyilatkozik:

Felhivatik a zsinat, hogy miután csak törvényes rendeletek végrehajtásáról lehet szó, és esetleg csak a törvények magyarázatában lehet nézeteltérés, ezen szabályokat az országos törvények analog eseteinek megfelelőleg módosítsa, jelesen a püspököknek a kormányrendelet ellenében egyszeri felirási jogát fentartva, sőt felhatalmazva a püspököt arra is, hogy az ügyet az egyházkerületi közgyűlés elé vihesse, esetleg a közgyűlés is az egyszeri felirati jogot gyakorolhassa, oly intézkedéseket javasoljon, mely szerint a végre-

hajtás biztosítottatik, fenmaradván a netáni sérelem ellenében egyházközponti hatóságának, a conventnek és a zsinatnak, felterjesztési joga.

Lónyay gróf a kormány által kívánt módosítások közt ezt tartja a legsérelmesebbnek. A mostani gyakorlat megfelel a zsinati határozatokban letett elveknek; itt a kormány túl akar terjeszkedni hatáskörén. Abban igazat ad a kormánynak, hogy a lelkészek a tisztán adminisztratív kormányrendeleteket teljesíteni tartoznak, de egyebekre nézve szigorúan fenn akarja tartani, hogy a kormányrendeletei csak a püspök útján juttathatók a lelkészhez. Ha ezt a distinctiót megteszszük, a kormány nem állithatja, hogy minden egyes papnak ellenállási joga van. A vallási tért érintő rendeleteket, ha nem akarjuk, nem teljesítjük, ha százszor kell is felírni, ellenben a hol a lelkészek átruházott jog alapján működnek, mint az anyakönyvek vezetői, ott a kormányrendeleteknek engedelmességet tartoznak (általános élénk eljenzés).

Jordán István támogatja Lónyay gróf nézetét, Ritók Zsigmond szükségesnek tartja, hogy ne csak általános elvekben, hanem részletesen mondassék meg, hogy mely esetekre terjed a végrehajtás kötelezettsége, és melyekben tagadhatja meg az egyház a végrehajtást föltétlenül.

Vályi János szerint abban mindnyájan egyetértünk, hogy e pontban a miniszteri leiratnak nem hódolhatunk; kérdés csak az, hogy miként vonhatjuk meg a kormány és az egyház közötti határt. Az ellenállási jog részletezésénél könnyen hibázhatunk, mert esetleg fontos dolgokat felejtünk ki.

Hegeđus László a megtámadott három szakaszt sokszor és komolyan végigolvasta, mert ezek a leirat legfontosabb kifogásai és úgy találta, hogy a zsinati határozatokban egyetlen egy szó sincs, a mit ki lehetne hagyni, viszont a kormány leiratában követelt megszorításokban nincs egy szó, a mit bele lehetne a mondott szakaszokba ékelni. Azután egyenkint veszi bírálat alá a leiratban felhozott állításokat, igyekező kimutatni azt, hogy a kormánynak nem volt joga a határozatok szentesítését megtagadni.

György Endre: Az eltérés a kormány állás pontja és a zsinaté közt az egyik pontra nézve csak a szavakban van, a másokra nézve azonban az eltérés már lényeges; a zsinat is úgy értekte, hogy a hatóságok adminisztratív rendeleteit a lelkész teljesíteni tartozik, ellenben elvi eltérés van a belső egyházi ügyekre nézve, itt a polgári életből analogiát meríteni nem lehet, mert az egyház in sacris az államnak alárendelve nincs s nem lehet eltérni, hogy egyszeri felírás után a rendeletet teljesíteni tartozzék.

Ballagi Mór: Magunk vittük be a trójai lovat falaink közé, midőn a közigazgatási rendeletek teljesítési kötelezettségét is föltételhez kötöttük. Nem pártolja a részletezést.

Kovács Albert: Oly kérdéssel állunk itt szemben, a melynek alapos eldöntésére e perczen a kellő anyag nincs kezeink között, nem is lesz a bizottsági szövegezés beadása előtt. Ellenben abban, miben most határozhatunk immár, mindnyájan egyetértünk Lónyaival, hogy a lelkészek, mint az anyakönyvek vezetői, a hatóságok megkereséseit tel-

jesíteni tartoznak. Ugy ám, de ez a mi szövegezésünkben kifejezve nincs. Abban is egyetértünk (Lónyaival, hogy a tisztán belegyházi ügyekben (sacra interna) teljességgel nem tartozunk engedelmeskedni a kormánynak, ha százszor rendelkezik is. Pedig születnek néha ilyen rendeletek, és éppen a mostani miniszter rendelte el egy pár év előtt a Szent-István ünnep megtartását, támogatva rendeletét politikai, nemzetiségi szempontokkal. Meglehet esztendő mulva elrendeli a Szent-Margit ünnepét, mert magyar fejedelmi hölgy és nemzeti szent. Az ily rendeleteket nem tartozunk teljesíteni, de a mi szövegezésünkben ez sincs megkülönböztetve, tehát a félreértésre az alkalmat a mi szövegezésünk adta és a kormány el is követte a félreértést a legvastagabb mértékben.

Most már világos, hogy a cikkeket újra kell szerkeszteni, és a hozzászólás lehetősége attól függ, hogy a kiküldendő bizottságnak miként fog sikerülni az újraszervezés. Azt hiszem, elég alkalom nyílik akkor is a beszédre, mert a mi bizottságunk sem fogja megtalálni azokat a szerencsés kifejezéseket, a melyek az egyház és állam közötti viszony kérdését megoldják, e kérdés sem a tudományban, sem az államok életében világosan eldöntve nincs, hanem kifejlett századok alatt történelmileg, minden államban másként felmerült esetek alapján egy vivendi modus, a melyet a bölcs kormányzó óvakodik megzavarni; az újabb időben mégis mintegy divatba jött e kérdés felidézése, mióta Bismarck a helyzet által kényszerítve megindította a kulturharcot, őt mint divatban lévő államférfiút mások is szeretik utánozni, s így állott elé mindenütt egy csomó kicsi Bismarck, aki keresi a kulturharcot a többek közt velünk is, akik senkit sem bántottunk. Azt hiszem, a jelen alkalommal abba hagyhatjuk a vitát, míg a bizottság szövegezése előnkbe nem kerül (helyeslés)

A 174. szakaszra nézve, mely szerint minden egyházi tag tartozik a rendetlen és hanyag egyházi tagokat, a a lelkeszt a presbyteriumnak feljelenteni. A kormány nem mondhatta ki a sanctiót, mert e rendelkezés a kémkedésre és vádaskodásra való hajlamot terjesztené és az egyesek közti ellenségeskedésre vezetne.

A kormány ezen észrevétele nem fogadtatott el.

A 131., 140. és 141. paragrafusoknál, melyek az egyházi bíráskodásról szólnak, Ujfalussy Miklós köztetszés mellett a szöveg fentartását védi a kormánnyal szemben, Jordán István lelkes beszédben védi a kormány álláspontját, Körmeny Sándor a zsinat álláspontja mellett szólt. Erra a tárgyalások megkönnyítésére bizottság neveztetett ki, mely egyenkint újra le fogja tárgyalni a pontokat. A bizottság tagjaivá Vay elnök kinevezte Lónyay gróf, Fördös Lajos, Beöthy Zsigmond, Véghelyi Dezső, Vay Béla b., Hegedüs László, Vályi János, Szabó János, Zeyk Károly, Szász Domokos, Tóth Sámuel zsinati tagokat. A bizottság 5 órákor tart ülést.

Szept. 12.

A zsinat ma sem tartott ülést.

Szept. 13.

Zsinati ülés ma sem volt, hanem a 12-ös bizottság az illető szakaszok szövegezésével elkészült, mely szövegezés a következő:

3. §. A reformált egyház alsó és felső iskolái, mint a vallás szabad gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfentartásának eszközei, az 1790/1. XXVI. t. cikknek, mint alaptörvénynek értelmében — az alkotmányos úton létrejött hazai törvények intézkedései épségben tartásával — mindenestől az egyház testéhez tartoznak s az egyházi hatóságok alatt állanak.

4. §. Mindenféle egyházi és iskolai beosztásokat, a fentálló egyházi törvények és rendszabályok szerint, a jelen egyházi törvényben megállapított fokozatos képviselő testületek, kormányzó hatóságok és bíróságok, ugyszintén a törvényesen választott egyházi tisztviselők intéznek, épen maradván Ő Felcégének a királynak, az ország törvényeiben meghatározott legfőbb felügyeleti joga (jus supremæ inspectionis).

A mennyiben azonban, a fentebb megjelölt egyházi testületek, saját hatáskörükben hozott rendszabályait s ítéleteiket önhatóságilag nem foganatosíthatnák, miután az egyház önkormányzati joga, intézményei és törvényei, az állam óltalma alatt állanak, azok végrehajtása végett jogositva vannak, a jelen egyházi törvényben kijelölt esetekben, az állam közigazgatási hatóságainak segélyét s eljárását igénybe venni (jus advocatiæ).

7. §. Az egyházi törvényhozás jogát, az országos egyházi törvényes zsinat gyakorolja, s a zsinat által alkotott és Ő Felsége által megerősített egyházi törvényeket, csak törvényes zsinat magyarázhatja, módosíthatja vagy törölheti el.

134. §. A megválasztott püspök az egyházkerületi közgyűlés által erősített meg, hivatalába az esperesi kar által ünnepélyesen iglattatik be és eskettetik fel.

Fentartatván Ő felségének az erdélyi fejedelmektől örökölt azon joga, hogy az erdélyi egyházkerület püspöke megválasztása után ezen állásában Ő felsége által erősített meg és a hűségesküt letenni tartozik.

16. §. második kikezdés: változatlanul marad.

Egyházi hivatalok viselése alól azonban az egyes egyháztagok, az illető egyházi hatóságok által elfogadható okok mellett — fölmentetnek. Ilyen okok: előhaladott életkor, idült betegség, katonai és oly mérvű polgári közszolgálat, hogy az illető az egyházi teendőik végzésében akadályozva van és a vagyontalan szegénység.

400. §. A fegyelmi vétség büntetése, a vétség fokozatához képest

a) intés,
b) feddés,
c) pénzbírság a körülményekhez képest, mely azonban 10 frton túl nem terjedhet;
d) hivaltól, szolgálattól vagy választói jogtól megfosztás. Ez esetben a világi hatóság segélye is igénybe vehető, de a többi esetekben a végrehajtásnál a polgári hatóság segélyt nem nyújt.

51. §. h) pontja, a leiratban hibásan b) pont:

Az egyházkerületi közgyűlés felügyel az egyház autonómikus jogaira, intézkedik a kormányrendeletek végrehajtásáról, a mennyiben azoknak végrehajtása jogkörébe tartozik s azok egyházunk önkormányzati jogaival meggyeznek, ellenkező esetben indokolt feliratot intéz a kormányhoz; kellő felvilágosításokkal szolgál a kormányhatóságoknak, valahányszor szükségét látja, feliratot intéz az államkormányhoz és országgyűléshez; írja a testvér egyházkerületekhez; föl hívja figyelemre és közreműködésre — főleg oly ügyek-

ben, melyek a magyar ref. egyházat egyetemesen illetik, annak békekötések és országos törvényekben biztosított jogait érintik vagy éppen csorbítanak — a testvér egyházkerületeken kívül az egyetemes konventet és magát az országos zsinatot.

117. §. A lelkipásztorok az egyházi és vallásos ügyekben egyedül saját egyházi hatóságuktól függenek s e tekintetben azok egyháziilag törvényszerű intézkedéseinek és felhívásainak készséggel engedelmeskedni, határozataikat és végzéseiket pontosan teljesíteni kötelesek; az államkormány azon rendeleteit, melyek az országos törvények végrehajtására vonatkoznak s velök saját egyházi hatóságaik útján közzétesznek, végrehajtani; azon megkereséseket, melyeket a bíróságok és politikai hatóságok az igazságszolgáltatás és a közigazgatás érdekében hozzájuk közvetlen intéznek, szintén teljesíteni tartoznak.

136. §. változatlanul.

87. §. A zsinat jog- és hatáskörébe tartozik:

1. az egyházi törvényhozás;

i) pont: A közoktatás ügyének, a legalsó foktól a legfelsőbbig, egyházunknak törvényekben biztosított önkormányzatának és a tanítás szabadságának alapján, mind az 5 egyházkerületre vonatkozólag rendezése az országos törvények korlátai között aképen, hogy egyfől az egyházkerületek s iskolafentartó testületek önkormányzati hatósága tiszteletben tartassék, — de másfelől tanintézetünknek és az egyes tanfolyamoknak oly szervezte és berendezése állapíttassék meg, mely ifjainknak a kor szükségai és hivatásuknak megfelelő alapos kiképeztetését biztosítja. Az iskolaügyet a zsinat erről szóló egyházi törvénnyel rendezi.

174. §. A 16. §-ban foglalt jogok és köteleességeken kívül, minden egyháztagnak kötelessége, a szentírás tanítása szerint inteni azokat, a kik rendetlenül járnak 1. Tess. 5, 14; inteni mint attyokfiát 2. Tess. 3, 15; fölépíteni alázatosságnak lelkével Gal. 6, 1.

231. §. Az egyházgondnokok számadásait első fokon a presbyterium vizsgálja vagy vizsgálattja meg saját bizottsága által, és azokra a maga észrevételeit, helyeslő vagy elmarasztaló határozatát rávezetteti; a számadás eredményét nagyobb községben az egyház közönségének a szokott módon tudomására hozza és a számadást az espereshez hitelesítő okmányával együtt, ki azt tüzetes felülvizsgálás végett az egyházmegyei számvéví székhez átteszi, mely azt a fenálló szabályok értelmében véglegesen megvizsgálván, feltevéte ítéletet hoz és abban a számadó gondnokot fölmenti avagy elmarasztalja.

Új §. Az illetékes egyházi hatóságok által kivetett mindennemű egyházi és iskolai adók, valamint az egyházi tisztviselők és szolgák megállapított fizetései és járandóságai, egyházi és iskolai célokra az egyházi felsőbb hatóságok engedélyével fölvetett és az egyházfentartó tagokra kivetett évi járadéki tartozások, építkezések ügyében történt kivetések, a 443. §. értelmében kiszabott fegyelmi eljárási költségek, egyházi magtárak, országos közalap érdekében való kötelezettségek irányában, a fizetésben vagy a szolgáltatások teljesítésében késlekedésktől való behajtására a polgári közigazgatási hatóságoktól segély kérhető; nemkülönb az egyházi hatóságok jogintézkedései elleni ellenszegülés esetében is, és pedig első ízben a helyi presbyterium által a községi előljáráságtól, másod ízben az egyházmegyei, illetőleg az esperes által a vármegyei közigazgatási hatóságtól, mely a kért segélyt megadni köteles.

233. §. A — §-ban elősorolt fizetési kötelezettségek kivétése ellen, a fizetésköteles egyháztag, ha azt a törvényes gyakorlattól, szabálytól, díjlevéltől eltérőnek és így magára

nézve sérelmesnek tartja, jogositva van a kivetés megváltoztatásáért a presbyteriumhoz s ha annak határozatában meg nem nyugodnék, az espereshez, illetőleg az egyházmegyei hatósághoz folyamodni, a kik a kivétést a törvények értelmében megvizsgálják, helybenhagyják vagy módosítják. Ha valamelyik egyháztag a rá rótt fizetést még ez esetben sem teljesitené, avagy ha egyházi tartozását a nélkül, hogy a felfolyamodással élni kívánna, konokul megtagadná s meg nem fizetné: ez esetben a presbyterium kötelessége, hogy a fizetést hanyagló vagy ellenszegülő tartozásainak, a polgári hatóság segélyével leendő behajtása végett az esperesi hivatalt megkeresse.

399. §. Az ügyek, melyekben az egyházközségi bíróság ítél: a lelkipásztorok, az egyházközségi főgondnokok, segédlelkész, tanító és énekvezér fegyelmi ügyeinek kivételével — az egyházközség hivatalnokai, presbyterek, egyháztagok és szolgák fegyelmi ügyei.

418. §. A fegyelmi eseteken kívül eső, akár törvényeséki akár közigazgatási úton eddig gyakorolt egyházi bírósági eljárásnak érintetlenül hagyásával, a tisztán fegyelmi ügyekben, az egyházi bíróságok az alábbi §-okban megállapított szabályok szerint járnak el.

429. §. Ha a vizsgálat elrendelése iránti határozat jogerőre emelkedett, a vizsgáló küldöttség a fegyelmi eset tényálladékanak kiderítése céljából, kihallgatja a vádlottat, a panasost, valamint azokat, kikre az érdekelt felek a vádlóval és nyilatkozatban vagy a vizsgálat rendén hivatkoztak. A vizsgálatnál a tanúknak előállításáról panaszló és panaszlott önmagok tartoznak gondoskodni.

435. §. A felek által felhívott, a vizsgáló bizottság által kihallgattatni szükségesnek talált és az elnök által tárgyalásra beidézett tanúk, a tárgyaláson megjelenni, valomást tenni s a mennyiben a vizsgáló biztosok előtt esküt nem tettek, kivett vallomásukra megesküdni tartoznak, a kik meg nem jelennének és esküt tenni vonakodnának, azok a polgári hatóságnak jelentetnek be, hogy az által hallgattassanak ki és esketassanak meg.

444. §. Az ítélet jogerőre emelkedése esetében, a bíróság elnöksége az ítélet végrehajtásáról intézkedik s a pénzbírság behajtását vagy az elmozdítást a 400. §. értelmében az illető polgári s egyházi közegek által eszközölteti.

460. §. Megszűnik azonban a felfüggesztés hatálya s a felfüggesztett előbbi hivatalába visszahelyeztetik:

a) ha a vádlott a büntető bíróság jogérvényes ítélete által büntelennel nyilvánított, és egysznrsmind a fegyelmi bíróság is a fegyelmi eljárást megszüntette.

107. §. A lelkipásztornak azonkívül, hogy mind az egyház közvetlen tulajdonát képező iskolákra felügyeletet gyakorló iskolaszéknek elnöke, a felügyeletben az egyházi törvény értelmében részt vesz: kötelessége az urasztalához készülő növendékeket előkészíteni s a confirmátit egész ünnepélyességgel végezni.

Tizenegyedik fejezet.

A tanárokról.

162. §. A tanárok feddhetlen erkölcsűek legyenek, szaktudományaikban a tudomány fejlődésével folyton előhaladjanak.

Hivatalukba a rendes tanárok a fenartó testület által élethosszig választatnak; s ha a középiskolát — melyhez választattak — egyes egyházközség, párfogóság vagy egyházmegye tartja fenn: az egyházkerület által erősítettnek meg. A tanárok csupán erkölcsi kihalás, súlyos kötelességmulasztás vagy bűntény miatt mozgathatók el.

Büntény esetén a polgári bíróság ítélete bevándó, de már a vizsgálat megindítása után hivatalától felfüggeszthető az illető egyén.

Az elmozdító ítéletek mindig fellebbezendők]

Ideiglenes, helyettes vagy segédtanárokul csak ideiglenesen és meghatározott időre (rendszerint legfeljebb 2 évre) alkalmazhatók.

163. §. Hivatalukba kötelesek lelkiismeretes pontossággal eljárni, a megszabott tanórákat pontosan megtartani, az az iskolai hatóságok által megállapított tanterv, tan- és vezérkönyvek útmutatása nyomán tanítani, tanítványaikkal szelíden bánni, őket a tanítási órákon kívül is atyailag gondozni, — szóval az iskolai rendtartás szabályaihoz mindenben alkalmazkodni.

164. §. A tanároknak arra kell törekedniök, hogy az általuk előadott tantárgyakat növendékeikkel megkedveltesék s így azokban az előmenetelt biztosítsák.

165. §. Az oly tanárok fegyelmi ügyeiben, kik egyházközség, pártfogóság vagy egyházmegye által fentartott intézetekben működnek: első fokon az egyházmegye, második fokon az egyházkerület és legfelül az egyetemes konventi bíróság ítél.

Azen tanintézetek közül, melyek az eddigi gyakorlat szerint, jelenleg közvetlenül az egyházkerület hatósága alatt állanak, azokban működő tanárok fegyelmi ügyeiben továbbra is első fokon az egyházkerületi, második fokon az egyetemes konventi bíróság ítél.

Az egyházkerület által fentartott középiskolák tanárai felett az egyházkerületi, azután az egyetemes konventi bíróság ítél.

Tizenkötödik fejezet.

A tanítókról.

166. §. A tanítói pályára lépő egyének szelíd, feddhetlen erkölcsi életűek legyenek. Tudományos készségük igazolása végett meghatározott vizsgáknak vettettek alá.

167. §. Hivatalukban kötelesek kellő szorgalmat és buzgóságot tanúsítani, növendékeikkel szelíden s a nevelés-tan elvei szerint bánni, őket az egyházi felsőbb hatóságok által megszabott népiskolai tanterv, tan és vezérkönyvek útmutatásai szerint oktatni. — Kötelesek a népiskolai hatóságok rendeleteinek mindenben engedelmessékedni.

Új §. Az egyházközség által fentartott kisdóvodák és népiskolák fölött álló hatóságok: első fokon a presbyterium s az általa választott iskolaszék; második fokon az egyházmegye; harmadik fokon az egyházkerület és legfelül az egyetemes konvent.

168. §. A mennyiben az egyházkerületek igen sok egyházában a tanítói hivatal az énekvezérséggel van összekötve, — az énekvezérekről szóló 169—171. §§-ok a tanítókra nézve is mindenben kötelezők.

Debreczen, 1882. szept. 12.

Gr. Lónyay Menyhért,
bizottsági elnök.

Thóth Sámuel
bizottsági jegyző.

Nyílt ülés.

Szept. 14. d. e. 10 óra.

Elnök: Vay Miklós báró; jegyzők: Eitók Zsigmond, Véghely Dezső; előadó: Thóth Sámuel.

A múlt nyílt ülés jegyzőkönyvének felolvasása után, Lónyai M. gr., mint a 12 tagú zsinati bizottság elnöke, bemutatja ezúttal a nyílt ülésen is a bizottság által készi-

tett munkálatokat, ezután beadja a Vályi János és Hegedüs László által, mint bizottsági tagok által, készített kissőbb-ségi határozati javaslatot.

Lónyai indítványa így hangzik:

„Javaslatba hozza a bizottság, hogy a legfelsőbb leiratra vonatkozólag egy önálló jegyzőkönyvi számban mondja ki a zsinat határozatilag: sajnálattal veszi tudomásul a magyarországi ref. egyház országos zsinata, hogy Ő felsége kormánya ez idő szerint nem ajánlhatja legfelsőbb megerősítésre az e czélból fölterjesztett zsinati munkálatok tanügyi részét s bár legtávolabbról sem fogadhatja el a leirat azon felfogását, mintha az egyház és iskola ügye ref. egyházunkban elválasztható volna egymástól, — mely felfogás mind történelmi hagyományainkkal, mind a jelen helyzettel, mind országos törvényeinkkel s jelesül az 179°/₁. 26. t. czikkal éles ellentétben van: mindazáltal tekintet az azon körülményekre, melyek sürgősen követelik reform. egyházunk organikus egységének, abban a jó rendnek, biztos és határozott czélok szerinti együtt működésének törvényekben kötelező megállapítását; és miután ily törvények hiánya ref. egyházunk egyetemére eddig is nagy veszteséggel járt s azok létrehozatalával és életbejuttatásával késlekedés, több magasra; de még a nemzetközi szerződések erejével bíró békekötések s ezeket becikkelyező országos törvények, a magyarországi mindkét hitvallású evangélikusoknak iskolaügyben a teljes, tökéletes autonómiát minden tekintetben biztosítván, ezen törvényekben gyökerező s megingatlan jogával élve az egyház, az iskolaügyre nézve belkörül, függetlenül intézkedhetik: tehát hajlandó az országos zsinat az iskolai törvényeket fel nem terjesztetni, hogy a legszorosabb értelemben való egyházalkotmányi törvények a legfelsőbb királyi szentesítéssel ellátatván, azok alapján egyházi életünk mezején az öszhangzó rendszeres működés egyházunk boldogítására mielőbb megkezdhető legyen; az iskolaügyi munkálatot pedig a ref. egyházunkban fennálló összes alsóbb és felsőbb iskolák mindennemű szellemi és anyagi ügyeire felügyelő hatósághoz, az egyetemes konventhez, teszi át, hogy mint egyházunk törvényes jogainak különben is őre és védelmezője, a szükséges intézkedéseket összes tanügyünk öszhangzatos fejlődése érdekében tegye meg.“

Ezen indítvánnyal szemben a kisebbség beadott határozati javaslata kimondatni kívánja, hogy a zsinati határozatok minden lényeges változtatás nélkül fentartatnak és megerősítés végett indokolt felirattal Ő Felségéhez ismételtén fölterjesztetnek.

Elnök a zsinat asztalán lévő beadványok alapján kitűzi az általános vitát.

Legelőször is Vályi János kór szót. Az ügyrendre vonatkozólag szokatlannak tartja azt az eljárást, melyet eddig a zsinat tanácskozásában követett, hogy t. i. a zárt ülésekben, mint értekezletekben hozott megállapodások a zsinat többsége nézetének tekintessenek. Azonban az adott helyzet szerint a leirattal szemben ezúttal csak az iskolai törvényre vonatkozó nézetének ad kifejezést. Ezen törvénybe oly elveket fektettünk le, oly intézményeket akarunk létesíteni, melyeket a korona minden aggály nélkül szentesíthetne; mert nem ellenkeznek sem a mi törvényeink és a százados gyakorlat által szentesített jogainkkal, sem a hazajólétével. Ajánlja a zsinat asztalára letett határozati javaslatot.

Gróf Lónyai Ménéhért: a bizottsági javaslatok védelmére emel szót, rövid beszéd után kijelentvén, hogy fentartja jogát a felmerülő ellenkező nézetekkel szemben a bizottsági munkálatok védelmére annak idején bővebben kifejteni nézeteit.

Fojes István maga és elvtársai nevében felirati javaslatot nyújt be, nem kívánja, hogy ez most bizottság elébe útasíttassék — egyszerűen leteszi a zsinat asztalára. —

Balogh Ferencz: a zsinat előtt álló nagy feladat stadiumán mindenekelőtt felveti a kérdést, mikor született a nagy eszme, a melynek megvalósításáért küzdünk. Viszszapillant egyházunknak a hatalommal — az ultramontán catholicizmussal folytatott harcára. Most más idők vannak, mások a világnézések, más fegyverekkel kell harcolnunk. A mai kor jelszava minden vallásfelekezetnek, minden nemzetiségnek egyenlő mértékkel mérni, egyenlő jogokat és szabadságokat biztosítani. E cél felé kell küzdenünk. Az egyház kultúralis céljára nézve megjegyzi, hogy éppen olyan szélsőség azt mondani, hogy az iskola csak az egyházé, mint azt mondani, hogy csak az államé. Magyar alkotmányos szempontból be kell várnunk míg az állam rendezi a középiskolai nevelés ügyét, mi autonóm jogkörünkben majd ahhoz fogunk alkalmazkodni. Azon szép frazissal szemben, hogy „iskoláink az anyaszentegyház veteményes kertjei”, aggodalmát fejezi ki némely iskoláink modern irányára iránt, attól fél, hogy ha így haladunk, iskoláink az anyaszentegyház hagyományos hitének megrontói leendenek. Autonomiánk nincs az által veszélyeztetve, ha mi most kimondjuk, hogy az iskolákra nézve bevárjuk a törvényhozás intézkedéseit. Ha érdekeinkkel, jogainkkal ellenkező törvények hozatnának: a történelemből azt tanulta, hogy mi akkor vagyunk legerősebbek, midőn olakarnak nyomni. Az abszolút hatalommal szemben „vis resistendi, alkotmányos kormányal szemben vis defendendi.” Nem fogadja el Vályi és Hegedüs határozati javaslatát, pártolja a bizottság indítványát.

Lükő Géza: mindkét javaslatra nézve őszintén akarja megmondani nézetét. Mikor zsinati munkálatok elkészültek, ellenezte a zsinat összehívását, mert a törvényjavaslatok nem voltak olyanok, melyeket megnyugvással ellehetett volna fogadni. Ezek alapján nem akart a törvényhozás térére lépni, mert tudta, hogy ezek sárga-fekete retorikákon fognak keresztülmenni, mielőtt szentesítés végett felterjesztettek volna, mert a magyar ref. egyház oszlop férfia Török Pál püspök visszavonult, most sincs itt. Áttérve a kormány leiratára, így szól: a miniszteri leirat örvendez a fölött, hogy mi egy tiszteletre méltó kísérletet tettünk. De a mit mi felterjesztettünk, az nem „kísérlet”, hanem egy alkotmányos testület komoly műve, a törvényhozás egyik factorának akarat nyilvánítása. A mi egyesületünk fölött is örvendez leirat és törvényeink szétválasztásával, minket is szét akar tépni. Közalapunk létrehozására irányzott törekvésünk fölött is örvendez; örvend a fölött, hogy mi az elviselhetetlen terhek mellé új adót rakunk magunk és a nép nyakára, de míg az uralkodó vallást az állam tö-

mérdek jótéteményekben részesíti, — azzal szemben nekünk mit ad?

Az erdélyi püspökre nézve fentartja a Felső szármára a megerősítési jogot, hűségesküt követel, a többi püspökök superintendens címmel vannak a leiratban megkülönböztetve, azoktól nem kér hűségesküt, míg az erdélyi püspök leend majd császári-királyi püspök; a többi — minorum gentium — marad superintendens. Az iskolai kérdésre nézve, ha azt kérdeznék tőle általában, hogy milyen legyen az iskola? Azt mondaná: legyen állami. De most ilyen állami viszonyok közt, a nevelés szabadságát az egyház védelme alatt látja biztosítva. Az iskolákra nézve a kormány leirata megengedi, hogy viseljék a terheket, de aztán azok fölött a kormányzati jogot magának vindikálja a coordinatio címén. Pártolja Vályi és Hegedüs határozati javaslatát.

Lükő után, lapunk szerkesztője, Szász Demokos szólt fel. Minthogy az erdélyi képviselők részéről nyílt ülésben ez az első beszéd, egész terjedelmében közöljük:

Mélyen tisztelt Zsinat!

A kisebbségi határozati javaslatot részemről el nem fogadhatom, részint éppen azon indokoknál fogva, melyekkel az elfogadásra ajánltatik, részint azon következményekért, melyeket annak határozatra emelése szükségképen maga után vonna.

Kegyeskedjék megengedni a t. zsinat, hogy e két tételt, pár szóval, igazoljam.

A határozati javaslatot támogató s abban elősorolt indokok részben egészen a képzelgés világából meritvék így illusoriusak, részben a tényállással homlokegyenest ellenkezők.

A képzelgés világából van meritve s így illusorius azon indok, mely szerint az állítatik, hogy ha az iskolaügyre vonatkozó része a zsinati törvény alkotásnak ez idő szerint újlag sanctio végett föl nem terjesztetik, e tény által kérdésessé válik az iskolának az egyház testével való szoros s elválatlan egybefüggése.

Kérdem: t. Zsinat! Ki előtt válhatik kérdésessé?

Önmagunk előtt, a magyar ref. egyház körében biztonnyal nem. A reformált egyház, bár az iskola ügyet oly részletesen szabályozó, meghatározó szentesített törvénye eddig nem volt, mint a minőt ez a zsinat alkotott, az iskolákat a reformatio kora óta mindig önmagához tartozóknak, kiegészítő részeinek, belereje szükségszerű tényezőinek tekintette, mert hit elve, egész történeti multja, az iskolák javára hozott áldozatai, a magára vállalt magasztos feladat az ellenkező fölfogás még lehetőségét is kizárják. És megvagyok győződve, hogy a reformált egyház, ha az általa már megalkotott részletes törvény egy ideig nem is nyerhet legfelsőbb szentesítést, az iskolákat ezután is nehéz küzdelmek, nagy áldozatok árán ápolt, nevelt édes gyermekeinek fogja tekinteni s azoknak fejlesztése érdekében autonomikus, szerzett jogainál fogva és pedig éppen azon törvény alapján, melyet legfelsőbb szentesítés nélkül is önmagára nézve kötelezőnek tekinthet, a jövőben is minden lobotót el fog

Folytatás a mellékleten.

Melleklet a „Protestáns Közlöny“ 38 számához.

követni. Ugyde a kisebbségi javaslat szerint, ha újra föl nem terjesztjük most az iskola ügyi törvényt, indokot szolgáltatunk az államhatalomnak arra, hogy az egyház és iskola közötti kapcsolatot hátrányunkra tágíthassa.

Nézetem szerint az 1790—91-diki alaptörvény az egyház és iskola közötti viszony felbonthatatlanságát éppen az által biztosítja, hogy határozottan körvonalozza azon korlátokat, melyek között az államhatalom az iskolaügyi törvényhozás terén mozoghat. A prot. egyház által szerzett s ez alaptörvény által biztosított jogok flagrans sérelme nélkül nem tágíthatja nagyobb mérvben az egyház és iskola közötti kapcsolatot, mint a mennyire tágítható ez a felügyeleti jog s a tanulmányi rend szabályozása által, a mire nézve általunk is kétségbe nem vonható jogát föntartotta az állam. E szerint az az állítás, hogy a föl nem terjesztés által indokot szolgáltatnánk az államnak a kapcsolat gyöngítésére, merőben illusorius.

Vannak azonban t. zsinat! a kisebbségi javaslatnak nemcsak illusorius, hanem a tényállással homlokegyenest ellenkező tételei, illetőleg indokai is.

Állítatik, hogy a leirat s az annak folytán czélba vett módosítások szerint hatóságaink végzősei és bíróságaink ítéletei nem fognak kellő végrehajtási segélyben részesíttetni. Megczáfolják ez állítást az alkotmánytörvénynek e kérdésre vonatkozó összes tételei, főleg a kiküldött bizottság által béterjesztendő s bizonynal szentesítendő szöveg, mely hosszú sorát tünteti föl azon igen fontos s egyházunk beléletébe mélyen bevágó eseteknek, melyekben az állam a végrehajtási segélyt nekünk biztosítja, s e tekintetben a helyzet az eddigi bizonytalan, gyakorta egyes tisztviselők jótetszésétől, hogy ne mondjam, önkényétől függő állapottal összehasonlítva jobbá, biztosabbá, mert tisztázottá lesz. A kegyelmes leirat e tekintetben elmegy a lehetőség határáig, a menyiben az állami végrehajtás segélyét kizárólag a pénz-bírságok felhajtásától tagadja meg, a mi nézetem szerint a jogállam természetéből önkényt foly s az állami büntető hatalom alapelvének következménye.

A kisebbségi javaslat szerint végül contemplálva van a czélba vett módosítás értelmében a bizonytalanságig kiszélesíteni az egyházi hatóságok s különösen a papok kötelezettségét a felsőbb rendeletek végrehajtására. Az előttem, t. zsinat! nyilván való s igen természetesnek látszik, hogy rendezett államban az állami administrationak zavartalanul folyni kell, s a mennyiben ennek érdeke megkívánja az egyházi hatóságoknak is közreműködését, az országos törvények által meghatározott esetekben e közreműködést készséggel följárni s teljesíteni, az egyházi hatóságoknak s papoknak nem csak törvényes, de állítani merem, hazafias kötelességek, s a magyar protestáns papság dicsőségére szolgált mindenha az, hogy a hazafias kötelességeknek teljesítéséről még áldozatok vagy fizetések árán sem vonakodott soha.

De t. zsinat! a kisebbségi javaslatot nem csak in-

dokainál fogva, hanem főként ama következményekért sem fogadom ol, melyek az elfogadás esetében szükségképpen előállanak. Jólátokba nem bocsátkozom, csak egy pár kétségbe alig vonható tényre mutatok rá.

Ha elfogadjuk azt, nem csak a köze! mult évek előkészítő munkálkodása, sőt egész zsinati eddigi törvényhozásunk hiábavalónak, meddő kísérletnek lenne kijelentve önmagunk által; az erő, melyet eddig kifejtettünk, a sok áldozat, melyet meghoztunk, kárba veszne mind. A t. kisebbség, úgy látszik, Schmerling hirhedt jelszavát tüzte zászló jára: „Mi várhatunk!“ Az ön meggyőződés szerint a magyar ref. egyház nem várhat, magas rendű érdekének kockáztatása, nagyobb szabású alkotásokra képtelenségének manifestatioja nélkül. A ref. egyház egyetemével, sőt állítani merem, a magyar hazával szemben, melyben a tisztázatas a, magyar elem magvát mi képezzük, bünt követnénk el, ha föl nem használúók a kínálkozó alkalmat arra, hogy eddig szét szórt erőnket tömörítsük, életbe léptessünk oly intézményeket, melyek egyességünket állandóan biztosítják s megadják egyházunknak azt az erőt, azt a súlyt és tekintélyt, melyre méltó s melyet ki kell vivnia, ha élni, versenyképességét fokozni s magas rendű küldetése útján előrehaladni akar.

Erős meggyőződésem lévén, hogy a kisebbségi javaslat, a merev negatio álláspontját foglalván el, e törekvésnek utját állja, míg a bizottság indítványa, mely egy positiv munkaterv körvonalait mutatja föl s minden jogfeladás nélkül egyházunk létérdekeivel megegyező activ irányt jelöl ki, részemről kijelentem, hogy a bizottság indítványának elfogadására fogok szavazni.

(Folyt. köv.)

TANODAI ÉRTESEITŐK.

— Kilenczedik közlemény. —

„Értesítvény a reformatusok debreczeni főiskolájáról 1881—82. tanévről. Szerkesztette Thót Ferencz akadémiai igazgató tanár.“ Az értesítőnek csaknem fele részét — 110 oldalból 45-öt — a Csiky Lajos gyakorlati lelkészettani tanár 1881-ik évi szeptember hó 11-én történt ünnepélyes hivatalba állítása alkalmával tartott „Beszédék“ foglalják el. Ezen beszédék a következő sorrendben állnak: Révész Bálint püspök beszéde, melyben fölhívja Csiky Lajost, hogy ő mint a néhai Toth Mihály elhalálózásával üresedésbe jött gyakorlati lelkész tanszékének renbesen megválasztott és az egyházkerület által ezen hivatalában megerősített új tanára székfoglaló beszédének megtartásával ünnepélyesen lépjen bé a tanári hivatalba. Felszólított székfoglaló beszédét ezen czímen tartotta meg: „A három első századbeli keresztyének nyilvános isteni tisztelete.“ A terjedelmes székfoglaló beszéd, mint történelmi munka a pragmatikus irányt tartva szem előtt a jelzett kor isteni tiszteletének általánosságban való részletes leírása után, különösen is megemlékezik a nyilvános isteni tiszte-

letet alkotó egyes elemekről: a könyörgés, — ének, — szent iratok olvasása — és prédikálásról. Az urvacsorát külön pont alatt nem tárgyalja, mert ez az általános részben kelendő világitásba helyzetetett. Ezen beszéd után Csiky Lajosnak a Révész Bálint püspök — és az egyházi elöljárósághoz intézett beszéde, s az illetők részéről nyert viszon-beszédek állanak.

A tanári kar állott a hittudományi szakban 4 rendes, 1 ideiglenes és 1 segédtanárból; a jog- és államtudományi szakban: 6 rendes tanárból; a bölcsészeti szakban 6 rendes, 1 rendkívüli és 1 magán-tanárból.

A tanulók létszáma év elején volt. Hittanhalgató, I. év.: 29, II. év.: 39, III. év.: 30, IV. év. 24; végzett 18; összesen: 140. Joghallgató, I. év.: 29; II. év. 29; III. év.: 24; IV. év.: 23; rendkívüli 1; összesen 106; mindössze: 246. Év végén az őszeses akadémiai hallgatók létszáma 231 volt, kik közül hittan hallgató: 135, joghallgató: 96.

Vallás tekintetében a hittan hallgatók mind helv. hitvallásúak; a joghallgatók közül pedig helv. hitv.: 75; r. kath.: 17; gör. kel.: 6; Mózes vallású: 6; ág. hitv. 2.

Nemzetiségre nézve a hittan hallgatók mind magyarok; a joghallgatók közül; magyar: 101; román 3; szerb: 2.

Születésre nézve az akadémiai tanulók 31 megyéből sereglettek össze.

Az akadémiai hallgatóknak következő egyletei voltak

a) „A magyar irodalmi önképző társulat“, megalakult 68 taggal. Tartott 43 gyűlést. A társulat lapja a „Heti Közlöny“ ez évi XXIV-ik folyamában megjelent 28 szám 80 iven 50 nagyobb önálló munkát tartalmazva. b). „Felsőbb tanulók olvasó egylete.“ Tagjainak száma volt 250; könyvtára mintegy 5000 darab könyvből áll. d). „A hittanszaki Önképzőtársulat.“ Megalakult 64 taggal. Tartott 15 rendes, egy alakuló, egy bezáró, egy vita és 6 választmányi gyűlést. A társulat kiadásában megjelenő „Közlöny“ ez évi — 12-ik — folyama 150 példányban jelent meg. e). „A főiskolai énekkar.“ Alakuló gyűlését 75 rendes tag jelenlétében tartotta meg. Nyilvánosan fellépett a vasárnaponként tartani szokott oratorium isteni tiszteleteken kívül ünnepek, zene-estélyek és temetéseken. f). „A főiskolai gyorsíró egyesület.“ Volt 21 tagja. A tagok közül 8 akadémiai, 13 gymnasiumi tanuló. g). „A debreczeni torna-egylet.“ Alapító tagjainak száma 126. A működő tagoké első félévben 84; másodikban 105. h). „Hittan hallgatók segélyegylete.“ Segélyezett 73 tagot összesen 525 frttal. i). „Jogász segélyező egyesület.“ Segélyezett 15 tagot 230 forinttal. Kölcsön adott 26 tagnak összesen 457 frtot.

A folyó évi febr. 18-án tartott tanítói vizsgán 12 negyed éves hittan hallgató nyilvánított ideiglenes tanítói állomásra kibocsáthatónak.

„A főiskolai anyakönyvtár“ állása f. év június 1-én: 26,393 szám alatt 54,500 darab mű és kézirat. A múlt évben gyarapodott 853 drb. művel. Régi pénzek s érmek összege: 8943 drb. Gyarapodott 29 darabbal. Keretes képek összege: 73 drb. Gyarapodott 3 drbbal.

A jelen 1882—3 tanévre Balogh Ferencz hittanár választatott akadémiai igazgatóvá.

KÜLÖNFÉLEK.

Kolozsvár, szept. 16-dikán.

— *Lapunk zártakor vesszük a következő távirati értesítést: „Debreczen, szept. 16. déli 1 óra. Az iskola-ügyre vonatkozó harmadik szakasz fölött tartott hosszas vita véget ért. A zsinat br, Vay Miklós közvetítő javaslatát fogadta el. 71 képviselő szavazott igennel, 7 nemmel.“*

Legfelsőbb adomány. Király Ő Felsége a salomoni ref. egyházközségnek 200 és a tárkányi ref. egyházközségnek 100 frtot méltóztatott a legkegyelmesebben adományozni magán pénztárából templom-építésre.

— Szeged áldozatkészsége s a harmadik egyetem. Szeged csak nem hagyja túlszárnyaltatni magát. Akár mekkora anyagi áldozatokra is mutatkoznak versenytársai: Kassa és Pozsony, Szeged nem enged s most, szept. 10-én tartott közgyűlésen oly ajánlatot szavazott meg, a miniszter elé leendő torjesztés végett, hogy ha csak anyagi érdekek volnának a harmadik egyetem felállításánál irányadók, úgy már ez ajánlata folytán nyert ügye lenne. A miniszterhez terjesztendő felterjesztésnek legfontosabb része, mely a város áldozatkészségére vonatkozik az, hogy Szeged városa azon esetre, ha az egyetem kebelében állittatik fel, felajánlja I. A reáliskola palotáját azon kötelezettséggel, hogy a főreáliskola részére új épületet emel, vagy bérel; ezen reáliskolai palotának értéke 450,000 frt. II. Az egyetemi intézetek részére ingyen adja a szükséges telkeket; ezek értéke hivatalos beclés szerint 68,000 frt. III. A kórházat az egyetem céljaira engedi felhasználtatni s megteszi a szükséges javításokat, melyeket a Szegeden járt szakértők múlt évben javasoltak; ennek költségei 50,000 frtot tesznek. IV. A kórházat, hogy az orvosi egyetemnek tartalékosztályul szolgálhasson, kibővíti 612 négyzetméter területű épülettel, ennek költségei tesznek 66,000 frtot. Tiszán ezen áldozatok 633 ezer frtot képviselnek, s ha ehhez hozzá számittatik a 300ezer frtot képviselő Somogyi könyvtár, melyre nézve kötelezte magát a város, hogy azt tiszti személyzettel és műveléssel az egyetem igényei szerint mindig ellátja s azon 100 ezer frtnyi ösztöndíj, melyet alapítani késznek nyilatkozott az egyetem felállítására esetén, azon áldozat, melyet Szeged az egyetemért hozni kész, egy millió frtnál többre megy. A közgyűlés ez áldozatokat, melyek érdekében Mészáros Nándor tankerületi főigazgató lelkes beszédet tartott, óriási lelkesegéssel ajánlta s szavazta meg.

— Jász-Nagy Kun-Szolnok-megye községi tanítótestülete évi rendes közgyűlését folyó év szeptember 18. és 19-én Kunszentmártonban a városház nagytermében fogja megtartani, melyre a testület rendes és pártoló tagjai, valamint a tanúgy barátai tisztelettel meghívattak. A gyűlés tárgyai: 1. A múlt évi gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 2. A központi választmány jelentése. A járási körök évi működéséről teendő jelentések. 4. A pénztárnok jelentése az egyesület anyagi állapotáról, a befizetendő hátralékok iránti intézkedés és új tagok felvétele. 5. Értekezések; a) A természetudományok előadásának haszna és szükségessége a népiskolában. Előadó: Gombkötő János szolnoki közs. tanító; b) Mikor vették fel ősünk a magyar nevet és ki hát a magyar történeti értelemben? Előadja Vékony István kunszentmártoni fel. tanító. c) A fatenyésztés czélszerű tanítása az elemi iskola három felső osztályában. Értekező Ujházy László szolnoki közs. igazgató tanító. 6. Netaláni indítványok. Szolnok, 1882. szeptember 1. Bárdossy Gyula, kir. tanfelügyelő-elnök. Vass Alajos, m. tantestületi főjegyző.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLAS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyujt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test, egy lélek vagytok. Gal. IV. 4.

Tartalom: Jó munka. — A debreczeni zsinatról. — Külfélék.

JÓ MUNKA.

Kolozsivárt, 1882. szept. 23.

Meggyőződésünk szerint a magyarországi reformált egyház régi idő óta nem végzett oly nagy jelentőségű, eredményeiben oly messzire kiható jó munkát, mint a közelmúlt napokban, a debreczeni zsinaton.

Oly polyglott államban, mint a miénk, hol annyi féle felekezet s nemzetiség, nyilván vagy titkon, separatistikus harcot viv nem egyszer éles ellentétbe helyezi magát a magyar állameszme főnhatóságával s e főnhatóság szükségképeni követelményeivel szemben s ez által akadályokat gördít a magyar nemzeti mivelődés teljes dialra juthatásának útjába: méltán tekinthetjük történelmi fontosságú tény gyanánt a magyar reformált egyháznak a debreczeni zsinaton tett azon ünnepélyes kijelentését, hogy separatistikus érdekharcot folytatni nem tekinti föladatául és semmiféle oly áramlattal, melyek a magyar államiság consolidatióját, a magyar nemzeti mivelődés győzedelmét, felekezeti vagy nemzetiségi kicsinyes szempontok által vezéreltetve, kancsal szemekkel nézi, nem csak hogy semmiféle solidaritást nem vall, sőt hazafias közreműködésnek egész hatalmát, szellemi erejének egész sú-

lyát mérlegbe vetni kész az ellenséges áramlatok leküzdésére, kezét fogva az alkotmányos souverain törvényhozás factoraival.

Annival nagyobb fontosságú e kijelentés, mert a historia tanúsága szerint az összes hazai felekezetek között első sorban épen a magyar reformált egyház vala, kénytelen századokon át, az uralkodó hatalommal szemben, nem egyszer fegyverrel kezében, sikra szállani, midőn nehéz küzdelmek, sőt vére hullásának árán szerzett s nemzetközi szerződések jellegével bíró békekötések s azokat becikkelyező országos törvények által biztosított jogait, szabadságát s azokkal együtt a magyar alkotmányosság elvét veszélyeztetve, sőt lábbal tiporva látta. Épen ezért — őszintén bevalljuk — teljességgel nem volt ránk nézve váratlan, hogy a debreczeni zsinaton is feles számmal akadtak olyanok, kik az elmúlt idők fájdalmas tanulságainak, setét reminiscenciáinak hatása alól nem tudták magokat fölszabadítani s tartva a bizonytalan jövő esélyeitől, tartozkodó állást foglaltak el s a gravaminális politikának, a múltakban gyakran igazolt, álláspontjára helyezkedtek.

De másfelől a legbensőbb lelki örömmel látuk azt, hogy a zsinat imposans többsége a helyzet lényeges átalakulását, az idők megváltozott jeleit bölcs belátással fölösmerte s oly állást foglalt el, mely egyfelől a historiai jogok épségben tar-

tása mellett, az adott viszonyok között, az alkotmányos törvényhozás factoraival s a kétségbe vonhatlanul jó indulatú nemzeti kormánygyal szemben teljesen indokolt s a szó legmélyebb értelmében hazafias s másfelől tért nyit a magyar reformált egyház benső megújítására, ereje tömörítésének s alkotó képességének érvényesítésére.

Készséggel elősmerjük, mert a valódi érdemnek hódolni örömeinkre szolgál, — készséggel elősmerjük, hogy ama válságos pillanatokban, melyeket a magyar reformált egyház a közelmúlt napokban átélt, a helyes középút fölismerésének s a nagy jelentőségű diadal kivívásának érdeme mindnyájunk felett két férfié, kikben az államférfiúi bölcsesség, a sikert biztosító gyakorlatiasság érkeke, a haza és egyház iránti törhetetlen szeretettel ritka szép harmoniában egyesül. Mig a gondviselés a magyar reformált egyházat oly bölcs, oly hű vezérférfiakkal áldja meg, mint báró Vay Miklós és gróf Lónyai Menyhért, addig élni, virítani s győzni fog mindig. A végzett jó munkában övék az orosz lány rész, s mi hálás tisztelettel vesszük ajkainkra nevét e bölcs vezéreknek, kiknek köszönhető első sorban az, hogy a magyar reformált egyház megadta az államnak a mi az államé, a nélkül, hogy feláldozta volna azt, a mi az Istené!

Szász Domokos.

A DEBRECZENI ZSINATRÓL.

(Eredeti tudósítás).

A szept. 14-iki délelőtti ülés folytatása.

Lengyel Imre előadja, mikép jött létre a zsinat. A királyi leirat (egy hang: miniszteri rendelet!) jogcsorbítással éppen nem fenyeget. Az iskolaügyet ne a zsinat, hanem majd a convent szabályozza. Ha a határozatokal változatlanul küldjük vissza, nem erősítettnek meg, pedig ma, mikor a vallásos buzgóság hanyatlott, az egyházi fegyelem meglazult, törvényre van szükségünk. Kijelenti, hogy Lónyaival tart.

Hegedüs László kijelentvén, hogy nem a képzelgés, hanem a realitás terén mozog, elismeri, hogy az 1790/91. évi 26. t. cz. az egyháznak megnyugvást szerzett és bizonyos autonómiát biztosított, csak hogy e törvény az akkori viszonyokhoz alkalmazkodik és nem nyugtathatja meg kellőleg a kedélyeket. A törvény záradéka ugyanis oly vitás tért nyitott, melyen az állam és egyház örökké versengtek egy-

mással. Tudják hogy keletkezett e záradék, s éppen azért óvatosoknak kell lennünk minden elfogadott pontnál, nehogy az állam azt vethesse szemünkre: „hisz magatok hoztátok e határozatot, viseljétek tehát annak minden terhét. Áttér azután arra a kérdésre: helyes volt-e a zsinatot összehívni? Szerinte nem volt helyes, mert a zsinat összehívására csak akkor érkezett volna el a kellő pillanat, mikor az állam törvényhozó testülete már megalkotta volna az egyházi és iskolai törvényt, melyet nem csak mi, hanem az összes felekezetek már annyiszor hangsúlyoztak, sürgettek és követeltek. A mi magát a leiratot illeti, azt kérdi, vajjon megnyugvással fogadhatja-e a zsinat a leirat azon szavait, melyek szerint nem lehet helyeselni azt, hogy az egyház alsó- és felső-iskolái, mint a vallás szabad gyakorlatainak jogával lényegesen kapcsolatban álló intézmények is az egyház testéhez tartozzanak és az egyházi hatóságok alatt álljanak. Tehát mit akar a kormány, ha még ezt sem fogadhatja megnyugvással? Nézete szerint a zsinat többsége több pontot egészen lényegtelennek tart, holott azok igen fontos megszorítások, melyek elfogadása után nekünk nem marad egyéb, mint az iskolák fentartásának terhe és kötelezettsége, de nem joga. Azért nyujtottunk be, úgy mond, különvéleményt, mert nem találjuk magunkra nézve a többségnek javaslatát eléggé megnyugtatónak; mi nem fürkészünk a kormány intencióit, mert azokat világosan ösmerjük. Az 1790/1. 26. t. cz. 5 §-ának két záradéka vitássá tette a közöttünk felmerült kérdéseket, és megvagyunk győződve, hogy a szakaszok nem fognak bennünket biztosítani a kormány tulkapásai és a törvényhozás bizonytalan intézkedéseivel szemben. Elismerjük az állam főfelügyeleti jogát, de nem azt a formáját, melyet a leirat megjelölt, hanem azt, melyet ő felsége 1819-ben kiadott leiratában meghatározott, midőn meghagyta a helytartóságnak, hogy a ref. egyház szabadon intézkedhetik iskoláiról, csupán az a kötelessége, hogy évenként kétszer feliratilag jelentést tenni tartozik az iskolák állapotáról és viszonyairól. Ismerjük a kormány azon nézetét is, mely szerint ő van jogosítva meghatározni egyik vagy másik iskola feladatát, hogy ő van jogosítva kimondani, hogy mi tanítassék, hány év alatt, mi módon és mily eszközökkel. Meg akarja határozni az osztályok számát, a tananyag mennyiségét, a tantárgyak számát; mi ezzel szemben az 1871-ben és 1882-ben összehívott bizottság határozataira támaszkodunk, mely bizottság éppen a nevelésügy alapelveinek és a tanítás módozatának megvitatására volt kiküldve. Egyáltalában minden kormány tágítani igyekszik hatalomkörét, jóllehet ma még szabadelvű, sőt holnap már radikális, de lehet klerikális, sőt ultramontán is; és így mi teljes megnyugvással és bizottsággal nem ruházhatjuk rá a kormányra azt a fontos jogot, mely egyházunk fennállását, az autonómia biztosítását involválja, mert bár mit mondjanak is, az iskolaügy az egyházzal teljesen elválaszthatlan köteléket képez. Szász Domokos azt mondta, hogy mi képzelgésben élünk. Téved t. tagtárs úr, mi igen is a realitások terén mozgunk, tiszteljük a kormányt, de igenis bizonyos fentartással viseltetünk irán-

ta, mert én legalább még annak se mennék mindenkben utána, mely nézeteimet vallja, elveimet hirdeti.

Balogh t. tagtársam beszédére nézve csak az a megjegyzésem, hogy ismerem én is a kor azon áramlatát, mely szerint kizárólag az állam vegye kezébe az oktatás és nevelésügyét minden kötelezettségével együtt, elismerem, hogy az volna a leghelyesebb, de most nem erről van szó. A kormány 1868-ban és a most benyújtott középiskolai törvényjavaslatban azt mondta, hogy nemcsak felekezeteknek, testületeknek, de sőt egyeseknek is joguk van iskolákat felállítani. Én tehát ezen állásponton ítélem meg a kormány eljárást. Dobos képviselőtársam vasárnapi beszédére (Dobos éppen belép a terembe) — jó, hogy jön, mert hozzá akarok szólni; — tehát csak az a megjegyzésem, hogy eljöhét még az idő, a mikor az iskola elválik az államtól, de nem úgy, mint a tagtárs úr mondta, nem mint a piócza, mely az egyház testéből kiszipolyozta a vért, azután fáradtan leesik róla; én e sajtóságon hasonlatot csak Dobos humoros észjárásának tekintem. Én nem tartanám nagy szerencsétlenségnek, ha a zsinat felterjesztendő határozatai nem erősítették meg; hiszen a budai zsinat határozatai sem erősítették meg, és mégis mit látunk? Az egyház folytonosan fejlődött, mert a rideg consistoriumi rendszerből kifejlődött a presbyteri rendszer, iskoláink haladtak, mind külső, mind belső szervezetüket illetőleg, mert míg azelőtt egy iskolában 4 tanár tanított, most 20 van alkalmazva, és mi koronkint reformáltuk az iskolát; dacára ennek, a miniszter gunyosan emlékezett meg azokról, sőt magok a protestánsok is sárral dobálták autonómiánk e bevehetetlen bástyáit. Megfelekedeznek arról, hogy mennyit használt a ref. egyház a civilizációnak a középkorban; tanáraink, ha nem is fényesek, de tisztességesen vannak dotálva, s mindamellett a miniszter azt mondta, hogy a mi reputációnk nagyon meg van ingatva. Én azt indítványozom, hogy kövessük azon rendszert, a mit Lónyay említett. (Lónyay tagadólag rázza fejét). Hiába rázza tagadólag fejét a képviselő ur kövessük azt a rendszert, a mit a régiek, kik, ha az országgyűlésen nem tudták megerősíteni határozataikat, addig váltottak jegyzéket a kormánnyal, míg végre megállapodásra jutottak. Ajánlom a kisebbségi vélemény elfogadását,

Makay Dániel lelkesen szól a kisebbségi vélemény mellett. Felel Balognak és Szásznak. Nem igaz, ugymond, hogy elnyomás alatt fejlődik az egyház. Szásznak azt mondja, hogy nem szabad komoly ügygel játszani, hanem törvényt kell hozni. A reformált egyház mindenütt ott volt eddig, a hol veszély volt, áldozataiért megvárhatta hát a kormánytól, hogy határozatait megerősítse.

Ujfalussy Miklós Lónyay mellett nyilatkozik.

Kiss Albertet Dobos beszéde fájdalommal töltötte el, Baloghéra megdöbbsent, mert őt mindig okos embernek tartotta (Felkiáltások: most is az!). Statisztikai adatokkal bizonyítja a katolikusok túlsúlyát a képviselőházban, az akadémián, a hol Révész Imre is csak levelező tag lehetett. A magyar állami egyetem kath. jellegű, ünnepélyeire a ref. püspökök nem hívatnak meg. A szent István-társulat küzd

a reformáltak ellen. Ez az a tábor, melylyel küzdeni kell azokkal az iskolákkal, melyeket Balogh csak úgy könnyen átenged az államnak. Szász Domokos a gúny fegyverét használta, pedig csak az gúnyolódhatik, a kinek érve nincs. Az egyház egyszer kimondotta, hogy a kormány rendeleteit csak indítványokul tekinti. Nem nyugtathatja meg az iskoláknak a konventhez való útasítása. Iskola fentartási jogunkat biztosítani akarja, azért a múlt zsinati határozatokat némi csekély változtatással egészben fölterjesztetni óhajtja megerősítés végett. Hivatkozik Deák Ferenczre, a ki azt mondta, hogy a mely jogot feladunk, nem szerozhetjük vissza soha. (Lónyay közbeszól: nem adunk fel egy jogot sem!) Elveti a többség javaslatát.

Dobos János (személyes kérdésben). Róla azt mondták, hogy olyan, mint a vén gyermek, a ki mindennek örül, a mi csillog. Pedig ő nem gyermekesen örült a zsinatnak, hanem szíve mélyéből. Kéri, hogy hagyják meg őt gyermekies rajongásában. Ő örült a zsinatnak, mint a kis gyermek, a ki kezével nem éri el a játékot, de anyja oda adja neki. Édes anyjának tekinti az államot, a ki kezeibe adta a leiratot. Örül, mert az anyjának szeroz boldogságot örömeivel. Hosszasan polemizál Kiss Alberttel.

Szentpétery Sámuel a kisebbség mellett szól.

Ülés vége 1 óra után.

Szept. 14. d. 'rakor.

Folytatatik a napirend az iskolaügy fölterjesztése feletti vita.

Dr. Kovács Ödön, Balogh Ferencz „modern“ elméletei provokálták a szólásra. Nem tűrheti, hogy valaki azt gondolhassa, hogy ugyanazon indokokból szavaz a többség indítványára, mint Balogh, ki maga is több mint egy évtizeden keresztül egészen ellenkező elvek harczosa vala. Tagadja, hogy a protestáns egyház és iskola csak esetleges történelmi okokból forrtak egygyé a multban. Ellenkezőleg egyik a másiknak éltető eleme, létfontartója volt, s megvan győződve, hogy még most is az. És ha valaha eljönne azon idő, mit Balogh már is jelen valónak tart, hogy az egyház az iskolának, az iskola az egyháznak, viszont a vallás a tudománynak és a tudomány a vallásnak abszolút, kiegyeztetetlen ellensége legyen, és ennek folytán a protestáns egyház eldobná magától, mint Balogh óhajtja, az iskolát és tudományt, akkor nem lenne többé szükség, de nem is lenne protestánsok zsinatolása, mert a protestantismus logikai lehetetlenségé válna, a mi pedig logikailag lehetetlen, az a valóságban sem állana fenn. Ugyanis akkor azok, kiknek csak iskola és tudomány kell, nem áldoznának többé egyházfentartásra, melynek szükségét nem érzének, sőt ellenségei lennének; mig azok, kik iskolázatlan egyházat és tudomány ellenes vallást óhajtának, bátran visszatérnének a gazdag, egyedül idvezítő egyház kebelébe. (Helyeslés mindkét részről).

Azt sem ösmerheti el, mintha a protestánsoknak nem volna joga más állást kivánni az állammal szemben, mint a többi felekezeteknek és mintha a protestáns autonomia valaha a magyar alkotmányra és nemzetiségre veszélyes le-

hetne. 300 év történelméből azt tanulta, hogy a prot. autonomia a magyar alkotmány legerősebb védbástyája volt; az lesz ezután is, mert a magyar protestánsoknak nincs, nem is lehet az államétól idegen érdekek, míg a többi felekezeteknek, melyek gyakran kifelé gravitálnak, fájdalom, igen gyakran volt és van.

Meggyőződése szerint nem szükség ily argumentumokhoz fordulni a szó alatti indítvány védelmére. Sőt ő még sajnálkozni sem tud azon, hogy a tanügyi javaslatot nem erősítették meg. Ha sajnálatra méltónak, az egyházra károsnak tartaná, nem szavazna a különválasztás mellett. De azt hiszi, hogy ránk, prot. tanúgyünkre nézve még czél-szerű lesz, ha azon törvényjavaslatot előbb kipróbáljuk, hiányait kiegészítjük, túlzásait helyreigazítjuk s majd csak akkor terjesztjük megerősítés alá; addig pedig saját kétségbe vonbatlan önkormányzati jogunknál fogva a konvent által életbe léptetjük. (Helyeslés).

Sórelmosnek csak a miniszteri kívánság indokolását tartja, erről azonban lesz alkalmunk a 3-ik §-nál szólni.

Békly Sámuel Baloghgal szemben kijelenti, hogy a kormánynak nem hajlandó engedni, mert a kormánynak rendelkezésére áll a nemzetiségekkel szemben a büntetőtörvénykönyv. Pártolja Hegedüs indítványát.

György Endre nem akar Kovácssal polemizálni arra nézve, hogy az akadémiában mily kevés ref. van, akkor, mikor az akadémia érdemdús elnökét körünkben tiszteljük; a kérdés az, csináljunk-e együttes munkálatot? Az iskolákra és az alkotmányra nézve, a kormány nem erősítheti meg a tanügyi részt. A mi engedékenységünkben jogfeladás nincs; indítványunk sokkal határozottabban mondja, mint az ellenzékieké, hogy egyház és iskola egymástól elválaszthatatlan. Vagy talán az a jogfeladás, hogy az erdélyi püspökökre nézve Ő Felségének joga ezután is megadatott? Hisz e jog eddig is megvolt és oly fontos, hogy arról hosszú időre nem mondhat le a kormány politikai szempontból. Ha a zsinat eredmény nélkül oszlik szét, sokkal rosszabb, mint ha soha sem jött volna létre, mert bizonyíthatnák, hogy a kálvinista egyház nem tud nagyobb akciózt kifejteni. Még ha a kormány ellensége volna egyházunknak, akkor is meg kell ragadni az alkalmat, hogy szentesíttessenek azok a határozatok, a melyeket kivívni lehet; ne csináljunk gravamen politikát. Nem elég az, hogy nem haltunk meg, hanem csak aluszunk, a mint Hegedüs mondta; én, mivel azt akarom, hogy az egyház ne aludjék, hanem éljen, elfogadom a többség javaslatát.

Csider Károly a kisebbségi indítvány mellett szól. Az összes határozatok megerősítését kívánja. Kifejti, hogy az 1790/1. alaptörvény jogállást biztosít az egyháznak a törvény felett, azonban, ha nem terjesztetik fel a közoktatási törvény, kisiklik a protestánsok kezeiből. Csatlakozik Hegedüs indítványához.

Ballagi Mór. Mint Hegedüs László t. barátom, kinek szavaira még többször lesz alkalmam reflectálni, én is azzal kezdem beszédemet, hogy az ékesszólás adománya osztályrészemül nem jutott, nem is próbálom gondolataimat

ékes szavakba öltöztetni; a kit az igazság egyszerű szava meg nem győz, azt én meggyőzni soha sem fogom.

Nagy szerencsétlenség, hogy a felkapott jelszók túléltek azon helyzeteket, melyek azoknak lételet adtak. Az egyház és iskola abszolút egysége is olyan jelszó, melyet hazánkban egyedül a regnum marianum uralma tett szükségessé. Kétséget nem szenved, hogy van a tanításnak egy része, melyre nézve örök időkre és absolute áll az, hogy az iskola az egyháztól el nem választható. Érttem a vallástani-tást, s a mennyiben iskoláink a legújabb időkig csak az egyház szolgálatára előkészítő intézetek voltak, s még jogakadémiáink is egyházunkban a század elején azzal a czélzattal állítottak fel, hogy legyenek jogtudó embereink, kik egyházi igazainkat védhessék: e jelszóban teljes igazság is volt. — Azonban az egész tanúgyról azt állítani, hogy az egyháztól elválaszthatatlan, végzetessé válhatnék úgy az egyház, mint az iskolára nézve.

Nem említek egyebet, mint azt, a mi mindnyájunk érsére történt, hogy Thun kiadta ismeretes Entwurfját és követelte iskoláink a szerinti berendezését, s mi történt? — mi berendeztük az Entwurf szerint iskoláinkat. Néhány évvel később ugyanazt próbálta a pátenssel az egyházra nézve; de akkor oda kiáltottunk a hatalomnak: idáig és ne tovább; s szavunk olyan volt mint a mennydörgés, mely az abszolút hatalom egész alkotmányát megrendítette.

De mit szaporítsam a szót: hiszen az egész mivel világ e kérdés felett rég napi rendre tért, s ezt Balogh Ferencz t. barátom ékesszólóan kimutatta. — De rá akarok mutatni arra, hogy éppen azon nagybecsű törvény, a melyre leginkább szeretünk hivatkozni, az egyház és iskola abszolút egysége kérdésében rég döntött. Mert az 1790/1. XXVI. t. cz. míg az egyházi autonómiát a békekötések alapján határozottan s minden restrictio nélkül biztosítja, addig az iskolaügynél két stadiumot különböztet meg. Az első stadiumon a törvénytelen hatalommal szemben az iskolának is teljes, tökéletes autonómiát biztosít a törvény, míg a második stadiumon, t. i. ha az alkotmányos törvényhozás az iskolaügyet rendezte, e rendezés a protestáns iskolákra is kiterjesztetik, s csakis a vallástani az, a mire az alkotmányos törvényhozás rendelkezése ki nem terjeszthető.

Ismerem én is azon küzdelmeket, a melyek közt azon törvény mint compromissum létrejött; de meggyaláznám azon dicső protestáns férfiak emlékéit, kik ama törvény alkotásában részt vettek, ha azt állitanám, hogy csak a kényszernek engedve álltak rá arra, hogy törvénybe menjen az, a mi az alkotmányosságnak föltétlen követelménye.

Igen, mondja erre Hegedüs t. barátom, de nem léphetünk az 1790/1. törvény ama második stadiumára, míg a törvényhozás jogaink biztosítására az ígért jogegyenlőséget életbe nem léptette. Attól tartok, hogy akkor úgy járunk, mint Horáz rusticusa, ki exspectat dum defuit amnis stb.; mert ha mi rideg magunktartásával az államot közművelődési törekvéseiben megakadályozzuk, e lépésünkkel a jogegyenlőség életbeléptetését nem hogy siettetnők, ellenkezőleg hosszú, tán igen hosszú időre lehetetlenné tesszük, a mony-

nyiben ma az egyház és iskola abszolút egysége doctrináját éppen azok tették az államhatalommal szemben magokévé, kik ellenében századokon át kénytelenek voltunk azon tanárral védekezni. Ma az ultramontanok vallják azt a tant. S itt eszembe jut a híres Platty esete, ki midőn az 1825-ki országgyűlésen egyszer egy indítványt tett, melyet mikor más nap a kerületi ülésen a personalis is magáévá tett és magasztalt, Platty azonnal visszavett azzal a kijelentéssel, hogy a mit oda fenn oly nagyon jónak találunk, abban reánk nézve bizonyosan valami nagyon rosszra kell rejteni.

Az alkotmányos államnak nem állhat érdekében, hogy harmadfél millió legmunkásabb hivatás jogaiban megrövidítse, de az igen is várható, hogy ha sikerül az ultramontanoknak az iskolaügyet a mi hozzájárulásunkkal az állam befolyása alól kivonni és autonommá tenni, csakhamar oly közszellem fog teremtetni, a minő Belgiumban az alkotmányos élet folyamát éveken át megakasztotta és a különböző hitfelekezetek békés együtt élhetését megzavarta.

Kis Albert t. barátom jogfeladást lát abban, hogy mi az iskolaügyet a napi rendről le akarjuk venni. Ugyan mi-féle jogot adunk fel, ha hivatkozva az 1790/1. ismert törvényre, melyre a leirat is hivatkozik, kijelentjük, hogy a mint ma állnak a dolgok, mikor középiskolai országos törvény még nincs, s lehet hogy még 20 esztendeig sem lesz — mi életbeléptetjük a magunk alkotta iskolarendezést, a mint eddig tettük, és jogunk van most is tenni! Senki sem akar minket abban megakadályozni.

Én ezeknél fogva a kiküldött bizottság javaslatára szavazok.

Fejes István: (Felkiáltások: Szavazzunk!) Azt hiszi, hogy ily felkiáltásokkal nem lehet az ügyet sietetni. Veszélyt lát az autonómia nézve a többség határozatában. Ha az iskolaügy a konventhez tétetik át, a zsinat egyik sarkalatos joga lesz veszélyeztetve és ő éppen az egyház sarkalatos jogainak csorbitásától fél. A kisebbség javaslatát pártolja.

Dr. Jenei Viktor a többség indítványához járul mert abban veszélyt nem lát. Hisz jogositva vagyunk eddigi törvényeink értelmében iskoláink ügyét védeni mindaddig, míg azok országos törvényeikbe nem ütköznek. Ha a tanügyi részt okvetlenül szentesíteni kívánóknak, önmagunkkal jöhetnek ellenkezésbe, mert könnyen megeshetik, hogy a középtanodai javaslat ellentétes lesz. Nem vagyunk következtelenek, habár a múlt évben iskolaügyünk szentesítését akartuk s most nem kívánjuk; mert nem a formát, hanem a lényegét akarjuk; nem ejtjük el az iskolai ügyet, hanem csak elhalasztjuk. Egyházunk jövőjében sokkal jobban bizunk, sem hogy féltünk: a ref. egyház oly eszmék alapján áll, melyek a haladás eszméi, ezeket az eszméket megölni nem lehet.

Szilády János a parlamenti fogásokat, a pártoskodást a zsinatról számúzva szeretné látni. Elismeri, hogy a kisebbségi javaslat benyújtóit fontos és tiszteletre méltó indokok vezették. Lehangelő, hogy a kormány megszorítja a jus advocatiae; van valami lehangelő abban, ha elismerjük,

hogy a kormány törvényes rendeleteinek kihirdetői leszünk. Ezen aggodalmunk azonban meglehet csak rémkép. Bár nem sokat ad a többség argumentumaira s ezek nem is vitték őt oda; de most mégis a többséghez csatlakozott, mert a kath. tábor erkölcsi és szellemi fegyverekkel szervezkedik. Ezért tehát a ref. egyháznak is szervezkednie kell. A többséghez csatlakozott még azért is, mert szereti a hazát; nemzetünk válságos napjait éli, hazánk sorsa most fog eldőlni, s mikor a miniszter leiratát olvasta, úgy érezte, mintha azt mondta volna a kormány, hogy menjünk hozzá közelebb, segítsünk neki. Menjünk hát közelebb hozzá. Nem fog beünnölni vádolni senki, még az utókor sem, mert senki sincs köztünk, a ki egész lelkesedéssel, egész odaadással, ne karolná fel az egyház ügyét, mert bármiképpen gondolkozzék valaki a kormányról, az bizonyos, hogy annak tagjai magyar eszme bajnokai. A többség nézetéhez csatlakozik.

Kovács Albert Sziládyval szemben állítja, hogy az állam célja az autonómia megszorítása. A maga részéről külön álláspontot foglal el: indítványozza, hogy csak az unioról, generális konventről és közpénztár szervezetéről szóló rész terjesztessék fel, a többi részt tegyék a konventhez. Erről külön határozati javaslatot terjeszt be.

Az indítványozók zárbeszéde az idő előhaladta miatt holnapra halasztatott.

Szept. 15.

A délelőtti ülés.

Lónyay gróf zárbeszéde nagy hatást keltett. Az általános bevezetés után így folytatta beszédét: Tegnap már azzal is vádoltak, különösen engemet, hogy insequentiába estem. Pedig én ma is azon az állásponton állok, mint tavaly a novemberben tartott zsinat alkalmával. Azt hittem akkor is, hogy a zsinat túlment már korlátain, mert az alkotmányozó zsinatnak nem lett volna joga mást megteremteni, mint közalapot és egyházalkotmányt. Hanem a többség véleménye más volt; meghozta a bírósági és iskolai részt is. Most a leirat a közoktatási rész elhagyását kéri. Mindamellett a kisebbség felirást óhajtott. Vajjon helyesen-e? Hisz addig, míg egy ügyben felirunk, nem illik cselekedni, míg a válasz reá le nem érkezik. A többség pedig azt mondja, hogy mi nem irunk fel, de jogaink és szentesítendő alap-törvényeink értelmében meg lehet tenni mindazt iskolai ügyünkre nézve, a mi czélszerű törvényen alapult.

Szabad cselekvési jogunkat tartsuk tehát fenn és utasítsuk a konventet, hogy tegye mindazon intézkedéseket, a melyek czélszerűek. Mi uraim haladni akarunk, mi nem állunk meg, mert a ki marad, annak feje fölött összezsugorodik a hullámok, az előhaladás hullámai. Mi reformatusok mindig a józan haladás hívei voltunk, s így iskoláink ügyét elzárni, egy felirattól függővé tenni, szabadon intézkedhetők kezünket egy fölterjesztés által megkötni, nem tartanám helyesnek és czélszerűnek. (Ugy van. Igaz.) Ne bizzunk a bizonytalan jövőben. Egy bölcs férfiú, a ki különben történetész volt, egyszer egy talán önmagában paradoxnak látszó

nyilatkozatot tett. Semmi sem bizonyos, minden lehetséges. Igen, semmi sem bizonyos, és vajjon saját eljárásunk által magunkra vehetjük-e a vádat, hogy e bizonytalanságnak kitesszük egyházi törvényeinknek szentesítését! Minden lehetséges. Hány jelét mutatta már a történelem, hogy kész, jó és kitűnő intézmények 24 óra alatt eltöröltettek a föld színéről. Nem valószínű, de lehetséges, hogy jönnek események, nagy világesemények, melyeknek súlya alatt ezen zsinat minden munkája érvényét veszíti, létesítése lehetetlen és csak arra fog szolgálni, hogy az utókorban a történet buvárai munkánkra ráakadva, azt mondhassák el rólunk: sok jót akartak, de alkotni képtelenek voltak. (Helyeslés). Ne tegyük hát nekik ezt lehetségessé. Ne a feliratok terére lépünk, hanem ragadjuk meg az alkalmat szentesített alaptörvények szerzésére az által, hogy ma ragadjuk meg az alkalmat, mely kezeink között van.

A bizottsági határozatok elfogadása által jogaink biztosítását szentesítő törvényeket nyerünk, ha nem fogadjuk el, újra kezdődik a rendetlenség, egyenetlenség, fejetlenség korszaka. Uraim! Engedjék meg nekünk, hogy még ősz hajjal megérhessük egyházunk javának megpecsételését, biztosítását. Igen, a határozatképes convent majd megadja az életet és meghozza a várt eredményeket. A siker a legmeggyőzőbb argumentum, és én bízom a sikerben, hiszen, hogy ha majd egységes cselekvésben nagy eredményeket fogunk előmutathatni isten segédelmével, azon tisztelt tagjai a zsinatnak, kik most kételkedve és aggódva a semmittevés, a sikertelen felirat terén állanak, őszintén fognak örvendeni az eredménynek, melyben mi bízunk, melyhez közreműködni kötelességünknek ismerjük.

A bizottsági indítvány Vályi János zárbeszéde után 72 szóval 32 ellenében elfogadtatott.

A bizottsági vélemény mellett szavaztak: Antos János, Baksay Sándor, Ballagi Mór, Bánffy Albert, Balogh Ferencz, Barta Lajos, Beöthy Zsigmond, Bernát István, Chernel Ferdinánd, Csonka Ferencz, Dávidházi János, Dobos János, Dózsa Miklós, Dömény József, Fónagy László, Fördős Lajos, Fráter Imre, Góde Károly, Gáspár János, György Endre, Hegedüs János, Hegedüs Lajos, Horthy István, Horváth Mihály, Kántor Sámuel, Kolozsvári Sándor, Koncz Imre, Konkoly Gyula, Kovács Antal, Kovács Ferencz, Kovács Ödön, László József, Lengyel Imre, Lészay Ferencz, Lónyay Menyhért, Mezey Albert, Miklovicz Bálint, Molnár Béla, Nagy Dániel, Öreg János, Pap Gábor, Parády Kálmán, Ráday Gedeon, Révay Lajos, Révész Bálint, Ritoók Zsigmond, Sárközy Kázmér, Sipos Pál, Soltész László, Szabó Pál, Szabó János, Szász Domokos, Szász Béla, Székely Károly, Szilády János, Szilágyi István, Szilágyi József, Tóth Samu, Ujfalussy Miklós, Ujfalussy József, Zeyk Károly, Jenei Győző, Juó István, Jókay Károly, Jókay Lajos, Jordán István, Vályi Lajos, Vay Béla, Véghelyi Dezső és Vizsolyi Gusztáv.

A kisebbségi vélemény mellett szavaztak: Béky Samuel, Bencsik István, Benkő János, Csider Károly, Debreczeny Gábor, Doktor János, Fodor, Fejes István, Gál

Imre, Hegedüs László, Ilyés Bálint, Kiss Albert, Kiss Áron, Kovács Albert, Kovács Károly, Kopre Ferencz, Körmendy Sándor, Kulin Imre, Kun Bertalan, Lukács Ödön, Lükő Géza, Makay Dániel, Mitrovics Gyula, Osváth Ferencz, Péterdy Károly, Ragály György, Szász Gerő, Szentpétery Sámuel, Szilágyi Lajos, Szinyei Gerzson, Teleki Péter és Vályi János.

E szavazás folytán az új szövegezés részletes tárgyalása vette kezdetét. Mindjárt a 3 §-nál nagy vita fejlődött ki. E szakasz szerint a bizottság által bevetetett az a megszorítás, mely szerint a reformált egyház iskolái mindenestől az egyház testéhez tartoznak ugyan, de csak alkotmányos úton létrejött hazai törvényeinek épségben tartása mellett. A bizottsági véleményt Lónyay gróf hosszabban pártolta. Az egyházat a vészek közt nem a betű hanem a szellem védte meg. Ajánlja az új szöveg elfogadását.

Pap Gábor Vályinak a superintendensekre vonatkozó támadását visszautasítja, a szakaszra nézve külön módosítványt ad be. Kiss Albert a megszorítás kihagyását kéri, Vay Béla báró hatásos beszéddel ajánlja a bizottsági szövegezés elfogadását. Lukács Ödön: Ha oly nagyon szeret bennünket a magas kormány, miért kér tőlünk jogokat? Elődeink erős várnak tartották az 1790/I. XXVI. törvényezikket, mindenkor abba menekültek, most pedig már nekünk az sem elég. Kiss Albert nézetét pártolja. Mezey Albert Pap Gábor módosítványa ellen emel szót és pártolja a bizottsági indítványt. Körmendy Sándor a mostani vitát fontosabbnak tartja az általános vitánál és pártolja Pap Gábor módosítványát. Az ülés 1 órakor ért véget.

A délutáni ülés.

A d. u. 5 órakor tartott ülésben, melyen Vay b. távollétében Bánffy Albert báró elnökölt, folytatott a bizottság által beterjesztett határozati szövegezés részletes tárgyalása. A 3. §. feletti vitát Szász Domokos folytatja; kijelenti, hogy a Pap Gábor püspök által beadott módosítványt, mely látszólag jelentéktelen, mert csak egy vonal s két betű kihagyását javasolja, nem fogadhatja el. Volt idő, midőn egy jotta fölött elkeseredett harczok folytak a zsinati pártok között, mert annak behagyása vagy kitörlése a tétel értelmét lényegesen alterálta. A Pap Gábor módosítványánál is hasonló eset forog fenn. Ha a vonalat s azt a pár betűt töröljük, akkor a mondat értelme az, hogy a ref. egyház csak oly törvényeket respectál, melyek az 1790—91-ik 26-ik t. cz. értelmében jöttek vagy jönnek létre. Ily kijelentés egyfelől ellenkeznék a történeti tényekkel, s másfelől a korona által szentesíthető nem volna. Ellenkeznék a történeti tényekkel, mert e század folyamán egész hosszú sora jött már tényleg létre oly törvényeknek, melyek nem az 1790-iki 26-ik t. cz. értelmében, sőt annak ellenére, azt lényegesen módosítva hozattak, p. o. 1844-ben, 1848-ban, 1868-ban stb. és pedig a protestánsok előnyére, s azok előtt mi tényleg tisztelettel meghajoltunk. Ily kijelentést nem is szentesíthetne a korona, mert egyfelől az 1790-ik 26. t. czikkell ellentétes törvények általa már eddig is szentesítettek; a jövőre nézve pedig

nem érezheti magát jogosútnak, mint az állami törvényhatóságnak egyik factora, megkötni a másik factornak kezét egy ily kijelentés szentesítése által. A bizottsági szövegezés a módosítványnál sokkal correctebb, mert míg egyfelől az 1790-iki 26-ik t. cikket mint alaptörvényt jelöli meg, másfelől hangsúlyozza az állami törvényhozás souverainitását, a magyar állameszme főnhatóságát, melyet nekünk, magyar reformátusoknak, mint egyszersmind magyar honfiaknak készséggel elősmerni s nyíltan kijelenteni hazafiasságunk kötelességünk, már csak azért is, hogy ez által a hazai több felekezeteknek s nemzetiségeknek e tekintetben jó példát adjunk. Pártolja a bizottsági szövegezt.

Joó István nem fogadja el a clausulát, mert a jövőre hozandó középtanodai törvényjavaslatot provideál zsinat ugyan fel fogna szólalni az autonomiát sértő törvény ellen, de sokkal nehezebb lesz küzdeni, ha az egyház most előre megköti kezét. E clausula épp oly veszélyes lehet, mint az 1790. 26. t. cz. két clausulája. Kiss Albert indítványát pártolja, mely szerint clausula helyébe tétessék: „1790. 26. alaptörvény értelmében.“ K o l o z s v á r y hosszasan tartott beszédében a megszorítás melletti véleményt indokolja.

Kiss Áron egyáltalán nem akar önkényt lemondani az iskolákról. Addig mig reformált egyház vagyunk — úgy mond — maradjunk azon az alapon, melyen eddig álltunk. Nem fogadja el a clausulát.

Beöthy Zsigmond kijelenti, hogy neki is vannak aggodalmi és erre van is ok, mert ha nem sértettek volna meg a multban jogaink, ma minden aggodalom nélkül beleegyezhetnénk a megszorításba. (Helyeslés). Az egyházat az iskoláktól elválasztani semmi esetre sem akarja. A három javaslat közül nézete szerint legjobb a bizottságé. A bizottság véleménye szerint az egyház és iskola közti viszony az 1790—91-ki törvényeken alapul, és ez csakugyan igaz. Ha nem fogadjuk el a bizottság javaslatát, nem erősítik meg a törvényeket és eredménytelenül megyünk haza. Egyházi szervezetre van szükségünk, azért fogadjuk el a bizottság javaslatát.

Beöthy után szól K o v á c s Ödön, ki a non possumus álláspontjára kénytelen helyezkedni a bizottság szövegezésével szemben. Szilárdan megmarad a mellett, hogy az „egyház és iskola“ szorososan összetartozik; az 1790. 26. törvénycikk az állam jogait is teljesen biztosítja; a bizottság szövegezése által elferdítve látja az 1790-ki alaptörvény értelmét. Pártolja Kiss Albert indítványát.

J e n e y: Nem óhajtáná, ha az 1790-ki törvény értelmében szerkeszthetnék a szabályok, mert e törvény felállítja a censurát, a vegyes házasságokat a szentszékhez, az elemi iskola felállítóit kérvényeikkel ő felségéhez útasítja. (Igaz, úgy van). E clausula nem jelenti azt, hogy minden törvénynek engedelmességek. Ha érdekeinkkel ellentétes törvényeket hoznának alkotmányos úton, akkor igyekezzünk oda hatni, hogy a törvény megváltoztassák. A protestantizmus csak tért nyerhet, de nem veszthet. E czélből azonban alkotmányunkat biztosítani kell, ezt pedig csak a bizottság szövegezése által lehet elérni.

H e g e d ü s László: A 35. szakaszt, melyben csupán iskolákról van szó, igen fontosnak tartja. Sem a bizottság, sem Pap Gábor szövegeztését nem fogadhatja el. Az 1790-ki törvényeket a kormány szívesen be fogja igtatni, mert a kormány az iskolákról szóló részt bátran elfogadhatja. Nem lát teljes garanciát s a clausulát teljesen feleslegesnek tartja. Kiss Albert módosítását pártolja.

S z á s z Béla kötelességének tartja kijelenteni, hogy az itt hallott államjogi elméleteket helyeselni nem tudja. Sajnálná, ha a szőnyegen forgó kérdés megoldása politikai tekintetek alá esnék. Nem hiszi, hogy a kisebbség szövegeztését alkotmányos kormány elfogadásra ajánlhatná ő felségének. A bizottság szövegeztését ajánlja.

S z á s z után személyes kérdésben szól K o v á c s Albert és S z e n t p é t e r y Sámuel szerint a kormány már elérte célját az által, hogy az iskolai rész levétetett a napirendről. Szilárdan ragaszkodik az 1790-ki törvények szelleméhez. Pártolja Kiss Albert véleményét.

B a l l a g i Mór szerint pusztán az a kérdés, elakarjuk-e ismerni az állam fenhatóságát. Nem érti, miért tartanak a protestánsok az alkotmányos törvények létrejövételtől: — VII. Gergely idejében ez megjárta volna. Pártolja a bizottság véleményét.

K á n t o r Sámuel tiltakozik az ellen, hogy a világiak nem karolják fel lelkesedéssel az ügyet. Nem beszél gyakran, de erre nem is szorult. (Hosszan tartó taps és éljenzés). Az alkotmánytörvény megerősítését sürgeti, közpénztár megalakulását fontosnak tartja, 3 paragraphus miatt nem szeretné azt feláldozni. (Hosszas éljenzések).

Ülés vége 8 óra 85 perczkor.

Szept. 16.

Lónyay gróf felszólalása után felállt V a y báró elnök. Nagy figyelemmel hallgatott beszéde körülbelül a következő: „Tisztelt zsinat! Én már körülbelül egy hete vezetem a zsinati tanácskozásokat és soha sem elegyedtem bele a vitába, pedig szerettem volna én is szólni. A magyar felsőházban az a szokás, hogy ha az elnök is hozzá akar szólni a tárggyhoz, lemegy elnöki emelvényéről és kifejti nézetét. Nálunk ez nem divat, azért engedjék meg, hogy itt e helyen én is tehessek egy indítványt. Teszem ezt őszintén, minden fentartás nélkül és azt hiszem, a jelenlevők közül senki sem kételkedik szándékom őszinteségében, szavaim igaz voltában. Utalhatnék multamra, mert hisz e multban van mire mutatnom. (Lónyay gróf közbeszól: „de van ám!“ Hosszantartó zajos éljenzés). Hatvan évi folytonosan következetes működésem alatt megmutattam, hogy egyházamhoz folytonosan hűséggel és odaadással ragaszkodom. Hát most föltételezhetnék-e önök uraim a 80 éves öreg emberről, ki már egyik lábával a sirban van, hogy eltérjen elveitől, meghíúsítsa törekvéseit, szándékait? Nem uraim, ez pszichologiai absurdum volna. (Zajos felkiáltások: Igaz! úgy van!) Hát miért ragaszkodnám én álláspontomhoz, ha nem tudnám, hogy azzal csak egyházam javát, boldogságát, jóllétét vélem biztosítani; (Helyeslés) vajjon mit várhatnék már a hatalom birtoklótól életem alkonyán, késő

öregségem pillanataiban? (Élénk éljenzés). Azért uraim, engedjék meg, hogy én tehessek egy indítványt, és kérem fogadják azt el, fogadják el, ha másért nem, értem. És habár nem biztosíthatom önöket mindenben, hogy indítványom elfogadása után megnyerjük a szentesítést, annyit azonban mondhatok, hogy én legalább e szakasz elfogadásától teszem függővé további működésemet. (Szünni nem akaró éljenzés).

Tóth Sámuel olvassa az elnökileg módosított 3 szakaszt, mely így hangzik: „A ref. egyház alsó és felső iskolái, mint a vallás szabad gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények és az egyház önfentartásának eszközei, az alkotmányos úton létrejött országos törvények, jelesen az 1790/1. évi 26. t. cz., mint alaptörvény épségben fentartásával, mindenestől az egyház testéhez tartoznak és az egyházi hatóság alatt állanak.”

Pap Gábor superintendens elfogadja Vay indítványát: Hegedűs László (Felkiáltások: Ő is elfogadja). Nem fogadom el! (Nagy zaj, felkiáltások: Szavazzunk! Rendre! Halljuk!) Kun Bertalan kijelenti, hogy az indítványt nem helyesli, de az elnök személye iránti tiszteletből nem fog szavazni, nehogy őt megsértse. (Zajos felkiáltások: Ezzel még jobban megsértette!)

Ezután megtörtént a szavazás, melynek eredményét már közöltük. Midőn a jegyző Kun Bertalan nevét olvassa, ez kijelenti, hogy nem szavaz, mire nagy zaj támad. Kun kimegy a teremből és vele többen, kik szavazni nem akartak.

Az indítványt nem szavazták meg: Bencsik Gusztáv, Benkő János, Kiss Albert, Kovács Károly, Lükő Géza, Joó István, Vályi János.

Távol voltak: Béky Sámuel, Debreczeny Gábor, Fejes István, Gaál Imre, Hegedűs László, Illyés Bálint, Kovács Albert, Kopre Ferencz, Körmendi Sándor, Kuliu Imre, Kun Bertalan, Lukács Ödön, Mitrovicz Bálint, Mitrovicz Gyula, Makay Dániel, Oswald Ferencz, Öreg János, Peterdi Károly, Ragályi György, Szász Gerő, Szentpétery Sámuel, Sziládi János, Szinyei Gerzson, Jordán István. A többiek mind megszavazták az elnöki indítványt, minek kihirdetését a jelenlévők nagy tetszéssel fogadták.

Ezután az ülés a bizottsági indítvány és munkálat tárgyalását tűzte napirendre. Az indítvány, (mely már régebben közzététett) egész terjedelmében némi stiláris módosításokkal elfogadtatott.

Következett a bizottsági munkálat tárgyalása. A 4. szakasz felolvasásánál Tóth Sámuel jegyző megjegyzi, hogy itt a kormány határozottan megjelölni kéri amaz eseteket, melyben a polgári hatóság segélye igénybe vétetni rendeltetik. A bizottság a kormány kérésének eleget tett és ezeket új szakasz alá foglalta. Ettől eltérőleg a kisebbség azt indítványozza, hogy a szövegen semmiféle változtatás ne történjék.

E vitában Vályi János a részletezés ellen, Vég-helyi Dezső a részletezés mellett, Hegedűs László (ellen), Tóth Sámuel (mellett), Farkas Antal, Beöthy Zsigmond, Ballagi és Lengyel (mellett) és Fejes István vettek részt. (Ezután felkiáltások: Elfogadjuk! Vályi köz-

bekiált harsány hangon: Nem fogadom el! Szavazzunk Nagy zaj!)

Elnök: A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. (Megtörténik.) A nagy többség elfogadja a bizottsági szövegezt.

Következik a 7. szakasz. Itt a leirat követeli, hogy megjegyztessék, miszerint egyházi törvények elé igttatassék: „Ő felsége által megerősített törvények”; — továbbá, hogy kifejeztessék a király joga az erdélyi püspök megerősítésére nézve. A kisebbség az eredeti szövegezés fentartását óhajtja. Beöthy és Vályi felszólalván, a megejtett szavazás után a többség elfogadja a szakaszban való megszorítást. Az erdélyi püspökre vonatkozó jog új szakaszba foglaltatott. Itt felszólal Hegedűs László (Felkiáltások: Eláll!) Engem nem a szólás viszketege bánt, hanem meggyőződésem parancsol. Mindenben egyformaságra kell törekednünk, legyenek tehát püspökeink is egyformák. A szakaszt kihagyatni akarja.

Szász Domokos a bizottsági indítvány mellett szólva előadja, hogy a reformáltak töréneti jogaik tiszteletben tartását szokták hangsúlyozni a maguk érdekében, így tehát a korona is hangsúlyozhatja töréneti jogainak fentartását. Nem azért, mert éppen nagy szükség volna uralkodói megerősítésre, de Erdély sajtáságos viszonyainál fogva mégis szükséges a szakasz beigtatása, mert különben a többi felekezetek is kérhetnék az uralkodót, hogy mondjon le főpap-megerősítési jogáról. (Ugy van! Helyeslés.) Beöthy Zsigmond akar még szólni, de hangja elvesz a siketítő zajban.

A többség elfogadja a bizottság indítványát. Ülés vége 1 órakor.

Délutáni ülés.

Délután 5 órakor Vay báró elnök megnyitván az ülést, a külön bizottság munkálatának 16. szakaszánál, hol az egyházi hivatalok viselésére nézve a kormány beigtatását kéri annak, hogy „előhaladott életkor, idült betegség, katonai és oly mérvű polgári közzolgálat miatt” egyesek egyházi hivatalok alól fölmenthetők, — a bizottság a kormány óhaját elfogadja. Hozzá szólnak: Vay Béla báró, Révész Bálint, Beöthy Zsigmond, Molnár Béla, Ritóók Zsigmond, Ráday Gedeon, Soltész, Lukács Béla és Vég-helyi Dezső. Végül a többség elfogadja a bizottság szövegezt.

Következik a 40. szakasz, mely szerint fegyelmi vétségekre intés, feddés, 10 frtig terjedhető pénzbírság és hivataltól való megfosztás alkalmazható. Körmendi Sándor a 10 frtig terjedhető bírságot 50-re akarja emelni. Csíder Károly szerint ez a vita tárgyát nem képezheti, mert 10 forintban már a mult zsinat megállapodott. (Helyeslés).

Következik az 51. szakasz h) pontja, mely csak abban különbözik az előbbi szövegeztől, hogy a régi szövegezéshez, mely így hangzik: „az egyházkerületi közgyűlés felügyel az egyház autonomikus jogaira, intézkedik a kormányrendeletek végrehajtásáról, a mennyiben azoknak végrehajtása jogkörébe tartozik, és azok egyházunk önkormányzati jogával megegyeznek” hozzászúrattott: „ellenkező eset-

Melléklet a „Protestáns Közlöny“ 39 számához.

ben indokolt feliratot intéz a kormányhoz.“ — Vályi János kihagyatni kéri a megszólitást, mert esetleg jöhetnek oly rendeletek is, hogy nem is kell válaszolni rá. Lónyay gróf: Ha valaki leír hozzánk, és mi nem teljesíthetjük, hát az illendőség is azt hozza magával, hogy válaszoljunk leveleire. — György Endre szerint a beszúrás a dolog természetétől függ. Az az idő, mikor a kormány-leiratokat tisztelettel félretettük, már rég lejárt.

Fejes István azt vitatja, hogy a kormány indokolásában kifejtette, hogy ha egyszer felirunk és a kormány azt nem fogadja el, akkor mégis végrehajtani tartozunk. (Felkiáltások: indokolás nem jogi alap!) Beöthy Zsigmond kifejti, hogy annyiszor irunk fel, a hányszor tetszik, s vesztély nincs a szöveg elfogadásában.

A többség a bizottság szövegezését fogadta el.

A kifogásolt 87. §. i) pontjánál, mely szerint a közoktatás ügyeinek rendezése a kormány megjegyzése szerint csak az országos törvények korlátai között illelheti meg az egyházat, Fejes István indítványa, hogy e szó elé „országos törvények“ igattassék a 3. §.-nál elfogadott szöveg szerint „az alkotmányos úton létrejött országos törvények, jelesen az 1790/91. 26. t. cz. mint alaptörvény épségben tartásával“, egyhangúlag elfogadtatott. — A 174. szakaszt a többség elfogadta. A 231 szakasznál, mely az egyházigazdognokok számadásainak megvizsgálásáról szól s a melyből a kormány kihagyatni kéri azt, hogy a presbyterium az elmarasztalt gondnok vagyonára nézve netán szükségrendő végrehajtás esetén a polgári hatóság segélyét a 140. és 141. alapján fölkéri: Molnár Béla, Ujfaluassy, Lengyel Imre módosításokat adtak be. Hozzá szólnak Kovács Antal, Beöthy Zsigmond, Teleky Dénes, Lónyay Menyhért gróf, Vályi János, Ritoók Zsigmond. A többség az eredeti szövegezést fogadja el. — Az ugynevezett új szakasz elfogadását, mely az egyházi adók és illetékek behajtásáról szól, Lónyay Menyhért gróf ajánlja. Hozzá szólnak Ritoók Zsigmond, Pap Gábor, Mezey Albert, Farkas Albert, Kovács Antal, Vályi Lajos, Körmeny Sándor, Szász Béla, Miklovicz Bálint, Horváth Mihály és Csider Károly. Az özvegy és árva törvénykezés, fegyelmi és szolgálati váltásra nézve a feliratban a zsinat fölkéri a kormányt, hogy az egyházra nézve czélszerű némely intézkodéseket fogantossiton.

Elfogadtatik és az előbbi pontban a bizottsági szövegezés helyébe elfogadtatott Ritoók Zsigmond következő módosítása: Új §. „Az államhatalom segélye igénybevehető: az illetékes egyházi hatóságok által kivetett mindennemű egyházi és iskolai adóknak és szolgálványoknak, az egyházi tisztviselők és szolgák megállapított fizetésének és járandóságainak, az egyházi felsőbb hatóságok engedélyével egyházi czélokra felvett tartozások és kamat törlesztése indokából az egyházat fenntartó tagokra adó alakjában kivetett járulékoknak, az országos közalap javára kivetett adóknak és felajánlott évi járulékoknak stb.

Továbbá igénybe vehető az államhatalom segélye, ha

az illetékes egyházi hatóságok által saját hatáskörükben hozott és jogerős határozatoknak, melyek által az egyházi tisztviselő vagy szolga elmozdítása, felfüggesztése vagy állásába vissza- és behelyezése mondatott ki, az egyházközség, presbyterium, tisztviselő vagy szolga ellenszegül. A segély első fokon a presbyterium által a községi előljáróságtól, törvényhatósági joggal felruházott városokban a polgármestertől, — másodfokon az egyházmegye és illetőleg esperes által a köztörvényhatósági főtisztviselőtől kérhető és az állam és hatóságai a végrehajtásban való segédkezést meg nem tagadhatják. Ülés vége $\frac{3}{4}$ 8 órakor.

Szept. 17.

A zsinat mai ülését Vay elnök 11 órakor megnyitja. A bizottsági munkálat tárgyalása folytatottatik. A 233. és 390. szakaszok változatlanul vita nélkül, egyhangúlag elfogadtatnak. A 418. §. újból való szövegezésére Beöthy, Ritoók és Konecz zsinati tagok küldettek ki. — Ez alatt a tárgyalás tovább foly. A 429. §. változatlanul, a 435-ik némi irályi módosítással fogadtatott el. A 444. §.-nál, mely az ítéletek fogantossításáról intézkedik, Farkas Albert módosítványa elfogadtatván, a szakasz következőkép módosított: „Az ítélet jogerőre emelkedése esetében a bíróság elnöksége az ítélet végrehajtásáról intézkedik.“ — A 460. §. változatlanul elfogadtatott. A 107. §.-nál, mely a confirmálandó növendékeknek lelkész által való oktatásáról intézkedik, Mitrovics Gyula és Szilády Áron módosítványt nyújtanak be.

Lengyel Imre a szöveg fentartását óhajtja, mert a §-t már a tavalyi zsinat elfogadta. A bizottsági szöveg tartatik fen. Következik a 14-ik fejezet, a tanárokról. 162. 163. 164. és 165. szakasz változatlanul vita nélkül elfogadtatott. Következett a zsinati értekezlet által kinevezett bizottság munkálatához csatolt pótlék tárgyalása. — E pótmunkálat már közöltetett. A póthatározat felolvastatván, a végleges szövegezés végett kiküldött bizottsághoz útasított. A bizottsági munkálat elkészültéig a zsinat felfüggesztetett.

Tíz percz múlva Beöthy Zsigmond, a kiküldött hármas bizottság elnöke beterjeszti a bizottság megállapodását. Elfogadtatott a 418-ik szakasz következő szövegezése: Fegyelmi esetekben az egyházi bíróságok az alábbi szakaszokban megállapított szabályok szerint járnak el. A 6. szakaszhoz a következő pont jön: Az egyházi hatóságoknak eddigi gyakorlat szerint is gyakorlatban lévő közigazgatási hatásköre, melynek részletei az egyházalkotmány 6. 19., 41. és 51. szakaszok szerint különben is az egyházmegyék, illetőleg az egyházkerületek szabályrendeletei által állapítatnak meg, továbbra is érintetlenül hagyatik. — A 41-ik szakaszhoz, mely az egyházmegyei gyűlések hatásköréről szól, hozzátéetni határozatlik: hogy ez kiterjed a presbyteriumok felfüggesztésére és új választások elrendelésére. — Egyebekben a póthatározat elfogadtatott, s felolvastatván a mai ülés jegyzőkönyve, hitelesítettetett.

Tóth Sámuel olvassa hat ivre terjedő felirati javaslatát, melynek második szakasza még nincs is befejezve. A felirat alapelvei elfogadtatnak, a kidolgozással Tóth Sámuel bizatik meg. Elhatározatott, hogy a törvények a megerősítés esetében az egyházkerületek útján fognak kihirdettetni és ki fognak nyomattatni. Ha nem erősítettnek meg, akkor Budapestre új zsinat fog egybehivatni.

Elnök: Ezzel a zsinatot befejezettnek nyilvánítom, magam, elnöktársaim és a jegyzői kar nevében köszönetemet nyilvánítom szives türelmükért, egyuttal szives elnézésüket kérem gyengességemért. (Hosszan tartó, zajos éljenzés.)

Beöthi Zsigmond lelkes szavakkal ecseteli Vay elnök buzgóságát és odaadó működését s indítványozza, hogy ezért jegyzőkönyvilag köszönet szavazzassék neki. Az indítvány egyhangúlag elfogadtatik. — Nagy Péter, másodelnök megható imát mond, és ezzel a zsinat délutáni két órákor berekesztetik.

KÜLÖNFÉLEK.

Kolozsvár, szept. 23-dikán.

— A debreczeni zsinat munkálatait — mint a pesti lapok írják — a kormány minden módosítás nélkül fogja legfelsőbb szentesítés alá terjeszteni.

— Templomszentelés. Inaktelki egyházközségünk új templomát, mely pár év óta készen van, e hó 24-én ünnepélyesen felszenteli a főt. püspök úr. Alkalmi beszédet Ignác Károly, egyházmegyei főjegyző, tart. Az ünnepély iránt széles körökben élénk érdeklődés nyilvánul.

— Személyi hírek. Tóth Sámuel p.-kamarási papot a m. gombási egyházközség lelkeszévé választotta. — Kondor József, kolozsvári főtanodánk egyik osztály tanítóját, a csurgói gymnasiumhoz a magyar és német irodalom tanárává választották meg. — Az egyetemi ifjuság Szabó Károly rector magnificus tiszteletére f. hó 24-én fáklyás zenét rendez. — A debreczeni ref. egyház Révész Imre helyére Kis Albert, bagaméri papot választotta meg f. hó 17-én. Az egyházi irodalom és tudományosság terén egészen ismeretlen név. Megválasztását aligha egyb- nek köszönheti, mint annak, hogy politikai hitvallása szélső baloldali. Nagy kissebbségben maradt ellenjelöltje Tóth Sámuel, debreczeni hittanár s főjegyző vala, protestáns egyházi életünk s irodalmunk nagyérdemű munkása.

— Az egyetemes énekügyi bizottság, előbb Miskolcra tervezett idei gyűlését, a zsinat második ülészaka alkalmával Debreczenben tartotta meg. A bizottság örömmel vette ugyan tudomásul azt a szorgalmat, melyet különösen az erdélyrésziek az új átdolgozások terén kifejtettek, de még koránt sem látta idejét a bíráló és szerkesztő bizottság megalkotásának, hanem a helyett fölkérendőknak mondta ki az egyházkerületeket, hogy a részökre kiosztott anyag földolgozását siettesék s egyszersmind a konvent útján a művek díjazásáról is gondoskodjanak, egy-egy átdol-

gozás vagy új ének szövege 1—10 arany tiszteletdíjra érdemesítettvön. Majd midőn a szöveg összeállítására elég anyag fog rendelkezésre állani, következik aztán a dallamok földolgozásának és átírásának kérdése, már most kimondatván azonban, hogy sem az énekek versmértékére, sem a dallamok nemére nézve nem kíván a bizottság a magyarosághoz, mint elengedhetetlen föltételhez ragaszkodni. A beérkezendő és magán-használatra sokszorosítandó énekekre nézve kimondatott, hogy jövőre előzetes megrostálás alá vevendők s csak általános irodalmi színvonalat elérik lesznek kinyomatandók. E rostáló bizottság tagjainul fölkérettek, főt. Nagy Péter ur elnökle alatt, Szász Domokos, Gerő és Béla.

— Az ágostai egyetemes felügyelőségre megtörtént szavazás alkalmával, az „Orsz. Ért.” szerint, beadott 614 szavazat, melyből érvénytelen 14. Prónay Dezső b. nyert 278, Fabiny Theofil 183, Péchy Tamás 122 szavazatot; a többi elágazott. Absolut többséget egyik jelölt sem nyert, Prónay Dezső b. és Fabiny Theofil közt új választás lesz.

— A hercegprimás és a katolikus egyetem. A „Pozsonyi Lapok“-ban olvassuk e nagyérdemű sorokat: A harmadik egyetem ügyében tartott tanácskozás leírásában többek közt az van mondva, hogy a főispánnak azon határozott kérdésére, hogy a katolikus klérus általában óhajt-e egyetemet fölláttani s különösen Pozsonyt kívánja-e annak székhelyévé tenni, a hercegprimás hasonló határozottsággal igenlőleg válaszolt. A primásnak erre vonatkozó s a főispánhoz intézett levele folyó hó 12-dikéről szól s éppen nem titkolja azon akadályokat, melyeket ezen eszme fogatosítása elé részint annak ellenségei, részint pedig azon nagymérvű költségek gördítenek, melyekbe kerülnie kell. Löwenben, Lilleben, Amerikában — így szól a levél — vannak ugyan katolikus egyetemek, hanem ezeket a katolikusok áldozatkészsége teremtette s ugyanaz tartja is fönn. Hogy ilyen áldozatkészség fog-e mutatkozni Magyarorszában is, azt egyelőre meghatározni nem lehet. A mi azonban azon elvet illeti, hogy kell-e egy katolikus főiskolát fölláttani, arra a primás határozott igennel nyilatkozik, egyszersmind azonban azt is megjegyzi, hogy hiszen tulajdonképpen a budapesti egyetem is katolikus főiskola, még pedig előbb egészen az volt, most meg legnagyobb részben szintén. Annak alaptökeje kezdetben egészen katolikus volt, s az állam később csak toldásokkal járult hozzá. Azért a katolikusoknak a budapesti egyetemhez élvülhetetlen joguk van. — E levél tartalmáról Trefort miniszter is értesült s a főispánhoz f. hó 16-án kelt iratában szintén teljesen méltányolja azon nehézségeket, melyekről a primási levél szól. Egyszersmind azonban kijelenti, hogy nem teheti magáévá a hercegprimásnak azon nézetét, mintha a budapesti egyetem tulajdonképpen katolikus tanintézet volna és ahhoz az állam csak holmi „toldásokkal” járult volna.

— A tiszáninneri helvét hitvallású egyházkerület f. hó 24-én s következő napjain Kassán fogja köz gyűlését megtartani.